

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Katedra sociální práce

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Michaela Horká

”

**Role NZDM jako subjektu SPOD – jeho možnosti a
limity**

**Position of low-threshold institution for children and
youth in child protection – options and limits**

Praha 2016

Vedoucí práce: PhDr. Hana Pazlarová, Ph.D.

Poděkování

V první řadě bych ráda poděkovala paní PhDr. Haně Pazlarové, Ph.D. za odborné vedení, povzbudivý přístup a podnětné připomínky.

Rovněž chci poděkovat pracovníkům a pracovnícím pražských NZDM, kteří byli ochotni se podělit o své zkušenosti a postoje, a tím umožnili realizovat praktickou část práce.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval/a samostatně, že jsem řádně citoval/a všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 2. 5. 2016

.....
Michaela Horká

Abstrakt

Práce se zabývá rolí Nízkoprahového zařízení pro děti a mládež (NZDM) v systému sociálně-právní ochrany dětí, jeho významem, možnostmi a spoluprací s dalšími subjekty, zejména s OSPOD.

Teoretická část se věnuje vymezení sociálně-právní ochrany, možnostem spolupráce mezi jednotlivými subjekty, oznamovací a informační povinnosti a dále je pozornost věnována OSPOD, NZDM a pověřeným osobám (jejich roli, náplni práce, specifikům aj.)

Praktická část je zaměřena na tři základní okruhy, na to zda mají NZDM pověření k SPOD (a srovnání jeho výhod a nevýhod), dále na samotnou roli NZDM v systému SPOD (na jeho cílovou skupinu, možnosti pomoci klientům a spoluprací s dalšími subjekty) a v neposlední řadě na spoluprací s OSPOD. Výzkumné otázky jsou zodpovídaný prostřednictvím kvalitativní (rozhovory) i kvantitativní (dotazníkové šetření) metodologie

Klíčová slova

Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež (NZDM), Sociálně-právní ochrana dětí (SPOD), OSPOD, spolupráce

Abstract

The thesis focuses on the role of Low-threshold institutions for children and youth (NZDM) in the system of social- legal Child protection, their significance, possibilities and cooperation with other subjects, namely with Department of Social and Legal Protection for Children (OSPOD).

The theoretical part defines what the social and legal protection for children is responsible for, how the cooperation between individual subjects work and what notification and information obligations are the subjects bound to fulfil. Attention is also paid to the tasks of OSPOD, NZDM and the role of entrusted persons in the system.

The practical part is focused on three main topics. 1) Do the NZDMs have an authorisation to perform social and legal protection of children (and advantages and disadvantages associated with it)? 2) What is the role of NZDM in the system of Child protection (With what clients they work? How can NZDMs help their clients? And do they cooperate with other subjects)? 3) How does the cooperation with OSPOD works?The qualitative (interviews) as well as quantitative (questionnaires) methods have been used during the research.

Key words

Low-threshold institution for children and youth, Child protection, Department of Social and legal protection for Children, cooperation

Seznam použitých zkratk:

ČAS = Česká asociace streetwork

ICS = Integrated Children's System

IPOD = Individuální plán ochrany dítěte

ISMO = International society for mobile youth work

MPSV = Ministerstvo práce a sociálních věcí

MVČR = Ministerstvo vnitra České republiky

MYW – Mobile youth work

NAP = Národní akční plán

NZDM = Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež

OSPOD = Oddělení sociálně-právní ochrany dětí

SPOD = Sociálně-právní ochrana dětí

SVI = Systém včasné intervence

SVP = Středisko výchovné péče

Obsah

ÚVOD	10
1 SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANA DĚTÍ.....	12
1.1 Legislativní ukotvení sociálně-právní ochrany dětí.....	12
1.2 Role jednotlivých subjektů v SPO.....	16
1.3 Spolupráce v SPOD	18
1.3.1 Příklady spolupráce	19
2 OZNAMOVACÍ A INFORMAČNÍ POVINNOST	22
3 OSPOD	24
3.1 Individuální plán ochrany dítěte = IPOD	25
3.2 Případové konference:	26
3.3 Sociální kurátoři pro děti a mládež.....	27
4 POVĚŘENÉ OSOBY	29
1. 1. Pověření k sociálně-právní ochraně a poskytování sociálních služeb	29
5 NÍZKOPRAHOVÉ ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI A MLÁDEŽ	31
5.1 Česká asociace streetwork	31
5.2 Cílová skupina	33
5.3 NZDM a základní zásady	35
5.4 Specifika práce v NZDM.....	37
5.4.1 Kontaktní práce	38
5.4.2 Přístup tady a teď'	39
5.5 Co může NZDM pro klienty udělat (poskytované služby).....	39
5.6 NZDM a požadavky na něj kladené	44
6 CÍLE VÝZKUMU	45
7 METODY A POSTUP VÝZKUMU	46
7.1 Rozhovory	46
7.2 Dotazníky.....	46
8 CHARAKTERISTIKA ZKOUMANÉHO SOUBORU	47
8.1 Rozhovory	47
8.2 Dotazníky.....	47
9 ANALÝZA ROZHOVORŮ	48
9.1 Pověření k SPOD.....	48
9.2 Typologie dětí v NZDM s ohledem na SPOD.....	49
9.2.1 Rodinné prostředí	49

9.2.2	Rizikové chování dětí.....	51
9.2.3	Umístění do ústavní výchovy.....	54
9.2.4	Některá specifika cílové skupiny	55
9.3	Co může NZDM udělat pro tyto děti udělat?	56
9.3.1	Prevence	56
9.3.2	Prostor pro smysluplné trávení volného času.....	57
9.3.3	Poskytování informací, poradenství	57
9.3.4	Pomoc se školní přípravou	58
9.3.5	Zprostředkování kontaktu s institucemi, rodinou.....	59
9.3.6	Nahlášení případu na OSPOD.....	59
9.3.7	Ostatní	59
9.4	Limity služby.....	59
9.5	Spolupráce s dalšími subjekty (mimo OSPOD)	61
9.5.1	Školy.....	61
9.5.2	Volnočasové služby.....	62
9.5.3	Služby sociální, psychologické, pedagogické	62
9.5.4	Městská část a regionální schůzky	63
9.5.5	Policie.....	63
9.5.6	Rodina	64
9.5.7	Jiné	64
9.6	Spolupráce s OSPOD – Konkrétní podoba spolupráce	64
9.6.1	OSPOD doporučí službu NZDM	65
9.6.2	Pracovníci NDZM se mohou na OSPOD poradit	65
9.6.3	Pracovníci NZDM ohlásí závažné případy	65
9.6.4	Pracovníci NZDM a OSPOD spolupracují na konkrétních klientských případech	66
9.6.5	Pracovníci NZDM informují OSPOD o trendech mezi členy cílové skupiny ...	67
9.6.6	Další služby NZDM, které využívá OSPOD	67
9.7	Spolupráce s OSPOD - Hodnocení spolupráce	68
9.8	Spolupráce s OSPOD - Výhody spolupráce z pohledu pracovníků NZDM.....	71
9.8.1	Výhody spolupráce pro OSPOD	71
9.8.2	Výhody spolupráce pro NZDM.....	73
9.8.3	Výhody spolupráce pro klienta	74
9.9	Spolupráce s OSPOD - Dilemata spojená se spoluprací	75

9.9.1	Oznamovací povinnost	75
9.9.2	Sdílení dalších informací	76
9.10	Spolupráce s OSPOD - Srovnání cílů	77
9.10.1	Společné	77
9.10.2	V čem se služby liší	77
10	VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKŮ	79
10.1	Pověření k SPOD	79
10.2	Role NZDM v systému SPOD	80
10.2.1	Typologie klientů	80
10.2.2	Co může NZDM pro tyto děti udělat?	81
10.2.3	Spolupráce s dalšími subjekty	82
10.3	Spolupráce s OSPOD	83
10.3.1	Konkrétní spolupráce – zkušenost pracovníků	83
10.3.2	Možné výhody a nevýhody vzájemné spolupráce	85
10.3.3	Srovnání cílů OSPOD a NDZM	87
	ZÁVĚR	89
	POUŽITÉ ZDROJE:	91
	Použitá Literatura:	91
	Právní předpisy:	94
	SEZNAM GRAFŮ:	95
	SEZNAM TABULEK:	95
	SEZNAM PŘÍLOH:	96

ÚVOD

Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež (dále NZDM) je sociální službou pracující s cílovou skupinou dětí a mladých lidí. S ohledem na tuto cílovou skupinu se pracovníci ve své praxi více či méně setkávají s oblastí sociálně-právní ochrany dětí (dále také SPOD). Cílem předkládané práce je hledat roli NZDM v oblasti sociálně-právní ochrany dětí.

Toto téma bylo zvoleno z několika důvodů. Prvním impulsem byla má účast na workshopech České asociace streetwork zaměřených na zvyšování kvality služeb NZDM, kde mimo jiné vyvstala otázka problematiky komunikace s jinými subjekty sociálně-právní ochrany dětí, zejména s OSPOD. To mě vedlo k přemýšlení o možnostech spolupráce, i o roli, kterou hraje (či může hrát) NZDM v oblasti sociálně-právní ochrany dětí. Dále se jedná o téma, kterému nebyla dosud věnována dostatečná pozornost, vnímám ho ale jako důležité zejména proto, že dle mého názoru není dosud dostatečně využit potenciál služby NZDM pro oblast sociálně-právní ochrany.

Diplomová práce se zabývá rolí NZDM jako subjektu SPOD. Je třeba zdůraznit, že v této práci jsou jako subjekty SPOD vnímány nejen ty NZDM, které mají pověření k sociálně-právní ochraně, ale i NZDM bez pověření, protože i tato zařízení mohou hrát v sociálně-právní ochraně významnou roli s ohledem na jejich pracovní zaměření. NZDM pracují s dětmi a mládeží ohroženými společensky nežádoucími jevy, zaměřují se na prevenci nežádoucího chování, pomáhají svým klientům v lepší orientaci v sociálním prostředí, či v řešení jejich nepříznivé situací, což je dle mého názoru v souladu s ochranou práva dítěte na jeho příznivý rozvoj. S ohledem na stanovenou cílovou skupinu pak lze předpokládat, že podstatná část dětí, které navštěvují NZDM jsou (případně jejich rodina) současně v péči OSPOD.

Diplomová práce je tvořena teoretickou a praktickou částí. V teoretické části je pozornost věnována vymezení sociálně-právní ochrany (jejímu legislativnímu ukotvení, nastínění subjektů působících v SPOD; možnostem spolupráce mezi subjekty), oznamovací a informační povinnosti a působení OSPOD (jeho roli, povinností a konkrétním činností s ohledem na možnou spolupráci s NZDM), pověřených osob (včetně prolínání s poskytováním sociálních služeb) a NZDM (cílové skupině, specifickým práce, poskytovaným službám aj.).

Praktická část je zaměřena na hledání odpovědí ohledně klíčových otázek práce, tedy jaká je role NZDM v systému SPOD, jaké jsou jeho možnosti, limity a zda dochází při výkonu práce ke spolupráci s dalšími subjekty. Otázky jsou směřovány na tři základní oblasti – pověření k SPOD, činnost NZDM (tj. s jakými dětmi se pracovníci ve své praxi setkávají,

co pro ně mohou udělat, zda probíhá nějaká spolupráce aj.) a spolupráci s OSPOD (konkrétní zkušenost pracovníků s místními OSPOD, výhody spolupráce i dilemata s ní spojená a srovnání cílů OSPOD a NZDM).

Ambicí diplomové práce je zmapovat oblasti, ve kterých může být NZDM pro sociálně-právní ochranu i své klienty přínosné (ukázat jeho současnou roli v systému a hledat jeho potenciální možnosti rozvoje). Dále pak zkoumat, zda dochází v současnosti ke spolupráci mezi NZDM a OSPOD, a pokud ano nastínit její konkrétní podobu a hledat další možnosti spolupráce.

1 SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANA DĚTÍ

1.1 Legislativní ukotvení sociálně-právní ochrany dětí

Účelem sociálně-právní ochrany dětí (dále též SPOD) je ochrana dítěte a jeho zájmů. Tato ochrana pak vyplývá z několika zásadních právních předpisů. Základním mezinárodním dokumentem je Úmluva o právech dítěte. S ohledem na naše mezinárodní závazky byla vytvořena Národní strategie ochrany práv dětí (2012) a navazující Akční plán. Z českých právních předpisů je třeba zmínit zejména Listinu základních práv a svobod a zákon o sociálně-právní ochraně dětí.

Na začátku bych se ráda zastavila u Úmluvy o právech dítěte, kterou považuji za zásadní dokument, který dává rámec sociálně-právní ochraně a ovlivňuje naši legislativu a praxi.

Úmluva o právech dítěte (z. č. 104/1991 Sb.), s odkazem na Deklaraci práv dítěte, vychází z myšlenky, že děti, s ohledem na to, že nejsou způsobilé k právním úkonům, potřebují zvláštní společenskou ochranu. Úmluva o právech dítěte (dále jen Úmluva) uznává rodinu za základní jednotku společnosti a přirozené prostředí pro růst a blaho svých členů, zejména dětí, proto má rodina nárok na potřebnou ochranu a pomoc, aby mohla plnit svou úlohu v zájmu příznivého rozvoje dětí. Cílem úmluvy je pak ochrana a zlepšování životních podmínek všech dětí a jejich příznivý rozvoj bez jakékoli diskriminace. Úmluva definuje tzv. „nejlepší zájem dítěte“. Ten je považován za základní hledisko, kterým se musí řídit veřejné i soukromé orgány při jakékoli činnosti týkající se dětí. Jedná se o závazek státu, že dítěti bude zajištěna ochrana a péče nezbytná pro jeho blaho s ohledem na práva a povinnosti rodičů, či jiných odpovědných osob (čl. 3). Dle Obecného komentář č. 14 (General comment No. 14, 2013, s. 3-4) k právu dítěte na uplatňování zájmu dítěte jako předního hlediska neexistuje hierarchie práv v Úmluvě, to znamená, že všechna práva rovně zajišťují „nejlepší zájem dítěte“. Nejlepší zájem je dle tohoto komentáře konceptem založeným na třech bodech:

- *právo dítěte na jeho nejlepší zájmy – pokud dojde se střetu více zájmů (je zohledňováno více zájmů), je brán primárně zřetel na nejlepší zájmy dítěte*
- *pokud právní předpisy umožňují více než jeden výklad, měl by být zvolen ten, který nejúčinněji slouží k nejlepším zájmům dítěte*
- *pokud mají být provedena nějaká rozhodnutí, která budou mít vliv na konkrétní dítě, skupinu dětí nebo obecně děti – platí, že rozhodovací proces musí zahrnovat posouzení možného dopadu rozhodnutí – garance nejlepších zájmů dítěte*

Dítě má dle Úmluvy právo na výchovu biologickými rodiči a odděleno od nich může být pouze na základě soudního rozhodnutí, pokud je to v zájmu dítěte. Stát by měl ale vynaložit veškeré úsilí k realizaci rodičovské odpovědnosti a v případě potřeby rodičům primárně poskytnout pomoc a podporu (čl. 9 a 18). Státy by dle Úmluvy měly dále činit všechna opatření k ochraně dětí před týráním, zneužíváním a zanedbáváním, včetně vytváření sociálních programů na podporu dítěti i těch, kteří o něj pečují a dalších forem prevence (čl. 19). Důležitým principem Úmluvy je pak ohled na názor dítěte ohledně věcí, které se ho týkají (čl. 12).

Česká Republika Úmluvu ratifikovala, a proto je pro ni závazná. Podléhá tak Výboru OSN pro práva dětí, kterému pravidelně podává podrobné zprávy o plnění závazků vyplývajících z Úmluvy. Na základě vyhodnocení zpráv Výborem, vydává tento Výbor tzv. Závěrečná doporučení. Doporučení Výboru z roku 2011 (dosud poslední) směřují zejména k rozvoji práce s rodinou a služeb preventivního typu, zdůrazňují, aby děti byly umisťovány do ústavů až jako poslední možnost a v případě umístění kladou důraz na práci s dítětem a rodinou směřující k navrácení do prostředí rodinného typu, na podporu kontaktu rodiče s dítětem apod. Dalším doporučením bylo zpracování komplexního Národního akčního plánu práv dětí. V neposlední řadě Výbor kritizoval nedostatečnou koordinaci mezi jednotlivými ministerstvy, odbory a institucemi pohybujícími se v oblasti ochrany práv dětí a vyzývá k lepší koordinaci péče o děti na národní regionální i obecní úrovni (Výbor pro práva dítěte, 2011).

Také Listina základních práv a svobod (z. č. 2/ 1993 Sb., čl. 32) potvrzuje, že péče o děti a jejich výchova je právem rodičů, a toto právo může být omezeno jen rozhodnutím soudu na základě zákona. Dětem a mladistvým je zaručena zvláštní ochrana.

Základním právním předpisem pro oblast sociálně-právní ochrany je pak zákon o sociálně-právní ochraně dětí (z. č. 359/1999 Sb.). Ten se zabývá tím, co je sociálně-právní ochrana, na jaké oblasti a děti se zaměřuje, upravuje kompetence jednotlivých subjektů působících v sociálně-právní ochraně aj.

Dle toho zákona se sociálně-právní ochranou rozumí:

- *ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu,*
- *ochrana oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění,*
- *působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny,*

- *zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychovááno ve vlastní rodině.*

(z. č. 359/1999 Sb., § 1)

Za dítě je podobně jako v Úmluvě o právech dítěte považovaná nezletilá osoba. Sociálně-právní ochrana se pak poskytuje dítěti, které splňuje podmínky stanovené tímto zákonem, tj. má na území České republiky trvalý pobyt, je azylantem či osobou požívající doplňkové ochrany aj.

Základním hlediskem SPOD je v souladu s Úmluvou nejlepší zájem a blaho dítěte, což obnáší zejména ochranu rodiny a právo rodičů na výchovu svých dětí a stejně tak právo dětí, aby vyrůstaly v rodinném prostředí (z. č. 359/1999 Sb., § 5). S ohledem na tato práva, je péče o děti a jejich výchovu zejména soukromou věcí rodičů a stát zasahuje pouze v případech, kdy je ohrožen vývoj dítěte. Sociálně-právní ochrana se tak nezaměřuje na všechny děti, ale konkrétně na děti:

- ***jejichž rodiče:** zemřeli; neplní povinnosti plynoucí z rodičovské odpovědnosti; nebo nevykonávají nebo zneužívají práva plynoucí z rodičovské odpovědnosti*
- ***které byly svěřeny do výchovy jiné osoby** odpovědné za výchovu dítěte, **pokud tato osoba neplní povinnosti** plynoucí ze svěřeni dítěte do její výchovy;*
- ***které vedou zahálčivý nebo nemravný život** spočívající zejména v tom, že **zanedbávají školní docházku, nepracují**, i když nemají dostatečný zdroj obživy, **požívají alkohol nebo návykové látky**, jsou **ohroženy závislostí**, **živí se prostitucí, spáchaly trestný čin** nebo, jde-li o děti mladší než patnáct let, **spáchaly čin, který by jinak byl trestným činem**, **opakovaně nebo soustavně páchají přestupky** nebo jinak **ohrožují občanské soužití**;*
- ***které se opakovaně dopouští útěků** od rodičů nebo jiných fyzických nebo právnických osob odpovědných za výchovu dítěte;*
- ***na kterých byl spáchán trestný čin** ohrožující život, zdraví, svobodu, jejich lidskou důstojnost, mravní vývoj nebo jmění, nebo je podezření ze spáchání takového činu;*
- ***které jsou na základě žádostí rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte opakovaně umísťovány do zařízení zajišťujících nepřetržitou péči o děti** nebo jejich umístění v takových zařízeních trvá déle než 6 měsíců;*
- ***které jsou ohrožovány násilím mezi rodiči** nebo jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte, **popřípadě násilím mezi dalšími fyzickými osobami***

- *kteřé jsou řadatelé o udělení mezinárodní ochrany, azylanty nebo osobami požívajícími doplňkové ochrany, a ktere se na území České republiky nacházejí bez doprovodu rodičů nebo jiných osob odpovědných za jejich výchovu*

Pokud tyto skutečnosti trvají po takovou dobu nebo jsou takové intenzity, že nepříznivě ovlivňují vývoj dětí nebo jsou anebo mohou být příčinou nepříznivého vývoje dětí.

(z. č. 359/1999, § 6)

Pokud tedy nastane situace, kdy je výchova a vývoj dítěte ohrožena a osoby odpovědné za výchovu dítěte je nedokážou řešet vlastními silami, jsou přijata potřebná opatření, přičemž mají přednost taková opatření upřednostňující výchovu dítěte v jeho rodinném prostředí a případě, kdy to není možné, tak v náhradním rodinném prostředí (§ 9a). Dítě může dle zákona požádat o pomoc i bez vědomí rodičů, či jiných osob odpovědných za výchovu, má právo vyjadřovat svůj názor, ke kterému je přihlíženo a právo na informace o věcech, které se ho týkají (§ 8) Také rodič má právo požádat o pomoc při výkonu svých práv (§ 9).

Hlavní principy právní úpravy sociálně-právní ochrany dětí pak shrnují Krausová, Novotná (2006, s. 16-18). Sociálně právní ochrana se poskytuje dětem mladším 18 let, bez jakékoli diskriminace a zdarma. Předním hlediskem je nejlepší zájem dítěte, jeho prospěch a blaho. Stát je odpovědný za ochranu dětí, ale nenahrazuje povinnosti a odpovědnost rodičů. Klíčové orgány v oblasti ochrany dítěte jsou soudy a orgány určené zákonem o sociálně-právní ochraně. Základem je preventivní působení na rodinné vztahy, dále je kladen důraz na ochranu dětí před sociálně patologickými jevy.

Dle Pemové, Ptáčka (2012, s. 13-14) se pak současná legislativa na ochranu dětí zejména snaží nalézt rovnováhu mezi ochranou dětí a ochranou rodičovských práv, vhodně vymezit kompetence státních institucí ohledně možných intervencí do rodinného života, vyvážit nástroje prevence (ochrany) a represe v normách i praxi sociální práce. Dále jsou zvažovány možnosti systematické evidence ohrožených dětí, či osob podezřelých z nevhodného zacházení s dítětem.

1.2 Role jednotlivých subjektů v SPO

Již bylo popsáno, co je sociálně-právní ochrana, ke komu směřuje, jaké jsou její základní zásady a legislativní zázemí. Nyní se přesuneme k jednotlivým subjektům, které se na sociálně-právní ochraně podílí, k jejich odpovědnosti i základním nástrojům, kterými ji realizují.

Pemová, Ptáček (2012) srozumitelně popisují sociálně-právní ochranu v systému státní správy a samosprávy. Dle nich je moderní SPOD centrálně garantovaná, ale lokálně provozovaná, tzn. že ochrana dětí je garantovaná státem, ale je realizovaná konkrétními sociálními pracovníky na místní úrovni. Centralizací je myšleno zejména zajištění rovného přístupu všem dětem v nouzi, hodnocení a intervence realizované podle objektivních parametrů s možností kontroly aj. Zároveň je ale nezbytné dle autorů, aby konkrétní výkony (hodnocení, stanovení intervenčních strategií) probíhaly na lokální úrovni na základě znalosti dítěte, rodiny a komunity, sociální pracovník SPOD má tak v systému zcela zásadní roli.

Dále se výše jmenovaní autoři zabývali podrobněji odpovědností státu a samosprávy v sociálně-právní ochraně dětí. Veřejný systém je dle autorů odpovědný za vyhledávání (a odhalování) ohrožených dětí, zajištění jejich bezpečí, pomoc rodinám při řešení problémů s ohledem na předcházení odebrání dětí z péče rodičů. V případě, že děti byly odděleny od rodičů, měl by systém činit kroky ve prospěch jejich návratu do původní rodiny, a pokud toto není možné, zajistit kvalitní a stabilní péči o tyto děti (Pemová, Ptáček 2012, s. 28).

Stát je pak dle Pemové, Ptáčka (2012, s. 28-29) odpovědný za:

- *právní podmínky sociálně-právní ochrany*
- *organizaci sociálně-právní ochrany nejen v rámci státní správy, ale i v oblasti organizace soudní moci*
- *koordinaci a metodické vedení výkonu sociálně-právní ochrany*
- *financování systému*
- *kontrolní činnost*

Samospráva (v přímé i přenesené působnosti) je pak zodpovědná za:

- *Výkon sociálně-právní ochrany vůči konkrétním dětem, žijícím v oblasti jejich pravomocí*
- *Vytváření multidisciplinární sítě odborných i dobrovolnických služeb ochrany dítěte a podpory rodiny*
- *Monitoring a analýzu rizikových faktorů ohrožení v oblasti jejich pravomocí a vytváření prevenčních programů a opatření ochrany dětí a podpory rodiny*

- *Vytváření a financování komunitního plánu v oblasti sociálních služeb a podpory rodiny*

(Pemová, Ptáček 2012, s. 29)

Ústředním orgánem státní správy pro sociálně-právní ochranu dětí je v České republice Ministerstvo práce a sociálních věcí (dále jen MPSV). MPSV vykonává zejména legislativní, metodickou a kontrolní činnost. MPSV spolupracuje s institucemi na mezinárodní úrovni a podílí se na naplňování mezinárodních úmluv. Na základě realizovaných výzkumů a analýz vytváří právní předpisy, národní strategie na ochranu práv dětí a metodické materiály pro ostatní orgány činné v SPOD. Na MPSV je možné se také obrátit s dotazem, který zodpovídá formou osobních konzultací i emailového poradenství (Činnost MPSV v oblasti sociálně-právní ochrany, 2014).

Mimo MPSV se na systému ochrany dítěte podílejí i další resorty, jedná se o Ministerstvo školství, tělovýchovy a mládeže, Ministerstvo zdravotnictví, Ministerstvo vnitra a spravedlnosti. Jak již bylo řečeno v části zabývající se Úmluvou o právech dítěte, jsme pro tuto roztržičnost systému dlouhodobě kritizováni. Více bude o této problematice pojednáno v následující podkapitole zaměřené na spolupráci v SPOD.

Specifickou roli v systému SPOD má soud. Jak uvádí Listina základních práv a svobod (čl. 32, odst. 4), mohou být práva rodičů omezena a děti od svých rodičů odděleny pouze na základě rozhodnutí soudu. Soud rozhoduje, často na základě návrhu obecního úřadu obce s rozšířenou působností, například o omezení, zbavení rodičovské odpovědnosti nebo pozastavení jejího výkonu, nařizuje ústavní výchovu, její prodloužení, či zrušení, dále může svěřit dítě do péče Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, do pěstounské péče aj (z. č. 359/1999 Sb.).

Sociálně-právní ochranu zajišťují zejména tyto orgány sociálně-právní ochrany: krajské úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností, obecní úřady a újezdni úřady, Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí a Úřad práce a jeho krajské pobočky. Dále pak obce a kraje v samostatné působnosti, komise pro sociálně-právní ochranu dětí a pověřené osoby (z. č. 359/1999, § 4).

Z výše jmenovaných orgánů mají klíčovou roli zejména obecní úřady obce s rozšířenou působností a jeho oddělení sociálně-právní ochrany dětí (známé jako OSPOD). Obecní úřady obce s rozšířenou působností plní zásadní činnosti v sociálně-právní ochraně, např. preventivní a poradenskou činnost, mohou uložit výchovná opatření, podávat návrh soudu na ochranná opatření ve prospěch dětí, v rámci sociální kurately pro děti a mládež

pečují o tzv. děti vyžadující zvláštní pozornost (z. č. 359/1999 Sb). Činnosti OSPOD bude věnována samostatná kapitola, proto zde k jejím kompetencím a odpovědnosti nebude pojednáno více.

Komisi pro sociálně-právní ochranu zřizuje starosta obce s rozšířenou působností jako zvláštní orgán obce. Tato komise například koordinuje výkon sociálně-právní ochrany na území svého správního obvodu obce s rozšířenou působností, navrhuje a posuzuje sociálně preventivní programy na ochranu týraných, zneužívaných a zanedbávaných dětí a projednává konkrétní případy těchto dětí, pořádá případové konference či doporučuje opatření na ochranu dětí před sociálně patologickými jevy. Součástí komise jsou mimo členů obecního zastupitelstva také pedagogičtí pracovníci, psychologové, zdravotníci, zástupci pověřených osob, či jiných právnických či fyzických osob (z. č. 359/1999 Sb., § 38).

Také nestátní subjekty mohou, na základě pověření k SPOD, plnit některé úkoly v oblasti sociálně-právní ochrany. I pověřeným osobám bude věnována samostatná kapitola, proto se o nich zde jen zmíníme bez podrobnějšího popisu.

Mimo tyto pověřené osoby je dle mého názoru ale třeba zmínit i další subjekty, které sice nevykonávají konkrétní úkoly v oblasti sociálně-právní ochrany dětí (to znamená, že nepatří mezi zmíněné orgány sociálně-právní ochrany, ani nemají pověření k SPOD), ale přesto mohou hrát roli v oblasti ochrany dítěte. Mám na mysli zejména zdravotnická a školská zařízení, sociální služby pracující s rodinami, dětmi a mládeží, psychology a další. Jedná se o instituce, které přicházejí do kontaktu s dětmi, včetně těch, na které se SPOD zaměřuje, mohou hrát roli v identifikaci ohrožených dětí, či spolupracovat s OSPOD na konkrétních případech dětí.

1.3 Spolupráce v SPOD

Jak již bylo naznačeno výše, systém péče o ohrožené děti je v České republice roztržštěný do několika resortů (Ministerstvo práce a sociálních věcí, Ministerstvo školství, tělovýchovy a mládeže, Ministerstvo zdravotnictví, Ministerstvo vnitra a Ministerstvo spravedlnosti). S cílem postupně sjednotit činnost těchto resortů a zlepšit spolupráci v oblasti ochrany dítěte byly vytvořeny dva dokumenty, nejprve Návrh opatření k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti – základní principy (2008) (dále jen Návrh) a posléze Národní akční plán k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti na období 2009 až 2011 (2009).

První jmenovaný dokument poukazuje na to, že stávající systém péče o ohrožené děti postrádá jednotné principy a cíle, na místo toho se každý resort řídí dle svých principů na

základě legislativy platné pro dané ministerstvo. Dítě putuje mezi jednotlivými resorty, jež postupují dle různých metodik a filozofie, práce jednotlivých ministerstev na sebe nenavazuje, což je ve výsledku neefektivní a nepřispívá to příliš ke kýženému cíli. Dokument stanovuje určité principy, kterými by se měla péče o ohrožené děti řídit. Výrazným principem, který se zde objevuje, je důraz na multidisciplinární spolupráci – upozorňuje na to, že často chybí spolupráce na úrovni terénu, včetně sdílení informací mezi jednotlivými odborníky v systému a dále, že je zatím upozaděn význam preventivních opatření a spolupráce s dalšími subjekty, jako škola, NNO, či zdravotnická zařízení, což má za následek mimo jiné následné vyšší výdaje. Cílem je přeměna systému, která by měla vést k vytvoření otevřeného, prostupného systému reagujícího na potřeby dětí, k rozvoji multidisciplinární spolupráce dle potřeb dítěte, zřetelné rozdělení kompetencí, povinná součinnost resortů a subjektů systému pomocí úpravy a sladování právní úpravy. Jedním ze stanovených cílů bylo také vytvoření metodiky návaznosti jednotlivých složek péče o dítě, který bude zdůrazňovat právě multidisciplinární spolupráci se zásadní rolí pracovníka OSPOD, který by měl koordinovat celý spolupracující tým (Návrh, 2008)

Na předchozí dokument pak navázal Národní akční plán k transformaci a sjednocení péče o ohrožené děti na období 2009 až 2011 (dále jen NAP). Jedná se o první dokument, který má nadresortní charakter a jeho cílem je překonání resortního vymezení a nastolení společných postupů. Realizaci a koordinaci bylo pověřeno MPSV. I NAP zdůrazňuje multidisciplinární spolupráci a dále vytváření společného informačního prostředí péče o ohrožené děti s odkazem na již existující Systém včasné intervence. Mezi dílčí cíle patří například sjednocení postupu pracovníků při řešení konkrétní situace dítě (formou případových konferencí a individuálního plánování), zajištění lepší dostupnosti služeb pro ohrožené děti a rodiny s přenesením důrazu na prevenci, podpora rozvoje osobnosti dítěte a jeho schopností aj. (NAP, 2009)

Také Pemová, Ptáček (2012) považují multidisciplinární spolupráci za zásadní prvek procesu ochrany dětí. Právě spolupráce zajistí komplexní zhodnocení situace dítěte a jeho prostředí, jeho potřeb a následné stanovení reálných cílů.

1.3.1 Příklady spolupráce

Důraz na spolupráci lze považovat za všeobecný trend. Také zpráva Evropské komise (Working with young people: the value of youth work in the European Union, 2014), upozorňuje, že lze vysledovat postupné narůstání spolupráce mezi organizacemi pracujícími

s mladými lidmi a dalšími subjekty, i na to, že díky spolupráci je možné lépe reagovat na potřeby mladých lidí. V této zprávě lze nalézt také konkrétní ukázky spolupráce, zmínila bych model užívaný v Dánsku tzv. „SSP-cooperation“, v rámci kterého dochází ke spolupráci mezi školou, sociálními službami a policií, ti pracují společně na prevenci, ale také na úpravě opatření cílících na mladé lidi.

Česká asociace streetwork v této zprávě dodává, že spolupráce vždy není úplně snadná, zejména ve spolupráci se soudními a policejními autoritami. Vždy je tedy třeba vzájemné vyjasňování, například ne vždy tyto složky akceptují, že účast v nízkoprahových klubech musí být volitelná a nemůže tak být nastavena jako povinná (Working with young people: the value of youth work in the European Union, 2014, s. 87).

Dalším příkladem může být tzv. „Integrated Children's System“ (dále ICS), projekt iniciovaný vládou ve Velké Británii, usilující o integraci jednotlivých služeb do systému služeb péče o děti, o jednotný a efektivní systém na lokální i národní úrovni. Mezi hlavní cíle projektu lze zařadit zlepšení komunikace, sdílení informací mezi jednotlivými prvky systému (vládní orgány, místní úřady, sociální služby, ostatní služby). Jedná se o společný sdílený počítačový systém, kam jednotlivé subjekty zapisují potřebné informace o klientech, a pro britské subjekty byl tento systém od ledna roku 2007 povinný. V roce 2009 pak vyšly v British Journal of Social work výstupy z hodnocení několika projektů v Anglii a Walesu. Z tohoto hodnocení vyplynulo, že ačkoli se všichni shodují, že myšlenka sdíleného počítačového systému je skvělá a pracovníci v něm vidí potenciál pro sdílení informací mezi orgány, neplnil ICS zcela svůj účel. Mezi zmiňované problémy bylo: požadavek příliš velkého množství informací, což ve výsledku vedlo k tomu, že pracovníci některé otázky přeskakovali, s tím související velká časová náročnost (na úkor práce s klienty), škatulkování jednotlivců do předem vymezených kategorií, či uživatelská náročnost programu (Shaw et. al. 2009)

Předchozí příklad briského ICS poukazuje na fakt, že jednotné systémy, v rámci kterých se sdílejí informace, mohou být velkým zdrojem, ale stejně tak neefektivním nástrojem a přítěží. Při formulování podobného systému je tak třeba vytvořit ho s co největším ohledem na praxi (profesionálové by měli mít možnost se k jejich tvorbě vyjádřit) a současně je nutná neustálá revize s ohledem na praktické zkušenosti se systémem.

V České republice již nějakou existuje tzv. Systém včasné intervence (dále SVI). Cílem SVI je nastavení spolupráce mezi institucemi pracujícími s ohroženými dětmi a jejich rodinou, což by mělo vést ke zlepšení systému péče o děti a prevenci jejich sociálně patologického vývoje (Týmy pro děti a mládež a systém včasné intervence, Prezentace

MVČR). SVI je postaveno na 3 základních pilířích: Týmy pro mládež, Sdílený informační systém spravovaný místně příslušným OSPOD a Konkrétní opatření vyplývající z legislativy či z dohody s klientem a jeho rodinou. Týmy pro mládež jsou tvořeny zástupci OSPOD, policie, justiční orgány (Probační a mediační služba, státní zastupitelství, soudy pro mládež), a dále pak zástupci školských a zdravotnických zařízení, neziskových organizací a další. Tým mapuje situaci v lokalitě, koordinuje řešení konkrétních případů, vytváří strategie práce s rizikovými a ohroženými dětmi v lokalitě apod. (Týmy pro děti a mládež a systém včasné intervence, Prezentace MVČR). SVI vzniklo na půdě Ministerstva vnitra, v současné době ale přechází do správy Ministerstva práce a sociálních věcí. Nyní existuje tento systém pouze v některých českých městech, očekává se ale postupné rozšíření po celém území ČR (Týmy pro děti a mládež a systém včasné intervence).

Dále mohou jednotlivé subjekty koordinované OSPOD spolupracovat například v rámci individuálního plánování či případových konferencí. Těm bude věnována pozornost v následující kapitole.

2 OZNAMOVACÍ A INFORMAČNÍ POVINNOST¹

Velkou otázkou v oblasti spolupráce mezi OSPOD a sociální službou (ať už s pověřením k SPOD či bez pověření), je zejména mlčenlivost a poskytování informací.

Klienti sociálních služeb by měli být v rámci seznamování se službu nejen informováni o svém právu na mlčenlivost pracovníků, ale také o tom, v jakých případech může být tato mlčenlivost prolomena.

V první řadě se jedná o oznamovací povinnost ve smyslu trestní odpovědnosti jednotlivce. Ta je vymezena v Trestním zákoníku (z. č. 40/2009 Sb.), kde je taxativní výčet trestných činů, jejichž neohlášení je trestným činem. Trestní zákoník odlišuje „Nepřekažení trestného činu“ a „Neoznámení trestného činu“. V případě „Nepřekažení trestného činu“ se jedná činy, které právě probíhají, nebo se připravují. Mezi ně patří například trestný čin vraždy, zabití, těžkého ublížení na zdraví, znásilnění, pohlavní zneužití, zneužití dítěte k výrobě pornografie, či týrání svěřené osoby (§ 367). „Neoznámení trestného činu“ pak zahrnuje činy, které již byly spáchány a jsou tak závažné, že je třeba je oznámit. Jedná se například o vraždu, těžké ublížení na zdraví, zneužití dítěte k výrobě pornografie, či týrání svěřené osoby (§ 368). V případě oznamovací povinnosti se tedy jedná o nutnost nahlásit (policii či státnímu zástupci) přípravu či spáchání závažného trestného činu. Jedná se o odpovědnost každého jednotlivce bez ohledu na to, zda vykonává činnost sociálního pracovníka.

Otázky mlčenlivosti i sdělování údajů jsou pak upraveny v zákoně o sociálních službách i zákoně o sociálně-právní ochraně dětí. Dle zákona o sociálních službách (z. č. 108/2006 Sb.) jsou „zaměstnanci v sociálních službách povinni zachovávat mlčenlivost o údajích týkajících se osob, kterým jsou poskytovány sociální služby“ a „údaje týkající se osob, kterým jsou poskytovány sociální služby, které se výše jmenované subjekty při své činnosti dozvědí, sdělují jiným subjektům, jen stanoví-li tak tento zákon nebo zvláštní zákon; jinak mohou tyto údaje sdělit jiným subjektům jen s písemným souhlasem osoby, které jsou poskytovány“ (§100). Zákon pak dále upravuje sdělování údajů orgánu sociálně-právní ochrany: „Poskytovatel sociálních služeb je povinen na písemnou žádost sdělit bezplatně orgánu sociálně-právní ochrany dětí údaje nezbytné pro poskytnutí sociálně-právní ochrany týkající se osoby, které byla rozhodnutím orgánu sociálně-právní ochrany dětí uložena

¹ Dělení na „oznamovací“ a „informační povinnost“ jsem převzala od Radky Janebové (2009), která termín „oznamovací povinnost“ vztahuje k povinnostem vyplývajících z Trestního zákona č. 40/2009 Sb., zatímco „informační povinnost“ k Zákonu o sociálně právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb.

povinnost využít odbornou poradenskou pomoc podle zákona o sociálně-právní ochraně dětí.“ (100a, odst. 1). Poskytovatel některých sociálních služeb, včetně NZDM, je i v jiných případech (kdy OSPOD vyhodnotí, že se jedná o dítě, na které se zaměřuje sociálně-právní ochrana) na písemnou žádost povinen sdělit OSPOD některé údaje (pokud neposkytuje službu anonymně) – zda dané osobě poskytuje, či poskytoval sociální službu, o jakou službu se jedná/jednalo, včetně doby poskytování a zhodnocení průběhu poskytování služby (100a, ods. 2). V zákoně o sociálně-právní ochraně (z. č. 359/1999 Sb., § 10) je pak uvedeno, že pověřené osoby aj. jsou „*povinni oznámit obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností skutečnosti, které nasvědčují tomu, že jde o děti uvedené v § 6*“, a že „*při plnění této povinnosti se nelze dovolávat povinnosti zachovávat mlčenlivost*“. Zřejmé je, že mlčenlivost se nemá brát v úvahu v případech podezření na týrání, zneužívání, či zanedbávání dítěte, což je uvedeno ve jmenovaném zákoně dále a platí shodně pro pověřené osoby i sociální služby (§ 53), problematické to pak může být dle mého názoru v jiných otázkách, např. v ohlašování dětí, které dle zákona o SPO „*vedou zahálčivý a nemravný život*“ (§ 6c), což bude naplňovat velká část cílové skupiny právě NZDM. MPSV se jménem svého tehdejšího ředitele odboru rodiny a dávkových systémů Miloslava Macely (2011, s. 2-3) vyjádřilo ve věci „povinností pověřených osob sdělovat skutečnosti nasvědčující tomu, že se jedná o ohrožené děti“ takto: Pověřená osoba nemá povinnost ohlašovat všechny své klienty s odkazem na závěrečnou definici ohroženého dítěte vyplývající ze zákona o sociálně-právní ochraně dětí, kde je vysloveno, že ohrožení musí trvat po určitou dobu nebo dosahovat takové intenzity, že nepříznivě ovlivňuje vývoj dítěte nebo toto hrozí. Toto vyjádření upozorňuje na nutnost specifického posouzení každého případu, kdy je zejména na profesionálním pracovníkovi, aby posoudil, zda je případ natolik závažný, že je oznamovací povinnost nezbytná. Vyjádření také upozorňuje na nutnost podrobného záznamu, jak bylo postupováno, včetně odůvodnění.

Další problém pak může nastat dle mého názoru zejména díky tomu, že NZDM často poskytují službu anonymně, a pak také v otázce rozsahu informací, které služba může a chce poskytovat.

3 OSPOD

Zákon o SPOD vymezuje orgány sociálně-právní ochrany i jejich kompetence. Klíčovou úlohu v systému SPOD hrají zejména obecní úřady obcí s rozšířenou působností a jejich oddělení sociálně-právní ochrany, známé pod zkratkou OSPOD. Ty plní úkoly v oblasti preventivní činnosti a poradenství, opatření na ochranu dětí, v oblasti náhradní rodinné péče, či v péči o děti vyžadující zvláštní pozornost (sociální kuratela).

K základním povinnostem OSPOD v rámci preventivní činnosti patří: sledovat nepříznivé vlivy působící na děti a činit opatření k jejich omezování, pravidelně vyhodnocovat situaci dítěte a jeho rodiny a na základě tohoto vyhodnocení vytvořit Individuální plán ochrany dítěte a pořádat případové konference (z. č. 359/1999 Sb., § 10, odst. 3).

Dále OSPOD například pomáhá rodičům při řešení výchovných, či jiných problémů v souvislosti s péčí o dítě, pořádá kurzy a přednášky zaměřené na řešení problémů souvisejících s péčí o dítě a jeho výchovou (§ 11). OSPOD také může rodičům uložit povinnost využít pomoc odborného poradenského zařízení, pokud ji již nezajistili, ačkoli dítě takovou pomoc potřebuje, nebo nejsou-li rodiče schopni řešit problémy spojené s výchovou dítěte bez odborné poradenské pomoci (§ 12)

Obecní úřad obce s rozšířenou působností dále může uložit dítěti, či rodičům výchovná opatření (např. stanovit dohled nad dítětem a provádět ho za součinnosti dalších institucí; uložit omezení bránící působení škodlivých vlivů na výchovu dítěte aj.) (§ 13) a hraje významnou úlohu v oblasti ochranných opatření – podává návrh soudu na omezení, zbavení rodičovské odpovědnosti či pozastavení jejího výkonu, či na nařízení, prodloužení či zrušení ústavní výchovy.

Plní také úkoly v oblasti ústavní a ochranné výchovy, zprostředkování osvojení a náhradní rodinné péče, vykonává funkci opatrovníka nebo poručníka. V rámci sociální kurately pak pečuje o tzv. děti vyžadující zvláštní pozornost. (z. č. 359/1999 Sb.)

Co se týče sdílení informací, jsou orgány sociálně-právní ochrany, komise a poradní sbory povinné si vzájemně sdělovat informace v nezbytném rozsahu. Stejně tak je OSPOD na vyžádání povinen poskytovat potřebné údaje pověřeným osobám, poskytovatelům sociálních služeb v souvislosti s poskytnutím jejich služby. Neplatí tedy pouze informační povinnost ze strany sociálních služeb či pověřených osob, ale i obráceně. (z. č. 359/1999 Sb., § 51).

OSPOD se při výkonu své činnosti řídí Standardy kvality sociálně-právní ochrany. Tato povinnost vznikla roku 2013, s nabytím účinnosti novely zákona o sociálně-právní ochraně 401/2012 Sb. (MPSV 2014c).

Dle Pemové, Ptáčka (2012) jsou pracovníci OSPOD vystaveni při výkonu své činnosti základnímu dilematu a to, zda je hlavním smyslem jejich práce podpora a ochrana rodiny a dítěte nebo sociální kontrola. V této souvislosti se autoři věnují vymezení role OSPOD s ohledem na kontrolu (větší kontrola znamená větší důraz na zájem společnosti) a podporu (větší podpora znamená větší důraz na zájem klienta). Dle autorů se OSPOD nachází přesně uprostřed „kontroly“ a „podpory“ a při výkonu ochrany kombinuje oba prvky. Autoři zdůrazňují potřebnost určitých zásad při realizaci kontroly, uvědomění si vlastní moci a bezmoci klientů a zvažování etických důsledků rozhodnutí pracovníky jako prevence zneužití moci a garance kvalitní práce.

A nyní bude pozornost věnována některým konkrétním oblastem práce OSPOD, které jsou dle mého názoru relevantní pro tuto práci s ohledem na možnosti spolupráce mezi OSPOD a NZDM. Důležitost spolupráce již byla zmíněna a ještě se k ní několikrát v práci vrátíme (jak obecně ke spolupráci mezi jednotlivými subjekty, tak ke spolupráci OSPOD a NZDM). Dle Analýzy sítě služeb pro práci s rodinami a dětmi (dále jen Analýza) (MPSV 2014a) respondenti ze strany OSPOD jako jednu z bariér své práce označili nedostatek času na prevenci. Zde spatřuji velkou příležitost právě pro NZDM jako možné partnery OSPOD.

3.1 Individuální plán ochrany dítěte = IPOD

Jednou z povinností OSPOD je vyhodnocovat situaci dítěte a rodiny a zpracovávat na základě tohoto hodnocení tzv. Individuální plán dítěte (dále IPOD). IPOD je plánem práce s dítětem i rodinou, v rámci kterého jsou stanoveny základní cíle práce s dítětem a rodinou, včetně postupu, jak jich dosáhnout. Mělo by se jednat o živý dokument, který je neustále pozměňován dle aktuální situace klienta (MPSV 2014d).

Povinnost individuálně plánovat vymezuje zákon o sociálně- právní ochraně takto:

„Obecní úřad s rozšířenou působností je povinen

d) zpracovat na základě vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny individuální plán ochrany dítěte, který vymezuje příčiny ohrožení dítěte, stanoví opatření k zajištění ochrany dítěte, k poskytnutí pomoci rodině ohroženého dítěte a k posílení funkcí rodiny stanoví časový plán pro provádění těchto opatření, a to ve spolupráci s rodiči nebo jinou osobou odpovědnou za výchovu dítěte, dítětem a odborníky, kteří se podílejí na řešení problému dítěte a jeho rodiny.“ (z. č. 359/1999 Sb., § 10, odst. 3 d)

Jedním ze základních znaků individuálního plánování uvedeného i ve výše zmíněné citaci, je důraz na spolupráci při řešení problému dítěte i rodiny. To podtrhuje také Manuál implementace zaměřený na vyhodnocení situace dítěte a rodiny a tvorby IPOD. Ten hovoří o tom, že „*OSPOD v rámci strukturované práce s rodinou zastává roli „koordinátora“ (klíčového pracovníka), který řídí a monitoruje přímou práci s dítětem a rodinou i se subjekty (organizacemi a odborníky) zapojenými do spolupráce.*“ (MPSV 2014d, s. 6). A dále pokračuje tak, že OSPOD realizuje jen část SPOD, přičemž je důraz kladený na aktivizaci rodiny a sdílení odpovědnosti s dalšími odborníky. Úkolem OSPOD je dle Manuálu identifikovat subjekty, které mohou přispět k podpoře dítěte a rodiny. Manuál zdůrazňuje, že míra spolupráce je ovlivněna vůlí subjektů ke spolupráci, a rolí OSPOD by měla být motivace ostatních subjektů k aktivní spolupráci. Klíčovým východiskem by měl být společný zájem o dítě a jeho blaho, s důrazem na to, že vzájemná spolupráce je efektivnější a výhodná pro všechny strany. (MPSV 2014d).

3.2 Případové konference:

Další z povinností OSPOD, vyplývající ze zákona, je pořádání případové konference za účelem řešení konkrétní situace ohrožených dětí a jejich rodin (z. č. 359/1999 Sb., § 10, odst. 3, písm. e). Případová konference „*je plánované a koordinované společné setkání klienta, jeho rodiny a všech, kteří pro ně představují, nebo mohou představovat, podpůrnou síť*“ (MPSV 2011, s. 9) a jejím cílem je efektivně řešit situaci ohroženého dítěte a jeho rodiny společným zhodnocením situace a následným hledáním řešení a plánováním postupu, jehož účelem je naplnění potřeb dítěte. Případové konference dále umožňují vytvořit podpůrnou síť rodině, rodinu aktivizovat, koordinovat péči a získat nástroj pro kontrolu plnění domluvených kroků. Případové konference jsou dle Manuálu k případovým konferencím prospěšné pro všechny zúčastněné (OSPOD, klienta i ostatní subjekty). Výstupem případové konference by měl být individuální plán ochrany dítěte (MPSV 2011).

Případových konferencí se kromě OSPOD a klienta účastní také další subjekty. Dle zákona o SPOD se jedná o zástupce školských zařízení, poskytovatelů zdravotních služeb, orgánů policie, státních zástupců, poskytovatele sociálních služeb či pověřené osoby (z. č. 359/1999 Sb.).

Pemová, Ptáček (2012) upozorňují, že povinnost používat případové konference je součástí právních předpisů mnoha států (Velká Británie, Irsko, Austrálie aj.), ty jsou ve světě využívány již delší dobu, a proto existuje i řada vědeckých studií věnujících se jejich dopadu. Tyto studie pak pozitivně hodnotí zejména změnu ve vnímání postavení rodičů v systému

SPOD (jejich většího zapojení), zlepšení vztahu mezi pomáhajícími a rodinou a průhlednější výměnu informací mezi jednotlivými aktéry. Autoři považují prosazení případových konferencí za pozitivní systémovou změnu, která směřuje k větší profesionalizaci SPOD (rozhodování na základě důkazů a ne intuice).

A v jakých případech bývá případová konference svolávána? Dle Manuálu k případovým konferencím (MPSV 2011) je ideální případové konference využívat jako preventivní nástroj v práci s rodinou, dále pro navázání užší spolupráce s klientem a stimulování jeho motivace. Případová konference by měla být vždy využívána v následujících případech: když je třeba vyhodnotit situaci dítěte, sladit spolupráci v okolí dítěte, sjednotit postup zúčastněných a koordinovat práci s dítětem, když je nutné přijmout zásadní rozhodnutí (návrh na předběžné opatření, odebrání dítěte aj.).

Ačkoli je případová konference povinná, dle již zmíněné Analýzy (MPSV 2014a) jsou stále nedostatečně využívány. Jako hlavní příčiny byly uvedeny nedostatek personálu a přílišná časová náročnost, případová konference klade na pracovníka vysoké časové nároky (příprava, kontaktování zainteresovaných osob, domluva termínu aj.) a zároveň očekává určité kompetence pracovníků, které často postrádají.

3.3 Sociální kurátoři pro děti a mládež

Sociální kurátoři pro děti a mládež jsou zaměstnanci obce s rozšířenou působností a jejich náplní práce je péče o děti, které dle zákona o SPOD vyžadují zvláštní pozornost, protože „vedou zahálčivý a nemravný život“ a „opakovaně se dopouští útěků“. Tedy děti a mladí lidé, kteří zanedbávají školní docházku, požívají návykové látky, páchají přestupky či trestné činy aj. (z. č. 359/1999 Sb.).

Metodické doporučení MPSV k práci s dětmi s výchovnými problémy (s. 1-2) upozorňuje, že problémy některých dětí začínají již v mladším školním věku a postupem času dochází ke vzrůstání závažnosti problémového chování a kumulaci problémů. Mezi častější problémové chování pak dle toho dokumentu patří záškoláctví, nezáměr o výuku, krádeže, kouření, neúcta k učitelům, agrese, či pití alkoholu.

Pozornost sociální kuratele je v této práci věnována zejména pro svou cílovou skupinu, která se dle mého názoru může často potkávat s cílovou skupinou klientů NZDM a zároveň zde spatřuji největší možnosti v oblasti spolupráce mezi NZDM a OSPOD. Také Krausová, Novotná (2006) v souvislosti s péčí o děti vyžadující zvláštní pozornost, zmiňují důležitost služeb sociální prevence, včetně konkrétně jmenovaného Nízkoprahového zařízení pro děti a mládež.

Péče o děti vyžadující zvláštní pozornost spočívá zejména v preventivních a výchovných aktivitách. Zákon o SPOD ukládá v péči o tyto děti povinnosti obecním úřadům a obecním úřadům obcí s rozšířenou působností.

Dle zákona o SPOD se sociální kuratela zaměřuje zejména na:

- Analýzu situace v oblasti sociálně patologických jevů u dětí a mládeže a návrh preventivních opatření
- Účast na přestupkovém řízení vedeném proti mladistvému
- Návštěvy dětí s nařízenou ústavní výchovou (pro výchovné problémy), ochrannou výchovou, dětí ve vazbě či ve výkonu odnětí svobody a následná pomoc těmto dětem po ukončení ústavní výchovy, či propuštění z vazby a výkonu odnětí svobody
- Spolupráci s Probační a mediační službou

(z. č. 359/1999 Sb., § 32, odst. 4)

V rámci péče o děti vyžadující zvýšenou pozornost je kladen důraz mimo jiné i na vhodné využívání volného času těchto dětí a spolupráci s dalšími subjekty (z. č. 359/1999 Sb.)

Metodické doporučení MPSV k práci s dětmi s výchovnými problémy apeluje na důležitost řešení výchovných problémů dětí a mládeže a nutnost multidisciplinární spolupráce.

4 POVĚŘENÉ OSOBY

Do systému sociálně-právní ochrany nepochybně patří také pověřené osoby. Jedná se o právnické či fyzické osoby pověřené k výkonu sociálně-právní ochrany (z. č. 359/1999, § 4). Mezi povinnosti pověřených osob patří: řídit se při výkonu sociálně-právní ochrany standardy kvality sociálně-právní ochrany a oznámit obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností skutečnosti, které nasvědčují tomu, že se jedná o děti, na které se sociálně-právní ochrana zaměřuje (viz. výše), v zákoně je dále uvedeno, že při plnění druhé zmíněné povinnosti se nelze dovolávat na povinnost zachovávat mlčenlivost (z. č. 359/1999, § 9a, 10).

Zákonem jsou určeny činnosti, které mohou Pověřené osoby vykonávat (z. č. 359/1999 Sb., § 48). Z těchto činností pak dle mého názoru do práce NZDM patří zejména: Vyhledávání dětí, na které se zaměřuje SPO, Vykonávání činnosti zaměřené na ochranu dětí před škodlivými vlivy a předcházení jejich vzniku a Zřizování zařízení sociálně-právní ochrany, konkrétně zařízení sociálně-výchovné činnosti (§41) a výchovně rekreační tábory pro děti (§43). Zařízení sociálně-výchovné činnosti i výchovné tábory jsou zaměřené především na rozvoj sociálních a jiných dovedností dětí, na výchovné působení na děti a vhodné využití volného času (z. č. 359/1999 Sb.)

Analýza sítě služeb pro práci s rodinami a dětmi (dále jen Analýza) realizovaná MPSV (2014a) pak dále rozpracovává tyto činnosti. Vyhledávání dětí obsahuje zejména požadavek, aby pověřená osoba dokázala posoudit potřeby dítěte a zjistit, zda jsou rodiče schopni tyto základní potřeby dítěti zajistit, včetně případné bezprostřední pomoci dítěti. Ochrana dětí před škodlivými vlivy se zaměřuje dle Analýzy zejména na prevenci zneužívání návykových látek a dalšího závislostního chování, prevenci zanedbávání školní docházky, či trestné činnosti. Účelem zařízení sociálně-výchovné činnosti je pak je dle Analýzy „*vyvést děti z rizikového prostředí a odvrátit je od setkání s osobami, od kterých by mohly převzít nežádoucí návyky a postoje (požívání alkoholu a omamných látek, páčání trestné činnosti, xenofobní a rasistické názory, záškoláctví apod.)*.“ (MPSV 2014a, s. 122).

1. 1. Pověření k sociálně-právní ochraně a poskytování sociálních služeb

A nyní se posuneme k souběžnému vykonávání pověření k SPOD a poskytování sociálních služeb, a s tím souvisejících výhod a nevýhod „Pověření“, zejména, jak vyplývají z již zmíněné Analýzy (MPSV 2014a).

V rámci této Analýzy (MPSV 2014a) se k pověření vyjadřovali jak samotné Pověřené osoby, tak zaměstnanci OSPOD. Z Analýzy vyplývá, že je velmi časté, že pověřené osoby jsou současně registrovanou sociální službou - všichni zástupci pověřených osob, se kterými byl veden rozhovor, byli z organizací s registrovanou sociální službou (s. 130) a nad 80 % zařízení účastníků se dotazníkového šetření poskytovalo sociální službu (s. 151). Tato dualita se pak v Analýze opakovaně ukazovala jako jedna z neproblematičtějších oblastí. Pracovníci pracují v rámci dvou zákonů, které spolu nejsou zcela v souladu (z. č. 108/2006 Sb. a z. č. 359/1999 Sb.). Z jedné strany by měly být bližším partnerem OSPOD, z druhé pak jsou zaměstnancem sociálních služeb, kdy palčivou je dle Analýzy zejména otázka mlčenlivosti (pověřené osoby se dostanou do situace, kdy si nejsou jisté, jaké údaje mohou sdělovat, a které jsou vázány ochranou osobních údajů). Mimo to bylo zmíněno splývání jednotlivých činností do sebe, nemožnost odlišit, kdy se jedná o sociální službu a kdy o výkon sociálně-právní ochrany a současně nutnost vykazovat tyto činnosti zvlášť, což vede k větší administrativní zátěži. Další problematickou oblastí zmíněnou pracovníky OSPOD i Pověřenými osobami je otázka „dobrovolnosti“ klienta, kdy sociální pracovníci jsou zvyklí spíše pracovat s dobrovolnými klienty, práce s klientem na zakázku OSPOD může být náročnější. Problematická je pak dle některých pracovníků OSPOD situace, kdy se pracovníci sociální služby řídí požadavkem klienta, jež nebývá ve shodě s požadavky OSPOD. Oproti těmto problematickým oblastem bylo v textu uvedeno podstatně méně výhod vnímaných stranami. Zmíněno bylo např. odlišení od ostatních subjektů, lepší postavení pro komunikaci s OSPOD a dalšími subjekty, či možnost pořádání táborů.

MPSV se snaží na tuto dualitu reagovat, zmiňuje jí například ve svém Manuálu Implementace Standardů kvality sociálně-právní ochrany pro pověřené osoby (MPSV 2014c, s. 3-5). Hovoří o tom, že cílem je postupné sblížování pravidel činnosti pověřených osob a systému sociálních služeb. To se dle tohoto materiálu projevuje ve stanovení podobných kvalifikačních podmínek, v koncepci standardů kvality a inspekci poskytování sociálně-právní ochrany, pro kterou platí ustanovení zákona o sociálních službách. To by mělo vést k postupnému odstraňování neodůvodněných rozdílů nebo naopak zbytečného zdvojování. Za základní rozdíl pak tento manuál považuje rozdílnou míru regulace při výkonu sociálně-právní ochrany a sociálních služeb (zatímco v sociálních službách řada věcí ponechána na poskytovateli a jeho dohodě s klientem, v sociálně-právní ochraně jsou mnohé z těchto oblastí upraveny zákonem).

5 NÍZKOPRAHOVÉ ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI A MLÁDEŽ

Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež (dále jen NZDM) je službou, která se u nás vyvíjela zhruba od druhé poloviny devadesátých let. Od té doby tato služba urazila dlouhou cestu směrem k větší profesionalizaci, vyšší úrovni svých pracovníků i poskytovaných služeb. (Čechovský, Racek 2007). K tomuto přispělo mimo jiné i prosazení služby NZDM do typologie sociálních služeb, což s sebou přináší, jak některé povinnosti stanovené zákonem, tak možnosti čerpání financí pro sociální služby. Zákon o sociálních službách řadí NZDM do služeb sociální prevence, jejichž cílem je překonání nepříznivé sociální situace jedince na straně jedné a ochrana společnosti před nežádoucími společenskými jevy na straně druhé (z. č. 108/2006 Sb.).

Dle již zmiňovaného zákona poskytují NZDM služby dětem od 6 do 26 let, které jsou ohroženy společensky nežádoucími jevy a cílem služby je *„zlepšit kvalitu jejich života předcházením nebo snížením sociálních a zdravotních rizik souvisejících se způsobem jejich života, umožnit jim lépe se orientovat v jejich sociálním prostředí a vytvářet podmínky k řešení jejich nepříznivé sociální situace.“* (z. č. 108/2006 Sb., § 62)

Pojmosloví NZDM (ČAS 2008) a Klíma, Jedlička (2002) uvádějí konkrétní cíle, o které služba usiluje. Jde zejména o úsilí o sociální začlenění a pozitivní změnu v životním stylu dětí a mládeže, snižování zdravotních a sociálních rizik vyplývajících z jejich chování (např. delikvence, sebevražedné chování, rizika vyplývající z konfliktních situací), snižování nebezpečí jejich nálepkování a paušálního negativního hodnocení, zvyšování sociálních schopností a dovedností, podpora začlenění do skupiny vrstevníků i společnosti, vytváření podmínek pro řešení nepříznivé situace (od počáteční pomoci s její identifikací a přijetím klienty přes zorientování se v situaci po pomoc se stabilizací nepříznivé situace, rozšířením možností a celkové zlepšování kvality jejich života) a předcházet tak jejich sociálnímu vyloučení.

5.1 Česká asociace streetwork

Dříve než se podrobněji budu zabývat NZDM, ráda bych se krátce věnovala České asociaci streetwork (dále ČAS), zejména proto, že budu hojně čerpat z literatury a dalších materiálů, které vznikly na její půdě, a také proto, že velká část NZDM je její součástí (včetně většiny pražských klubů, ve kterých byl realizován výzkum pro tuto práci).

ČAS je profesní organizace, která zastupuje subjekty působící v nízkoprahových sociálních službách (terénní programy, NZDM, kontaktní centra) a zejména pak:

- *lobuje ve prospěch členů ČAS i samotného oboru*
 - *vytváří klima pro práci v oboru (sítuje, napomáhá komunikaci členů, propaguje oblast, atd.)*
 - *podporuje vlastní vnitřní činnost na profesionalizaci oboru, například vytváří definice, standardy, stanovuje měřítka kvality, definuje využívání supervize, vytváří akreditační a evaluační systém, atd.*
 - *realizuje projekty určené pro odbornou veřejnost, zejména vzdělávací a výcvikové programy*
 - *organizuje profesní setkání, konference, semináře, případně jiné odborné akce*
- (Asociace, 2006)

ČAS vznikla v roce 1997 a založena byla jako odborná profesní organizace na podporu rozvoje streetwork², postupně se zde pozornost zaměřila také na NZDM. V současné době ČAS věnuje velkou pozornost zejména vzdělávání pracovníků, rozvoji supervize v zařízeních a zvyšování kvality poskytovaných služeb (Historie a výroční zprávy asociace, 2015).

Členem ČAS se může stát, jak registrovaná sociální služba hlásící k metodě kontaktní práce, tak fyzická osoba působící v praxi kontaktních sociálních služeb (obvykle jako lektor, supervizor aj.). V případě přijetí zařízení musí toto zařízení absolvovat úspěšné hodnocení kvality ČAS nebo jiné formy měření uznané ČAS. Členství pak přináší jak určité požadavky (dodržování etického kodexu a standardů kvality nízkoprahových služeb; platbu členského poplatku; aktivní účast na konferencích ČAS aj.), tak výhody (ČAS garantuje kvalitu svých členů, aktivně prosazuje zájmy oboru a svých členů, vytváří možnosti mezinárodní výměny zkušeností, více zdrojového financování, členové mají slevy na vzdělávání realizované ČAS aj.) (Vše o členství ČAS, 2014).

Mezi základní metodické materiály ČAS patří zejména: Pojmosloví nízkoprahových zařízení pro děti a mládež (2008), Standardy kvality sociálních služeb pro NZDM (2006) a Etický kodex České asociace streetwork sdružující nízkoprahové sociální služby (2014).

Standardy kvality sociálních služeb pro NZDM vydala ČAS jako materiál k posouzení kvality služeb v zařízeních a zároveň jako prostředek pro kontrolu stanovené úrovně kvality

² Streetwork – „vyhledávací, doprovodná a mobilní sociální práce s nízkoprahovou nabídkou sociální pomoci. Ta je zaměřená na jednotlivce a skupiny s rizikovým chováním, které sociální pracovník kontaktuje v době a místech jejich spontánního pobývání a setkávání. Jsou to zejména děti a mladiství trávící svůj volný čas bez dozoru a smysluplné náplně na ulici...“ (Matoušek, 2008, heslo: Terénní sociální práce)

členů ČAS. Tyto standardy přejímají standardy kvality sociálních služeb vydaných Ministerstvem práce a sociálních věcí a tyto standardy doplňuje tak, aby byly snáze aplikovatelné pro potřeby NZDM (např. je zde uveden princip nízkoprahovosti, požadavek písemného vypracování metodiky prvokontaktu s klientem, předpoklad ústní formy uzavírání dohody aj.) (ČAS 2006).

Etickému kodexu a citacím z Pojmosloví bude prostor věnován dále, proto se jimi v této části nebudu více zabývat.

5.2 Cílová skupina

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež by měla mít stejně jako jiné sociální služby vymezenou svou cílovou skupinu, se kterou pracují. Klíma, Jedlička (2002) ale upozorňují na to, že se od jiných služeb liší tím, že klienti neodpovídají jenom jedné charakteristice. Jedná se o uskupení dospívajících, u které je těžké vysledovat zřetelné společné rysy. Takto široce pojatá skupina mladých lidí má rozdílné potřeby i reakce na nabídku ze strany pracovníků. Staníček, Syrový (2007) pak doporučují cílovou skupinu definovat zejména podle znaků vztahujících se k osobám klientů (např. věk, pohlaví, příslušnost k subkultuře, národnostní menšině apod.) a až druhotně dle vybraného problémového jevu, včetně vysvětlení proč je osoba naším klientem, a co může zařízení těmto klientům nabídnout.

Pro tento text využijeme stanovení cílové skupiny dle České asociace streetwork, která definuje cílovou skupinu NZDM následujícím způsobem:

„Cílovou skupinou NZDM jsou děti a mládež, které:

a) zažívají nepříznivé sociální situace

Jde o:

- *konfliktní společenské situace*
- *obtížné životní události*
- *omezující životní podmínky*

b) jsou ve věkových skupinách:

- *od 6 do 12 let*
- *od 13 do 18 let*
- *od 19 do 26 let*

c) žijí nebo se pohybují v konkrétní lokalitě, kterou lze vymezit:

- *sociálně*
- *geograficky*

d) vztahují se k nim další (doplňkové) charakteristiky:

- *nemohou nebo nechťejí se zapojit do standardních volnočasových aktivit*
- *vyhýbají se standardním formám institucionalizované pomoci a péče*
- *dávají přednost neproduktivního trávení volného času*
- *dávají přednost trávení volného času mimo rodinu či jinou sociální skupinu*
- *mají životní styl, díky kterému se dostávají do konfliktů, který je ohrožující pro ně samé nebo jejich okolí*
- *nepřicházejí s jasnou zakázkou nebo ji nedovedou či nechťejí definovat tak, jak to vyžadují jiné typy služeb.*“ (Pojmosloví NZDM, 2008, s. 4)

Toto Pojmosloví (ČAS 2008) dále pak rozpracovává faktory nepříznivé sociální situace a věkové skupiny. Konfliktní společenské situace chápe jako takové chování a jednání cílové skupiny, které je v rozporu s normami společnosti (např. šikana, vandalismus, zneužívání návykových látek aj.). Obtížné životní události definuje jako situace, ve kterých se jedinec těžko orientuje a jsou obtížně řešitelné jeho silami (např. různé obtíže v rodině, škole, mezi vrstevníky, vztahové problémy aj.). A za omezující životní podmínky pokládá obvykle nepříznivé rodinné a sociální prostředí, které omezují psychosociální dovednosti jedince.

Jedním ze specifíků cílové skupiny, které se objevuje v textech zabývajících se cílovou skupinou NZDM, je to, že klienti NZDM si málokdy uvědomují potřebu pomoci a s tím související fakt, že nevyhledávají obvyklé služby navzdory těžkostem, které tito mladí lidé často prožívají.

Klíma, Jedlička (2002) hovoří o tom, že když trpí dospělí lidé, obvykle si najdou profesionální pomoc a spolupracují na řešení své situace, oproti tomu děti a mladiství jsou schopni hůř identifikovat svoji potřebu, nedovednou rozpoznat pro ně vhodnou službu a převážně to ani nechťejí, jakýmkoli institucím se vyhýbají a obvykle nemají zájem na řešení své situace.

Klíma (2004) pak ve své další práci i uvádí důvody, proč tomu tak je. Dle jeho názoru často o možné pomoci nevědí nebo o ní mají špatné informace, někteří mají špatné zkušenosti s institucemi, stydí se či mají strach (např. v případě nepříznivých událostí, které se dějí v jejich domácím prostředí). Tento autor také uvádí, že se klienti nízkoprahových služeb často vnímají jako „jiní“, jako „ti, co dělají problémy“. Klíma ale upozorňuje, že jejich „jinakost“ je třeba vidět zejména v určitém přijatém životním stylu, který se projevuje tím, že nevědí, proč by měli usilovat o změnu, vyčerpali své možnosti a dovednosti, ztratili naději a na svou situaci rezignovali.

Tomuto tématu se dále věnovala například Babická (2007), která upozorňuje, že ne vždy jsou klienti na nabídku pomoci připraveni. Své potíže si dle jejího názoru buď vůbec neuvědomují, nebo je představa změny pro ně ohrožující. Autorka doporučuje klientovi v této fázi předat informace a zpětnou vazbu (aby si své potíže a možnost změny uvědomili), vyčkat na klientovu reakci a pomoc začít nabízet až v situaci, kdy klient začne přemýšlet o tom, že by změna chování mohla být i prospěšná.

5.3 NZDM a základní zásady

Jak bylo již uvedeno v předchozí podkapitole, NZDM pracují se specifickou skupinou dětí a mladých lidí, která se mimo jiné vyznačuje tím, že obvykle nevyhledává služby a nemá zájem cokoli řešit, i toto se odráží v přístupu k této cílové skupině. NZDM lze spojit s určitými zásadami pro ně typickými. Zpráva European Commission (Working with young people: the value of youth work in the European Union, 2014) upozorňuje na to, že jedním z přínosů práce s mládeží je sociální inkluze a potvrzuje, že zejména služby typu terénní práce oslovují znevýhodněné mladé lidi díky nízkému práhu služeb, existenci pouze několika pravidel pro účast, díky tomu, že od klientů nejsou očekávány výrazné změny aj.

Právě „nízkoprahovost“ je klíčovým pojmem. Jejím cílem je zajištění maximální dostupnosti pro klienty a odstraňování případných bariér (prostorových, časových, finančních...) (Klíma 2004; ČAS 2008). Herzog (2007a, 177) říká, že nízkoprahovost je reakcí na to, že část sociálních služeb se mívá se svými adresáty právě z důvodu existence bariér, ať už na straně poskytovatele, potenciálního adresáta či společenského kontextu.

Pojmosloví NZDM (ČAS 2008) princip nízkoprahovosti rozvíjí podrobněji a uvádí konkrétní projevy tohoto principu. Pokud shrneme tyto zásady, lze říci, že klienti mohou zůstat anonymní a pracovníci zjišťují jen údaje, které jsou nutné pro kvalitní poskytování služby; je jen na klientech, kdy do klubu dochází (v rámci stanovené otvírací doby) a do jakých aktivit se zapojí. Sociální služby jsou poskytovány bezplatně, otvírací hodiny jsou přizpůsobeny časovým možnostem klientů (otevřeno obvykle v odpoledních hodinách, i v době prázdnin apod.) a služba je poskytována v prostředí, které je klientům blízké.

Výše jmenované Pojmosloví (ČAS 2008) pak dále uvádí hodnoty, kterými se pracovníci při poskytování služeb řídí, což lze považovat za jakési základní principy sociálních služeb obecně. Jedná se o důraz na práva uživatelů, respekt k jejich volbě, důraz na individualizaci práce s klienty, přizpůsobování potřebám klientům aj.

Některé z těchto hodnot doplněné ještě o jiné jsou pak uvedeny v Etickém kodexu České asociace streetwork (ČAS 2014). Tento kodex vychází z kodexu sociálních pracovníků, je směřovaný pracovníkům nízkoprahových služeb a pro NZDM, které jsou součástí České asociace streetwork, je závazný. Kodex se hlásí k základním lidským právům uvedených v Listině základních práv a svobod, klade důraz na jedinečnost klientů, jejich právo na soukromí, důvěrnost, sebeurčení, či seberealizaci. Respektuje klienta jako partnera, který je zodpovědný za svůj život, klade důraz na důstojnost klientů, usiluje o rovný přístup bez diskriminace. Pracovníci dle kodexu mají shromažďovat pouze ty informace, které jsou nutné pro poskytování služeb a jsou povinni zachovávat mlčenlivost, dále mají usilovat o předcházení závislosti klientů na službě aj.

Klíma, Jedlička (2002) uvádí další důležité aspekty práce s klienty. Mimo již zmíněnou dostupnost služby hovoří o citlivosti k roli klienta a respektu procesu, kterým klient v průběhu služby prochází (od pasivní k aktivní roli), vytváření bezpečí pro klienta, akceptace životních obtíží klienta jak je vnímá on a respektování toho, že o některých věcech nechce mluvit, možnost orientace klienta v nabídce služeb a následné vlastní volby.

Aby služba mohla dobře fungovat a bylo klientům zajištěno právě bezpečné prostředí, mají jednotlivé kluby stanovena určitá základní pravidla. Dle Pojmosloví (ČAS 2008, s. 9) kluby mají stanoveny činnosti a chování, které jsou při užívání služby zakázány a zároveň sankce, které mohou být uživatelům za porušení pravidel uděleny, včetně konkrétních postupů. Dále by měla být uvedena práva uživatelů, které jim služba zajišťuje a také možnosti stížnosti ze strany klientů, včetně konkrétního návodu.

Herzog (2007a, s. 182-183) dále uvádí, že i nízkoprahové služby mají jistý minimální práh, to znamená podmínky, které musí klient splnit, aby mohl službu využívat. I on poukazuje na to, že nízkoprahové programy mívají obvykle stanoveno určité „zakázané chování“ (právě již uvedená pravidla) jako manipulace s návykovými látkami, či zákaz agresivity, a pokud tato pravidla poruší, následuje omezení nebo odmítnutí přístupu ke službě. Zdůrazňuje ale zároveň podle mého názoru důležitý fakt, že při stanovení pravidel je třeba brát v potaz skutečné možnosti klientů a ne stanovovat pravidla příliš cílevědomá a klást tak na klienty příliš vysoké nároky, což pravděpodobně povede k boji s klienty o dodržování pravidel namísto práce s klienty.

Současně je ale třeba dle Babické (2007) očekávat počáteční boje o pravidla a vyjasňování hranic. U některých nově přichozích klientů je obvyklé časté porušování pravidel a následné sankce. Dle autorky je v tomto období klíčové důsledně trvat na dodržování pravidel, zároveň zde ale musí být prostor pro dialog s klientem. Po překonání tohoto období

dochází dle Babické k přijetí role klienta, který začíná reagovat na zájem pracovníků a sdílí s nimi své záležitosti.

Z předchozího odstavce tak vyplývá, že je důležité nejen represivní a rigidní lpění na pravidlech, ale také možnost vyjasňování s klientem, komunikování o tom, proč toto porušení pravidla není v pořádku, probírání toho, co se stalo, jak podobné situace v budoucnu předcházet a jiné.

Babická (2007) doplňuje, že aby se klient cítil bezpečně, měl by vědět, že pracovníci nebudou reagovat represivně, nebudou mu jeho chování zakazovat, nebudou informace o něm sdělovat jiným osobám, ale že mu chtějí pomoci. Zároveň je ale důležité, aby pracovník klienta upozornil na hranici stanovenou zákonem, tzv. oznamovací povinnost i na to, jak by reagoval na takové informace. Dle autorky se po splnění těchto podmínek cítí klient bezpečně a odváží se komunikovat i o náročnějších tématech.

Na závěr uvádím znaky kvalitní práce s mládeží uvedené v publikaci Evropské komise, které mohou být dle mého názoru dobře uplatnitelné také při práci s klienty NZDM:

- *Blízký vztah mezi pracovníkem a mladým člověkem*
- *Aktivní oslovování mladých lidí, kteří potřebují pomoc a podporu*
- *Flexibilita, dostupnost a přizpůsobení se potřebám mladých lidí*
- *Uvědomění si příležitostí, stanovení cílů a rozpoznání výsledků*
- *Bezpečné podporující prostředí umožňující mladým lidem prožívat svůj život, dělat chyby a podílet se svými vrstevníky na příjemném a zábavném prostředí*
- *Partnerství/spolupráce s dalšími subjekty*

(Working with young people: the value of youth work in the European Union, 2014, s. 7)

5.4 Specifika práce v NZDM

NZDM je službou, která má svá specifika. Klíma (2004) vnímá odlišnost NZDM se tří pohledů – z hlediska zamýšlených cílů (které jsou formulovány pragmatičtěji), z hlediska dostupnosti (se snahou se co nejvíce přiblížit potenciálním klientům) a z hlediska specifického přístupu pracovníků ke klientům a jejich problémům.

Otázce dostupnosti již byla věnována pozornost v předchozí části práce, stejně také cílům NZDM a nyní se zaměříme na další specifika práce v NZDM. Předtím jen krátce k pragmatickému přístupu nízkoprahových služeb. Herzog (2007a) říká, že při práci s klientem by měl pracovník brát ohled na reálnou situaci, se kterou klient přišel a na hledání cílů, které jsou v možnostech daného klienta. Herzog v této souvislosti také zmiňuje přístup

„harm reduction“. Tento přístup je obvykle používán v souvislosti s osobami drogově závislými, je ale zároveň platným principem, který může být obecně uplatňovaný pro minimalizaci rizik v různých oblastech lidské činnosti.

Klíma (2004, s. 380) pak zdůrazňuje nutnost pracovat s problémy, které mladý člověk má a prožívá, nikoli pouze s těmi, které způsobuje a upozorňuje na důležitost poznání jejich reálné žité situace, což je možnou výhodou nízkoprahových služeb, které dovolí pracovníkům do některých situací nahlédnout, či se jich přímo účastnit.

Na toto téma navazuje Herzog (2007b) ve své kapitole zaměřené na prevenci rizikového chování. Herzog říká, že nízkoprahové kluby mají dobré předpoklady pro realizaci specifické prevence a to díky tomu, že jsou institucí, ve které se pohybují tzv. „rizikové skupiny“, kterou tyto skupiny akceptují a mají k nim důvěru. Herzog (2007b, s. 259) říká že: *„Jednotlivci z cílové skupiny využívají NZDM jak k trávení svého volného času, tak při řešení svých životních obtíží. Dospívající v těchto zařízeních zažívají reálné situace a obtíže ve vrstevnických vztazích a pracovníci se do těchto situací mohou zapojit. Zařízení pracují na principu nízkoprahovosti, umí tento proaktivní přístup efektivně využívat. „Preventivní“ výkony typu poskytování informací zde dlouhodobě probíhají jako běžná součást nabídky.“*

5.4.1 Kontaktní práce

Klíčovým pojmem v souvislosti s nízkoprahovými zařízeními je *kontaktní práce*, specifická metoda práce s klienty. Kontaktní práci lze definovat následujícím způsobem: *„Jedná se o specifický druh kontaktu s klientem, který má za cíl vytvořit dostatečnou vzájemnou důvěru a podmínky potřebné pro rozvíjení kontaktu a poskytování dalších služeb. Součástí kontaktní práce je hledání a upevňování hranic komunikace s klientem a kultivování jeho schopnosti vyjádřit své potřeby a naučit se využívat existující nabídky služeb. Kontaktní práce má nejčastěji podobu rozhovoru a lze ji dělit na kontaktní práci v klubu, kontaktní práci v kontaktní místnosti a navázání prvního kontaktu.“* (ČAS 2008, s. 5/6)

Kontaktní práce tak tvoří základ činnosti pracovníka NZDM. Díky navázání určitého vztahu s klientem a získání jeho důvěry si tento pracovník vytváří prostor pro další práci s klientem, tedy pro případovou práci.

Také Zahradník (2007) zdůrazňuje autentický lidský vztah jako hlavní prostředek kontaktní práce. Za hlavní nástroj, který slouží ke vzniku a udržení kontaktu, autor považuje pracovníkovu osobnost, jeho lidské a profesní kompetence. Zahradník dále dodává, že kontaktní práce klade na pracovníka specifické nároky zdůrazněny ne vždy zřetelnými hranicemi ve vztazích, akcentem na autenticitu či schopnost tvořivého sebevyjádření.

Klíma, Jedlička (2002, s. 234) pak ke kontaktní práci dodávají, že je klíčový dlouhodobý kontakt s klienty, aby měli možnost rozpoznat jeho užitečnost. Zároveň by nízkoprahové služby měly mladým lidem zprostředkovat zkušenost, že odborná pomoc dospělých nemusí být pouze omezující a dozorující.

5.4.2 Přístup tady a teď

S ohledem na specifika cílové skupiny bývá uplatňován tzv. princip tady a teď. Tento způsob práce vychází z faktu, že v nízkoprahových službách více než v jiných službách klient určuje rozsah a frekvenci kontaktu. S ohledem na princip nízkoprahovosti může klient chodit na klub dle svých potřeb, nálady a stejné je to i s dobou pobytu na klubu. My nikdy přesně nevíme, kdy se opět setkáme, kdy bude příležitost si znovu promluvit. To klade na pracovníky specifické nároky v tom smyslu, že je třeba se vždy soustředit na daný okamžik, na to co můžeme s klientem udělat teď a tady. Neznamená to, že by se pracovník neměl snažit pracovat dlouhodoběji s klienty, nic zásadního by ale neměl odkládat (Herzog 2007a)

Aleš a Lenka Herzogovi (Styl „tady a teď“, 2016) na svých webových stránkách věnovaných individuálnímu plánování podrobněji rozpracovávají „Tady a teď“ jako styl zaznamenávání individuálních plánů pro jednorázovou zakázku klienta, obvykle zrealizovanou v krátkém čase. Pracovník běžně vyhledává určitá témata a čeká, zda na ně klient zareaguje či nikoli, jestli bude mít zrovna náladu na povídání a případně s ním na tomto tématu pracujeme, a poté vše stručně zaznamenáme.

5.5 Co může NZDM pro klienty udělat (poskytované služby)

Zákon o sociálních službách (z. č. 108/2006 Sb.) upravuje čtyři základní okruhy činností, které jsou poskytovány v Nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež. Tyto činnosti jsou pak více konkretizovány ve vyhlášce č. 505/2006. Jedná se o následující činnosti:

a) výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti:

- 1. zajištění podmínek pro společensky přijatelné volnočasové aktivity,*
- 2. pracovní výchovná činnost s dětmi,*
- 3. nácvik a upevňování motorických, psychických a sociálních schopností a dovedností,*
- 4. zajištění podmínek pro přiměřené vzdělávání,*

b) zprostředkování kontaktu se společenským prostředím: *aktivity umožňující lepší orientaci ve vztazích odehrávajících se ve společenském prostředí,*

c) sociálně terapeutické činnosti: socioterapeutické činnosti, jejichž poskytování vede k rozvoji nebo udržení osobních a sociálních schopností a dovedností podporujících sociální začleňování osob,

d) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí:

1. pomoc při vyřizování běžných záležitostí,

2. pomoc při obnovení nebo upevnění kontaktu s rodinou a pomoc a podpora při dalších aktivitách podporujících sociální začleňování osob.

(z. č. 108/2006, § 62 + vyhláška č. 505/2006, § 27)

Určitým specifikem práce v NZDM je práce jak s jednotlivcem (individuální práce), tak se skupinou, tyto obě složky jsou součástí náplně práce pracovníka NZDM, vzájemně se prolínají a doplňují. Dokument „The Concept of mobile youth work“ (ISMO³, 2004) představuje koncept tzv. „mobilní práce s mládeží“⁴ založený na čtyřech základních pilířích – individuální práci, práci se skupinou, streetwork a komunitní práce vyvážené dle potřeb lokality. Individuální pomoc ISMO vnímá rozličné problémy mladých lidí jako komplexní proces, v rámci kterého pracovníci respektují individuální vývoj jednotlivce. Dokument upozorňuje na to, že i do procesu individuální práce je zahrnuta skupina (přátelé, parta aj., kteří mají vliv na danou osobu nebo jsou pro ni důležití). Klubová i skupinová práce tvoří tak nutný rámec pro práci s jednotlivcem. V rámci skupinové práce dochází k ovlivňování skupiny za pomoci využití existujících vztahů, práci se skupinovou dynamikou a procesy. K tomu je zapotřebí dlouhodobé práce založené na vztahu. Skupinová práce je klíčová zejména pro vliv vrstevnických skupin na postoje svých členů.

Také Klíma, Jedlička (2002) zdůrazňují práci se skupinou a na pozadí skupiny, která vychází ze situace skupiny (její dynamiky, struktury...), tato orientace na skupinu pak dle autorů v žádném případě nepopírá pomoc jedincům.

Individuální i skupinová práce pak dle toho „Conceptu“ (ISMO, 2004) zahrnuje zejména následující témata: rodina, škola, parta, práce a nezaměstnanost, konzumování

³ ISMO (International society for mobile youth work) je nevládní organizace ve Stuttgartu, založená roku 1992, využívající metody streetwork a práci zaměřenou na komunitu. Obecným cílem organizace je tvorba projektů a sítí na podporu vyloučených dětí a mládeže, či probudit a posílit občansko-společenské síly. ISMO se aktivně účastní řady mezinárodních konferencí, realizuje přednášky, semináře a kurzy v různých zemích včetně ČR (About ISMO)

⁴ „Mobile youth work“ (MYW) – koncept obsahující jak skupinovou, tak individuální sociálně-pedagogickou a sociální práci; MYW je definovaná určitým územím, ve kterém se pohybuje a cílí na prevenci a snižování vyloučení mladých lidí (ISMO, 2004)

návykových látek, sex, dluhy, jednání s autoritami aj. Tato témata mi přijdou srovnatelná s těmi, se kterými se ve své praxi setkávám já.

Pojmosloví NZDM (ČAS 2008, s. 5-8) pak hovoří o konkrétních intervencích, které jsou v NZDM realizovány ve prospěch klientů. Základem práce v NZDM je **kontaktní práce**, způsob práce, kterou je vytvářen prostor pro další návaznou práci. Na tuto kontaktní práci může navazovat informační servis a poradenství. V rámci **informačního servisu** jsou klientům poskytovány specifické informace na konkrétní témata dle dohody s uživatelem (např. na téma škola, rodina, vztahy, či bezpečný sex). Během **poradenství** pracovník pomáhá klientům v řešení jejich situace, s důrazem na zvyšování jejich kompetencí, aby dokázali své problémy řešit sami. Pracovník vyhodnocuje situaci, poskytuje informace, hledá spolu s klientem alternativy a možné zdroje. Témata se obvykle potkávají s tématy řešenými v rámci informačního servisu. Při dlouhodobější spolupráci s klientem může být realizována **případová práce**, tj. dlouhodobá individuální práce spočívající v společném hledání kontraktu, individuálním plánování a pravidelných revizích a reflexích práce. Dále v nízkoprahových zařízeních pracovníci **pomáhají** dětem a mladým lidem **v případech krize**. Rozsah této práce závisí zejména na kvalifikaci pracovníka. Nekvalifikovaný pracovník poskytuje základní podporu, zmírňuje akutní negativní emoce a následně odkazuje na konkrétního odborníka. NZDM mohou dále **zkontaktovat instituci ve prospěch klienta** a s jeho souhlasem, či **zprostředkovat návaznou službu**, případně ho do této služby doprovodit. V rámci práce s jednotlivcem pak kluby ještě nabízejí možnost **práce s blízkou osobou** (pouze za souhlasu klienta), krátkodobé i dlouhodobé **doučování** a pomáhají svým klientům s rozvojem různých dovedností, hygienických a společenských návyků. Velkou část pak tvoří také různé typy **práce se skupinou**, tj. různé cílené aktivity poskytované klientům zaměřené na rozvoj jejich psychosociálních dovedností. V NZDM se realizují také různé **preventivní, výchovné a pedagogické programy**, jedná se o speciální programy tematicky reagující na potřeby cílové skupiny (např. prevence závislostního chování aj.). Formou besed, diskuzí apod. aktivit probíhají v NZDM také různé **jednorázové** (realizované i externími pracovníky) i **dlouhodobé programy** (zaměřené na předávání specifických znalostí a dovedností). V rámci tzv. **situačních intervencí** pracovník vstupuje obvykle do interakcí mezi klienty, situaci reflektuje, vnáší do ní nové podněty s cílem dosáhnout výchovného efektu. Ne vždy klient nutně musí využívat výše jmenované služby. Součástí NZDM je také možnost **pobytu v zařízení**, tedy poskytnutí prostoru, ve kterém klienti mohou pobývat, trávit svůj čas, realizovat vlastní aktivity, či využívat volnočasové aktivity na klubu.

Pojmosloví (ČAS 2008, s. 7) pak vytváří určitou hierarchii volnočasových aktivit, od těch nejvíce preferovaných, po ty nejméně preferované s ohledem na to, do jaké míry se klienty sami podílejí na jejich vymýšlení a realizaci. Z tohoto pohledu jsou preferovány zejména základní aktivity (jedná se o jejich vlastní aktivitu a pracovníci ji pouze zprostředkovávají, například zapůjčením vybavení), případně o složitější volnočasové aktivity, typu hudební zkušebna (pracovník pouze zprostředkuje, či poskytne podporu, aby je klient mohl využít). Uprostřed této hierarchie jsou akce, které iniciovali sami uživatelé, u jejichž realizace spolupracují s pracovníky, kteří usilují o zvyšování dovedností klientů a jejich seberealizaci. Následující akce realizované pracovníky klubu (např. turnaje či akce mimo klub) a dílny (pravidelné či nepravidelné akce s lektorem).

Zmíněné Pojmosloví (ČAS 2008, s. 12-15) také přiřazuje jednotlivé typy intervencí k poskytovaným službám dle zákona o sociálních službách. Zde je jejich dělení:

- Výchovné vzdělávací a aktivizační činnosti
 - Pobyt v zařízení, kontaktní práce, Situační intervence, Doučování, Rozvoj kognitivních a motorických dovedností, hygienických a společenských návyků, Volnočasové aktivity
- Zprostředkování kontaktu se společenským prostředím
 - Obvykle se jedná o výlety, účast na kulturních akcích, akcích pro veřejnost apod.
- Sociálně terapeutické činnosti
 - Poradenství, Pomoc v krizi, Případová práce, Práce se skupinou
- Pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí
 - Informační servis, Poradenství, Kontakt s institucemi ve prospěch uživatele, zprostředkování dalších služeb (doprovod), Práce s blízkými osobami

Janebová (2007, s. 81-82) zmínila několik činností NZDM, které považuje za zásadní. Jedná se o provádění sociálních šetření, sociálně právní poradenství, schopnost analyzovat sociálně-patologické jevy lokality a navrhnout řešení, předcházení vzniku a snižování důsledků těchto sociálně-patologických jevů, vyhledávání potenciálních klientů, poskytování krizové pomoci, pomoc s řešením problémů v rámci sociálního poradenství a pomoc s vyrovnáním se s problémem, jež nelze odstranit.

Pojmosloví NZDM dále popisuje průběh služby od jednání se zájemcem o službu, před uzavření dohody, individuální plánování, po ukončení služby. Tyto úkony pak korespondují s povinnostmi poskytovatelů sociálních služeb uvedených v zákoně o sociálních službách.

V rámci prvního kontaktu (tzv. prvokontaktu) by měl pracovník klienty seznámit s některými základními informacemi o službě (možností anonymity, tzv. veřejným závazkem, seznámení se službou, jejími základními principy a nabízenými aktivitami, s provozní dobou, pravidly služby, s cenou a vedením dokumentace) a předat mu informační materiály. (ČAS 2008, s. 9). To je v souladu s povinností poskytovatele stanové zákonem (z. č. 108/2006 Sb., §88 b).

Další povinností NZDM jako poskytovatele sociálních služeb je uzavřít smlouvu o poskytnutí služby, ta může být dle zákona (108/2006) uzavřena v písemné i ústní formě. Pojmosloví (ČAS 2008, s. 9/10) k Dohodě o poskytování služby uvádí, že zájemce musí v dohodě souhlasit alespoň s minimálním cílem služby, tj. chce chodit do zařízení, využívat jeho prostory a vybavení, souhlasit s dodržováním pravidel a s tím, že bude pracovníky oslovován s nabídkou poradenství, preventivních témat, aktivizačních a dalších činností souvisejících s nabídkou klubu, a také že s ním bude plánován další průběh služby.

Dále zákon ukládá poskytovateli individuálně plánovat s uživatelem služby, vést o tomto plánování záznamy a pravidelně hodnotit jeho průběh pokud možno za účasti tohoto uživatele (z. č. 108/2006 Sb., § 88 f). Pojmosloví (ČAS 2008, s. 10) opět konkretizuje individuální plánování pro služby NZDM. Individuální plánování chápe jako dlouhodobou práci s klientem, tato práce je započata uzavřením výše zmíněné Dohody o poskytování služeb. Pojmosloví upozorňuje, že individuální plán vzniká na základě rozhovorů, může mít podobu krátkodobé i dlouhodobé zakázky a proces plánování může trvat různě dlouhou dobu. Procesem plánování jsou pak myšleny jednotlivé činnosti a intervence, během kterých se pracovníci zajímají o situaci klienta, pomáhají mu v řešení různých témat.

Služba pak může být ukončena na základě ústní či písemné dohody mezi klientem a pracovníkem (v případě naplnění požadovaných cílů, pokud klient již tuto službu nepotřebuje) nebo jednostranně ze strany pracovníka (z důvodu dlouhodobého porušování či jednorázového hrubého porušení pravidel, pokud není služba využívána v souladu s dohodnutými cíli, pro nedostatek kapacity) nebo klienta (např. nemá zájem o služby, pracovníci neplní domluvené dohody s klienty, porušují pravidla a podmínky služeb aj.) (ČAS 2008, s. 11).

5.6 NZDM a požadavky na něj kladené

NZDM jako sociální služba pracující s rizikovou mládeží může narážet na různé požadavky, které je třeba dobře vybalancovat.

Publikace European Commission (Working with young people: the value of youth work in the European Union, 2014) hovoří o obecných trendech v oblasti práce s mládeží. Dle publikace rostoucí důraz na práci s mladými a rostoucí očekávání na tuto práci vyžadující uspokojivé výsledky vede k tomu, že organizace musí najít rovnováhu mezi plněním priorit stanovených v rámci politik a financování a stále rostoucím důrazem na cílenou práci s mládeží zaměřenou na specifické skupiny a aktivní řešení specifických problémů, kterým čelí mladí lidé. Za aktuální problém je pak označen potenciální nesoulad mezi účelem a posláním práce s mládeží a očekáváním výsledků.

Balancování mezi zakázkou společnosti a klientovými zájmy, mezi kontrolou a podporou je úkolem sociální práce obecně, stejně tak NZDM. Dle Úlehly (1999) je posláním sociálního pracovníka vést dialog mezi společnostmi (a jejími normami) a klientem (a jeho způsoby), pracovník by měl působit na obě strany a koordinovat změny norem i klientových způsobů, s klientem je pracováno prostřednictvím nabízení pomoci a přebírání kontroly. Být prostředníkem znamená nacházet se mezi oběma krajnostmi a být si vědom situací, kdy se přiklání na jednu ze stran. Janebová (2007) navazuje na Úlehlů a zdůrazňuje nutnost přijmout obě tyto role, včetně popisu rizika příklonu na jednu ze stran. Pokud si zvolí pracovník stranu klienta, má tendenci rezignovat na zakázku společností, může to vést k identifikaci s klientem a bezpodmínečné akceptaci jeho životního stylu. Důraz na požadavky společnosti pak může vést k nedostatečnému respektu ke klientovi, lpění na kontrole a pravidlech a postupům, kdy klientova situace není hodnocena individuálně.

Klíma, Jedlička (2002) upozorňují, že i přes zakázku společnosti (snižování ohrožujícího, rizikového chování), by měl být zájem kontaktního pracovníka zaměřen na potřeby a zájmy konkrétních skupin a jedinců. Činnosti nízkoprahově pojaté práce mají dle autora zejména směřovat k rozšíření životních příležitostí klientů, zprostředkování řešení problémů a ke zmírnění nebezpečí různých společenských konfliktů. Pracovníci by měli nejen usilovat o změnu nevhodného chování klientů a zmírňování jeho následků, ale také o změnu postojů okolí k tomuto chování a jeho nositelům.

Také Herzog (2007a, s. 185) říká, že díky pragmatickému pojetí uplatňovanému v nízkoprahových službách se mohou tyto služby ocitat na hranici nebo v rozporu s oficiální veřejnou zakázkou. Autor doporučuje zvážit veřejnou zakázku před jejím přijetím, aby se nedostala služba do pastí.

6 CÍLE VÝZKUMU

Cílem praktické části diplomové práce je zkoumat roli NZDM v oblasti SPOD, jeho možnosti, limity a spolupráci s dalšími subjekty s důrazem na OSPOD. Na tyto cíle je nahlíženo z pohledu pracovníků NZDM. Původní ambicí bylo ukázat na problematiku také z druhé strany, tedy z pohledu OSPOD, tento cíl se ale postupem času ukázal jako nereálný (jak kvůli téměř nulové odezvě ze strany pracovníků OSPOD, tak z důvodu, že by práce byla příliš rozsáhlá).

Výzkum je věnován třem klíčovým oblastem a následujícím otázkám:

1) Pověření k sociálně-právní ochraně

- Mají konkrétní NZDM pověření k SPOD?
- Jaké výhody či nevýhody má dle pracovníků pověření k SPOD?

2) Konkrétní role NZDM v systému SPOD

- S jakými dětmi (s ohledem na SPOD) se pracovníci ve své praxi často setkávají?
- Jak mohou těmto dětem v konkrétních oblastech pomoci?
- Cítí pracovníci ve své práci nějaké limity?
- Spolupracují NZDM s dalšími subjekty?

3) Spolupráce s OSPOD

- Probíhá spolupráce mezi NZDM a místními OSPOD?
- Jaká je konkrétní podoba spolupráce?
- V čem může být vzájemná spolupráce prospěšná?
- Jaké cíle mohou mít OSPOD a NZDM společné a v jakých se mohou rozcházet?
- Jaká dilemata jsou se spoluprací spojená?

7 METODY A POSTUP VÝZKUMU

V rámci výzkumu byla využita kombinace kvalitativní a kvantitativní metodologie. Nejprve proběhlo dotazování vybraných pracovníků NZDM formou strukturovaného dotazování s otevřenými otázkami. Následně byly informace kvalitativně vyhodnoceny a vytvořeny dotazníky, rozeslané pracovníkům všech NZDM v Praze. Dotazníky byly posléze kvantitativně vyhodnoceny.

7.1 Rozhovory

V červenci a srpnu 2015 proběhly rozhovory s devíti vedoucími pracovníky NZDM. Respondenti byli dotazováni formou strukturovaného rozhovoru s otevřenými otázkami, rozhovor zároveň počítal s různými variantami odpovědí, a tudíž se přizpůsoboval v jisté míře odpovědím dotazovaných. Rozhovory byly realizovány v konkrétních nízkoprahových klubech v Praze. Délka rozhovorů byla v rozmezí mezi 30-60 minutami. Rozhovory byly nahrané na diktafon a následně doslovně přepsané a upravené (zbavené „vycpávkových slov“, lehká úprava větné skladby). Dále byly v textu pozměněny konkrétní názvy (např. jmenování konkrétní městské části, názvu organizace apod.) případně upraveny některé informace s ohledem na zachování anonymity dotazovaných.

Rozhovory byly následně analyzované formou otevřeného kódování (Hendl, 2012). To znamená, že v textu byla vyhledávána témata (kategorie) a těm byla přiřazena určitá označení. Tato témata byla postupně tříděna a organizována a v závěru tak vzniklo 5 základních kategorií (Pověření k SPOD; Typologie dětí v NZDM s ohledem na SPOD; Role NZDM; Spolupráce s dalšími subjekty mimo OSPOD a spolupráce s OSPOD) s dalšími podkategoriemi (seznam kategorií a podkategorií je k dispozici v příloze práce).

7.2 Dotazníky

Na základě rozhovorů pak byly vytvořeny dotazníky pro pracovníky pražských NZDM. První kolo dotazníků bylo rozesláno ve druhé polovině prosince 2015, i z důvodu malé návratnosti byly dotazníky podruhé rozeslány na počátku února 2016. Poslední kolo rozesílání proběhlo na začátku dubna 2016. Elektronická distribuce dotazníků byla také doplněna osobní distribucí v rámci společných akcí nízkoprahových klubů. Dotazníky byly distribuovány do všech pražských NZDM klubů. Při vyhledávání klubů jsem vycházela ze seznamu NZDM na stránkách České asociace streetwork (Adresář nízkoprahových klubů).

Dotazníky byly vyhodnoceny prostřednictvím programu MS Excel. V tomto programu byly vytvořeny i grafy.

8 CHARAKTERISTIKA ZKOUMANÉHO SOUBORU

8.1 Rozhovory

Rozhovory jsem se rozhodla udělat s vedoucími pracovníky NZDM, které jsou součástí České asociace streetwork (dále ČAS). Vedoucí pracovníci byli zvoleni s ohledem na předpoklad, že budou pravděpodobně na klubu již nějakou dobu a zároveň budou mít o některých otázkách větší přehled (například co se týče konkrétní spolupráce s OSPOD). Členy ČAS jsem pak zvolila s ohledem na to, že účast v ČAS považují za určitou garanci kvality služby, zároveň ČAS vydal řadu metodických doporučení, ze kterých v rámci své práce budu vycházet, proto mi přišlo vhodné zahájit dotazování v těchto organizacích.

V Praze se nachází celkem 15 nízkoprahových klubů, které jsou zároveň součástí České asociace streetwork, z tohoto počtu se 9 klubů prostřednictvím svého vedoucího účastnilo první fáze dotazování. Respondenty odpovídajícími na mé otázky bylo 5 mužů a 4 ženy, ve věku mezi 27 až 31 roky, všichni s minimálně dvouletou praxí v NZDM službách.

8.2 Dotazníky

Dotazníky jsou pak zaměřeny na cílovou skupinu pracovníků NZDM v Praze. Dotazníky byly rozeslány do 26 klubů v Praze. Z toho počtu je 15 klubů součástí České asociace streetwork, ze zbylých 11 klubů, byly emaily nedoručeny do 3 klubů a z jednoho klubu mi bylo odpovězeno, že již není registrovanou službou NZDM. Počet pracovníků pražských NZDM lze pouze odhadovat, zejména pokud se jedná o kluby mimo ČAS. V pražských NZDM, které jsou součástí ČAS, pracuje zhruba 50 pracovníků (tento údaj vychází z počtu pracovníků uvedených na webových stránkách jednotlivých pražských klubů), z ostatních klubů jsem dohledala údaje pouze pro tři kluby, kde je uvedeno dohromady 10 pracovníků.

Dotazníky vyplněné vrátilo celkem 34 respondentů ze 17 pražských NZDM. Z tohoto počtu bylo 29 respondentů ze 14 klubů České asociace streetwork a 5 respondentů ze 3 zbylých pražských klubů.

Složení respondentů je následující: 32 % tvoří muži a 68 % ženy, nejčastěji ve věku 25-30 (53 %), většina respondentů má alespoň roční zkušenost s prací v NZDM (81 % - konkrétně 18 % - 1-2 roky; 27 % - 2-4 roky; 36 % nad 4 roky) a nadpoloviční většina pracuje i v současném NZDM alespoň 1 rok (70 % - konkrétně 21 % - 1-2 roky; 35 % - 2-4 roky; 15 % - nad 4 roky).

9 ANALÝZA ROZHOVORŮ

9.1 Pověření k SPOD

Všichni dotazovaní respondenti odpověděli, že jejich klub nemá pověření k sociálně-právní ochraně dětí. V jednom případě si respondentka nebyla jistá, ale spíše se přikláněla k variantě, že pověření nemají. Ve dvou klubech pověření dříve měli, ale zrušili ho, v dalším o pověření přemýšleli, ale nakonec si to rozmysleli. Pouze jeden z klubů pak měl v době rozhovoru o pověření k SPOD zažádáno.

Téměř všichni, kteří se vyjadřovali k výhodám a nevýhodám pověření, uváděli, že se necítí ve své práci omezení kvůli tomu, že pověření nemají.

R1: „Nemám ten pocit, že nás to omezuje“

R9: „Zatím u nás na klubu úplně nevidím, že by to byla nějaká nevýhoda. Zatím se neobjevil žádný případ, kterej bysme si říkali, tak teď by se to hodilo. Zatím to tak není“

Respondenti hovořili o tom, že chybějící pověření nic nemění na jejich práci, fungují stejně, jako kdyby pověření měli, a nemá to dle odpovědí žádný vliv ani na spolupráci s OSPOD a dalšími subjekty.

R2: „Hm, v minulosti jsme s tím nějak koketovali, že jakoby už jsme měli snad nakročeno podat nějakou žádost, ale pak jsme z toho ustoupili, protože to nebylo nutný nebo nikdo to po nás nevyžadoval a spolupráce s OSPODem běžela tak nebo tak“

R6: „...jo i co se týče spolupráce pak s třeba s OSPODem nebo s policií, tak vůbec nebyl problém, spolupracují s náma s pověřením i s registrací stejně.“

Dva respondenti, jejichž kluby pověření zrušily, uvedli, že necítí ve své práci kvůli tomu žádný rozdíl.

R6: „My jsme měli pověření teda ještě do předloňska myslím a nevidím v tom vůbec žádný rozdíl,“

A zde jsou odůvodnění, proč bylo pověření v jednom případě zrušeno a v druhém případě o něj nebylo nakonec zažádáno: V prvním případě byla podnětem ke zrušení diskuze účastníků na konferenci ČAS, po které dospěl klub k závěru, že pověření nepotřebuje, protože povinnosti a možnosti, které má klub jako sociální služba se kryje povinnostmi a možnostmi vyplývajícími z pověření a jediný rozdíl pak viděli pouze ve větší administrativní zátěži.

R6: „No, my jsme se vlastně dostali k tomu, že to, že se to dvojí, že vlastně to co má povinnosti sociální služba a možnosti, tak vlastně to nám dává to pověření, takže to bylo zbytečný, akorát papíry nějaký navíc, takže jsme v tom neviděli nic, co by nám to přineslo nového“

V případě klubu, který se rozhodl nakonec o pověření nežádat, hrálo pak roli doporučení OSPODu, že pověření klub nepotřebuje.

R2: „Jo že spíš jsme si řekli „tak kdyby to po nás chtěl OSPOD, tak si tu žádost podáme, jinak ji nepotřebujem, no. A dokonce jsme dostávali i signály z OSPODu, že to je vlastně nesmysl, jako že to nepotřebujem a že to je zbytečný, a že těch subjektů, co to má je strašně moc a stejně je to nestaví do nějaký lepší pozice. Takže jsme vycházeli spíš z toho, co nám bylo porazeno, no“

Pouze pracovnice klubu, který má v současné době zažádáno o pověření, zmínila možná pozitiva pověření. Tato pracovnice doufá, že díky pověření dojde ke zlepšení komunikace s úřadem.

R3: „Já si myslím, že v případě, že nízkoprah má pověření, tak to otvírá komunikační kanály směrem k úřadu, což je důležitý podle mě. ...myslím si, že výhoda by byla lepší provázání komunikace s úřadem“

9.2 Typologie dětí v NZDM s ohledem na SPOD

9.2.1 Rodinné prostředí

Jejichž rodiče zemřeli

Úmrtí rodičů není častým jevem, se kterým by se dotazovaní pracovníci pravidelně setkávali. Většina dotazovaných se s tím setkává občas, zbylí uvedli, že vůbec. Několik dotazovaných navíc uvedlo, že se obvykle nejedná o úmrtí obou rodičů, ale jen jednoho z nich. Pokud dětem zemřel jeden, či oba rodiče, často zůstane dítě dle respondentů v péči někoho z rodiny (prarodiče, sourozence apod.). Dva z dotazovaných také zmínili, že se obvykle nejedná o nedávné případy úmrtí, ale že k němu došlo v minulosti, v současnosti dítě žije v náhradní péči příbuzných a není to už téma aktuální.

R6: „tak to jsou jednotlivci na klubu a máme taky takový klienty, který jsou svěřeny do péče většinou někoho z příbuznejch, ale nemají rodiče. Takže to ano, ale není to nějak, že bysme to s nima moc řešili. Mně přijde, že to jsou lidi, který třeba mají rodiče mrtvý od malička, takže

už maj babičku s dědou nebo tetu se strejdou, u kterých jsou dlouho, takže už to nevnímají a moc o tom nemluví. “

Jejichž rodiče neplní povinnosti plynoucí z rodičovské odpovědnosti nebo nevykonávají nebo zneužívají práva plynoucí z rodičovské odpovědnosti

Dle odpovědí respondentů se v klubu setkávají zejména s případy neplnění povinností, tedy zanedbávání péče než s případy zneužívání práv. Celkem tři respondenti zmínili, že se setkávají s problematikou zanedbávání v klubu často. Velmi časté jsou pak také případy, kdy jsou klienti s ohledem na nefungování základní rodiny, umisťováni do pěstounské péče, obvykle příbuzenské. Tři z dotazovaných zmínili, že v případě neplnění povinností se setkávají se spíše méně závažnými případy.

Na závěr přikládám několik příkladů:

R2: *„Spíš je tam zanedbání z důvodu jakoby nekompetentnosti rodičů, jo, takový jako, že rodič má to dítě rád, ale přerůstá mu přes hlavu ... Nebo zanedbávání třeba z důvodu nezralosti rodiče, jo že rodič se chová jako dítě třeba a v podstatě musíme skoro výchovně působit víc na toho rodiče než na to dítě třeba, no.“*

R4: *„Určitě jsou to jako neúplný rodiny, kde třeba otec přesně jako neplatí výživný a dluží na výživným několikset tisíc, tak s těma se setkáváme taky ... Jo a pak se často setkáváme s tím, že rodiče narušují právo na soukromí těch dětí, lezou jim do emailů a podobně.“*

R6: *„Ted'ka asi poslední případ, tak to bylo holčička, která žila s matkou a s otčímem a tam vlastně docházelo k tomu, že neměla jídlo doma pořádně a moc se o ní nestarali. Takže vlastně po nějaký naší intervenci ve spolupráci s OSPODem, tak byla svěřená do péče otce a je ted'ka s otcem“*

Děti ohrožené násilím mezi rodiči, či jinými osobami

Většina dotazovaných se s touto problematikou na klubu setkala. Pouze dvě respondentky uvedly, že toto téma na klubu neřešily, zároveň obě připustily možnost, že děti o těchto věcech nemluví. Dva z respondentů odpověděli, že mluvili spíše s klienty, kteří zažili toto násilí mezi blízkými osobami dříve, mají s ním tedy zkušenost, ale v současné době spolu již tito partneři nežijí, takže to není téma aktuální. Další dva respondenti pak blíže popsali, v čem toto ohrožení spatřují, oba se shodují na tom, že za ohrožující považují to, že děti přebírají od násilných rodičů negativní vzorce chování, které se pak na klubu projevují.

R1: *„Tak máme tady dvanáct nebo třináctiletou slečnu, která právě je svým způsobem obětí svých rodičů v tom, že přejímá jejich vzorce řešení situací, to znamená, neustále má někoho*

potřebu fackovat a ubližovat mu a nedokáže řešit konflikt jinak než minimálně hlasitým řevem, ne-li pak samozřejmě padají ty facky a údery a strkanice“

Na kterých se někdo dopustil trestného činu (týrání a zneužívání)

Několik dotazovaných se setkal také se spácháním trestného činu vůči dětem ve formě týrání, či zneužívání. Zde je třeba očekávat, že se děti o tomto tématu bojí mluvit a je pro ně těžké o tématu komunikovat, díky čemuž se o tom pracovníci nemusí dozvědět. To potvrzují i výroky některých respondentů.

R1: *„ať už to je týrání nebo já nevím možná i nějaký to zneužití. Ty děcka nám to mnohdy ani neřeknou, no protože nechtěj, protože se boje, protože prostě něco, takže se to často ani nedovíme si myslím.“*

R4: *„...jo, s téma jsem se setkal, já jsem o tom mluvil už vlastně na začátku, když prostě ty rodiče zneužívají práva těch dětí, takže to bylo dítě, kterému maminka ještě než se rozvedla a bylo svěřeno do péče otci opařila celou ruku a půl těla fakt jako ošklivě.“*

9.2.2 Rizikové chování dětí

S rizikovým chováním dětí a mládeže se pracovníci NZDM setkávají velmi často, což vyplývá z podstaty služby NZDM, která jakožto služba sociální prevence usiluje o předcházení a snižování rizikového chování dětí a mládeže (z. č. 108/2006; § 62). Mezi nejčastějšími bylo zmiňováno záškoláctví, užívání návykových látek, či páchání přestupků. Naopak nejméně častá je dle zkušenosti pracovníků trestná činnost klientů.

Nyní budou stručně představeny častěji zmíněné oblasti rizikového chování.

Zanedbávání školní docházky

Všichni pracovníci se setkávají s případy zanedbávání školní docházky. Dva z respondentů poukázali na to, že děti mají tyto hodiny ale často omluvené rodičem či lékařem, a tak se věc neřeší.

R4: *„...musím říct, že třeba okolo jako poloviny dětí tak vlastně pro ně záškoláctví znamená, to že jsou za školou a nevědí o tom rodiče. To že rodiče potom vlastně dají omluvenku, tak to potom nejsou vlastně za školou a vůbec ten problém jako takhle nenahlížejí. (...) Zažil jsem dítě, který mělo 550 omluvených hodin za rok, což když se potom spočítalo, tak byl tři dny v tejdnu ve škole a čtvrtky, pátky pravidelně trávil, když jsme si o tom povídali, trávil prostě jako prodlouženě víkend. „To se do školy nechodí, to má prostě volno“, jo a to byl teda extrém. Ale nebyla to záškola, protože to měl omluvený, žejo“*

V souvislosti se zanedbáváním školní docházky pak byly několikrát zmíněny případy nedokončení střední školy, učiliště, či jejich časté střídání. Zde se sice již nejedná o povinnou docházku, ale obvykle má nedokončení návazného vzdělání vliv na další život mladých lidí (mají problém najít si práci a udržet si ji, rizikové trávení volného času apod.).

Návykové látky

Také návykové látky jsou denním chlebem pracovníků NZDM. Nejčastěji byly zmiňovány zkušenosti klientů s alkoholem a marihuanou, téma tvrdších drog se vyskytuje spíše zřídka. Co se týče alkoholu, jeden z respondentů odhaduje, že s ním má zkušenost kolem 80% klientů, se kterými dělají prvokontakt, další respondent uvádí až 90% klientů pod 18.

R4: „Myslím, že 80 % dětí s kterejma procházíme prvokontaktem, tak má zkušenost s alkoholem, ať už nějakým měkkým, to znamená frisco, nebo nějaký ty ochucený piva až po fakt tvrdej alkohol, kdy prostě čtrnáctiletý někdy i dvanáctiletý jsou schopný vykalit flášu vodky s džusem.“

R6: „A zase tam dochází podle mě k nějakýho rizikovýmu užívání, že vlastně je tam ta změna, kterou já třeba hodně vidím za ty roky, co tady pracuju, tak vidím ten posun od toho, kdy se hulilo, proto aby se utužila parta možná, nějaká společenská událost. Tak teďka vnímám, že opravdu se hulí proto, aby se odstříhli od světa, že se opravdu zhulujou hodně a tím, že vlastně užívají ty drogy silnější, už to není ganža, která byla před těma osmi lety hlavně, ale teď jsou to skanky a docela šílený, tak to vidím jako velmi častý a hodně problémový u nich.“

Agresivní chování

V této podkapitole je pozornost věnována jak agresivnímu jednání vůči ostatním lidem, tak vůči sobě samému. Do agresivního chování lze zařadit také vandalismus, který lze zároveň umístit do kategorie přestupky. Jak již bylo zmíněno výše, agresivní chování může být důsledkem přejímání negativních vzorců z domova a dle Respondenta 4 lze tuto strategii řešení situací rychle odpozorovat.

R4: „Myslím, že nejčastěji řešíme zpravidla v tom rámci prvokontaktu, kdy to dítě s námi prochází, začne se na klubu trochu rozkoukávat a projevovat, tak první na co narazíme je to chování, to znamená že třeba v nějaký situaci reaguje velice vznětlivě, někomu jí napálí, takže to chování.“

Respondentka 3 pak uvedla zkušenost se sebepoškozováním klientů:

R3: „Už se mi to stalo několikrát, třeba sebepoškozování, může to být závislostní chování a nebo taky nemusí, ale nicméně na velkém území Prahy u klientů nízkoprahových programů je to fenomén. Oni to reálně dělají za jiným účelem než se zabít, může to být uvolnění bolesti, ale zároveň prostě to tak jako být úplně nemusí, třeba kvůli tomu, když jsou pořezaný, tak nemusí do školy nebo tak.“

Přestupky a trestná činnost

Respondenti shodně odpovídali, že se setkávají spíše s přestupky než s trestnou činností. Někteří pracovníci pak zmínili, že klienti jsou v této oblasti opatrní ohledně toho, co pracovníkům řeknou, a že se na jejich porušování zákona někdy nepřijde. Mezi zmíněnými příklady je objevilo nelegální graffity či výše zmíněný vandalismus. Pouze dva respondenti pak uvedli také příklad trestných činů, se kterými se setkali, ale i oni zmínili, že se jedná o spíše výjimečnou situaci.

R6: „Co se týče spáchání trestných činů, tak myslím si, že spíš se setkáváme s přestupkami, s častějšími přestupkami, ať už je to pití alkoholu na veřejnosti nebo je to nějaký ničení majetku spojený se sprejerstvím třeba nebo s drobným vandalismem“

R7: „Takže spíš tak, to zas není tak častý. Spíš jako, že možná někdo udělá nějaký přestupek, ale nepřišlo se na to, třeba co se týče ilegálního grafiti“

Rizikové sexuální chování

Několika pracovníky byla zmíněna problematika sexuálního chování dětí mladších 15 let. Pracovníci si uvědomují, že s tím někteří klienti mají zkušenost, obvykle se o tom dozvídají ale zpětně, případně se o těchto tématech baví s klienty na obecné bázi.

R6: „Kdy vidím, že klienti třeba, i když třeba se nám zpětně svěřují, že měli sex před 15 rokem, tak říkají, jo ale použili jsme kondom, když jste to říkali. Oni to teda zaplat' pánbů neříkají hned po aktu, takže to nemusíme jít hlásit, ale že pak jako zpětně, když se o tom baví, tak máme i tuhleto reflexi od nich“

K problematice prostituce se většina pracovníků vyjadřovala, že se s tímto tématem nesetkala. V této oblasti je možné předpokládat (podobně jako například u páčání trestné činnosti, či sexuálního chování pod 15 let) určitá míra latence způsobená tím, že o tom klienti odmítají mluvit.

Útěky z domova či ústavní výchovy

Také útěky klientů, ať už od rodičů, či z ústavní výchovy je spíše méně obvyklým jevem. Respondent 2 v této věci upozorňuje na fakt, že útěky z domova obvykle souvisejí s dalšími negativními jevy:

R2: „Útěky od rodičů jsme tam měli, ale to už teď není, to byl jeden klučina, kterej se toulal v tramvajích, ale to zas bylo v souvislosti s tím řekněme, tam mohlo bejt i zneužívání práva plynoucí z rodičovské odpovědnosti, protože tam bylo domácí násilí. Většinou ty útěky z domova jsou ještě v souvislosti s něčím dalším“

Také u příkladů útěku z ústavní výchovy je uvedeno, že k němu došlo, protože se tam klientům nelíbilo:

R1: „asi dvě, dvě slečny který skončily na Klíčově myslím, nebo někde v ústavní péči a jim se tam nelíbilo, tak se sebraly a utekly a pohybovaly se tady v okolí...my sme to věděli, ale jen z doslechu, je jsme nepotkali“

R6: „Jinak z ústavní výchovy, tak to jsem zažil. Zase často to bylo tak, že jakoby utekli k nám, jo že si prostě přišli postěžovat nebo říct, co tam je a zas rychle mizeli pryč, to se nedalo třeba ani kontaktovat nikoho, protože to bylo fakt takovejch těch deset, patnáct minut, ukázali se, že jsou v pořádku“

Dva z respondentů uvedli, že se setkali s útěky demonstrativními.

9.2.3 Umístění do ústavní výchovy

Pracovníci se v NZDM setkávají také s umisťováním jejich klientů do ústavní výchovy, ale všichni se shodují, že k tomu dochází spíše málo. Pracovníci zmínili umisťování zejména do diagnostických ústavů, výchovných ústavů či SVP. Dále bylo zmíněno Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.

R2: „No vlastně to tam máme asi dva případy, kdy byly naši klienti odebráni z rodiny a umístění do...nejdřív do diagnostickýho ústavu, a pak teda do výchovnýho ústavu a jsou tam doteďka. Vrací se vždycky třeba jednou za měsíc na víkend domů, mají propustku a pak se, když to je v pátek, tak se ještě jdou za náma podívat, tak si vyprávíme o tom, jaký to je.“

R6: „Tak některý naši klienti mají zkušenost s diagnostickýma ústavama, případně s výchovňákama nebo SVPčkama, ale vyloženě, že by byli umístění nějak dlouhodobě, déle než šest měsíců“

Zmíněny byly i příklady, kdy klient šel do ústavní výchovy ze své vůle:

R5: „*A pak jednoho kluka, kterej pak měl asi tolik průšvihů, že se nakonec rozhod tam jít sám do svých 18 let, což bylo super. Mně přišlo, že udělal takový jako gesto i vůči svojí rodině i jako kurátorovi, že myslím, že mu to dost pomohlo, “*

9.2.4 Některá specifika cílové skupiny

Z rozhovorů pak zazněla některá specifika, se kterými se pracovníci v rámci své práce v NZDM setkávají. Několikrát zaznělo, že v případech, kdy děti zanedbávají školní docházku, rodiče jim tyto absence omlouvají. V tomto kontextu pak pracovníci zmínili, že vzdělání není v těchto rodinách hodnotou nebo, že je třeba pracovat na jakémsi smíření rodiny se školou.

R4: „*To že rodiče potom vlastně dají omluvenku, tak to potom nejsou vlastně za školou a vůbec ten problém jako takhle nenahlížejí. Myslím si, že je to dost způsobený tím, že vzdělání v rodinách některých dětí z NDZM není hodnotou a je to taková jako dlouhodobá investice, která prostě nemotivuje ani děti, ani rodiče k tomu, aby to třeba jako dotáhli. “*

Dále se v rozhovorech několikrát mluvilo o posunutých hranicích v některých oblastech. Prostředí je vysoce tolerantní k užívání návykových látek dítětem (alkohol, cigarety), agresivní chování je považováno za adekvátní reakci apod.

R4: „*Zároveň říkám, že to je dost složitý v kombinaci s jejich přirozeným prostředím a postojem přirozeného prostředí ke konzumaci alkoholu a podobně, tím že v rodinách je dost akceptované, tak prostě tady s tím se hodně špatně pracuje. To samý u dalších návykových látek, ať jsou to drogy, tabák a podobně. “*

R1: „*hledání těch způsobů pro ní přijatelných, jak jinak, který často vymyslejí i ty děcka i samy vlastně, protože jakoby je zná, jenom je nepoužívají v tom svém prostředí, protože kdyby je používali ve svém prostředí, tak je to pro ně handicap ... protože v jejich prostředí se právě řeší takhle, a kdyby začali v jejich prostředí děkovat a prosit a přestali být agresivní, tak vlastně budou outsideři a to prostředí je jakoby sežere. “*

Mezi dalšími specifiky zaznělo například to, že klienti mívají slabší vůli, což má za následek nedotahování věcí do konce, případně větší riziko závislostního chování. V neposlední řadě byly zmíněny omezené příjmy některých rodin, kvůli kterým mají děti hlad nebo omezenou možnost trávit volný čas.

9.3 Co může NZDM udělat pro tyto děti udělat?

9.3.1 Prevence

A nyní se již přesuneme k roli NZDM v životě dětí i v systému sociálně-právní ochrany. Všichni pracovníci zdůrazňovali preventivní funkci NZDM. Ta se více či méně odráží ve všech činnostech, které ve prospěch dětí dělají, proto je třeba s tímto bodem začít. Tato služba může dle pracovníků velmi dobře děti zachytit a svou činností předcházet tomu, aby se dítě dostalo do péče kurátora, či jiného pracovníka OSPOD.

R1: „... snažíme je motivovat, trávit s nima volnej čas, doučovat, řešit ty problémy dřív než se oni se dostanou do sítě sociálně-právní ochrany dítěte.“

R5: „Takže si myslím, že v tom je ten nízkoprah dobrej, že přistupujeme citlivě k osobě toho klienta, individuálně, zároveň toho klienta známe a klient zná nás a má tu důvěru a spousta věcí se dá vyřešit, aniž by se to muselo řešit nějakou jako radikálnější cestou právě jakoby přes OSPOD nebo...spousta věcí se dá odchytit, aby v tom nebyla zapletená policie potom a podobně, takže to si myslím, že v tom je to dost dobrý“

Z podstaty služby vyplývá, že se v NZDM nejvíce pracuje s tématy, které jsou v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí nazvané jako „zahálčivý nebo nemravný život“ (z. č. 359/1999 Sb., §6 d). Pracovníci při práci s rizikovým chováním svých klientů užívají různé typy prevence od primární prevence až po harm reduction.

R3: „Člověk jim může dát informaci k tomu, aby si uvědomovali, jaký rizika to s sebou nese, ale co se týká hulení, tak tam třeba jedem fakt jako už v bázi nějakýho harm reduction, tam se nedá o primární prevenci vůbec mluvit. Takže jim můžeš zvědomovat rizika, můžeš s nima bejt v té situaci, a pokud cejtíš, že někam hučej, tak se můžeš snažit nějak jim z toho pomoci, pokud jsou ochotný o tom mluvit“

R5: Takže my se s nima snažíme fungovat nějakým způsobem, že když chtěj dělat tyhle věci, tak ať to dělaj nějakým způsobem, aby mohli fungovat a plnit ty svoje povinnosti, aby to prostě nešlo ty návykový látky nebo ten alkohol na úkor těch povinností, já nevím školy a rodiny.“

R6: „Myslím si, že i v tom můžeme hodně působit, protože často ty děti nemaj v týhle oblasti nějaký informaci z rodiny. Jo eště pořád v dnešní době je sexualita tabuizovaná částečně, co se týče třeba nějakýho jako zodpovědnýho chování, tak to úplně. Když už něco vědí, tak vědí nějaký technický věci, ale už nevědí to okolo, takže tam si myslím, že máme taky hodně co nabídnout. A nemusí to bejt jenom to jako rozdávání kondomů, ale spíš ty informace, který jsou.“

Mimo individuálních rozhovorů s klienty realizují NZDM různé preventivní programy a akce, v rámci kterých reagují na aktuální témata, která se na klubu objevují.

R5: „Řeší se tu aktuální preventivní témata (na pravidelném preventivním programu – poznámka autora), protože právě ty témata se snažíme sbírat právě od těch klientů přímo, jaký jsou aktuální pro ty klienty, takže s tím by se dalo dobře spolupracovat,“

R7: „A tam to je spíš, že třeba já nevím role v nízkoprahu v tom, že my třeba děláme workshopy nebo se snažíme o zavedení nebo zavedení prostě legálů tady v okolí (graffity – pozn. autorky) ... No a nebo, že zvem nějaký externí lektory právě nebo týpký prostě, co dělají graffiti a už si prožili tu fázi toho ilegálu jako největšího adrenalinu, tak v tomhle“

R8: „náš klub pořádá takový resocializační pobyty, což je o tom s dětma vyjet na tejden někam mimo někam na chatu a tam probíhá nějaká intenzivnější práce než je možná v klubu“

9.3.2 Prostor pro smysluplné trávení volného času

NZDM je pro klienty dle pracovníků bezpečným místem, kde mohou smysluplně a strukturovaně trávit volný čas nebo kam si jen přijdou odpočinout. Volnočasové aktivity jsou jak prevencí sociálně-patologických jevů, ke kterým může docházet z nudy, tak prostředkem k navázání vztahu s klienty, díky čemuž se mohou pracovníci dostat k důležitým tématům a skutečným potřebám dítěte. V neposlední řadě vedou k rozvoji dětí, ty si mohou vyzkoušet nové aktivity, mohou se podílet na jejich vymýšlení a organizování.

R2: „A myslím si, že ty děti si k nám choděj odpočinout, vydechnout, považují to tam jako za takovej svůj pokoj, co tam, je to něco co vlastní, takovej dětskej obývací, to máme maličký tam.“

R4: „Ti mladší tak ty vlastně učíme nějakým způsobem strukturovaně, smysluplně a relativně bezpečně trávit volnej čas, takže je to vlastně nějaký osvojování si zdravějšího způsobu život“

R5: „A právě jakoby i na základě těch volnočasovejch aktivit, který jsou na tom klubu, tak se tyhle tématy potom snáz otvírají. Takže když se zaseknem s klientem, prostě i když se s náma zas tak často nebaví, tak já nevím u kulečníku, to už se fakt tady stalo, že najednou jsme věděli spoustu věcí o jeho rodině...no prostě klient, kterej sem chodil rok a byl nepřístupnej, tak najednou prostě jsme zjistili na základě půlhodinový hry nebo hodinový u kulečníku, jak to má s rodinou, že to nemá jednoduchý“

9.3.3 Poskytování informací, poradenství

I díky volnočasovým aktivitám pracovníci postupně naváží s klienty vztah, díky kterému se pak rozvíjí další spolupráce. Pracovníci pro své klienty vytváří bezpečné prostředí

k povídání, jsou mnohdy jedni z mála, s kým mohou tyto děti mluvit, svěřit se. Pracovníci klientům poskytují nezkrácené informace o rozličných tématech, pomáhají jim získat náhled a vedou je k přemýšlení o možných důsledcích jejich chování. V rámci poradenství jim ukazují alternativní způsoby řešení jejich situace, nabízí klientům podporu, mluví s nimi o emocích a prožívání, pomáhají jim s řešením konkrétních situací.

R1: „ Jinak se o tom dá mluvit, jí to zvědomovat, že to dělá a i se to ví, že to dělá a pak se dá přejít i k té změně, co si myslí o tom, že by se to dalo řešit jinak, hledání těch způsobů pro ní přijatelných, jak jinak... Takže vlastně u nás je to o tom, že se jim snažíme dávat nástroj, jak se dají situace řešit... Takže na nás je, abychom jim tudle zprávu o světě předali, abysme jim dali tu možnost „hele tohle se dá řešit, řešit i jinak“

R7: „Takový vrácení do reality, jako ok chceš dělat tohle, ale může to mít takovýhle následky, může ti to projít samozřejmě ale zároveň kdyby, tak to může dopadnout tak a tak. Takže takový jako spíš možnosti, alternativy“

R9: „A potom je nějaká, co jim může pomoci, tak podpořit je, podpořit je v tom, když se teda rozhodnou, že chtějí něco se svoji životní situací udělat nebo něco se sebou, tak podpořit je, tu odvalu dodat a třeba i poskytnout nějaký i první kroky jakoby s tím průvodcem no, tohle si myslím, že nízkoprah může“

9.3.4 Pomoc se školní přípravou

Dále pracovníci pomáhají dětem se školní přípravou, včetně dlouhodobého doučování. Někteří pracovníci zmínili, že se snaží o jakési smíření dětí a jejich rodin se školou, ukazování na důležitost a smysluplnost školy, snaží se děti motivovat, aby do školy chodily a učily se. V rámci odpovědí respondentů bylo zmíněno, že doučování může být určitým nástrojem prevence záškoláctví. Díky tomu, že děti lépe rozumí školní látce, nebojí se tolik neúspěchu. Ve svém důsledku pak zlepšené známky mohou znamenat také větší možnosti při výběru návazné školy.

R2: „Měli jsme zkušenosti, že bylo dítě, půl roku nechodilo do školy a škola to vůbec nehlásila, pak se to řešilo reparátem nebo přezkoušením a jakoby nic víc, no. A pak byla otázka, jestli to máme hlásit my a to jsme se spíš v týmu shodli, že to jako nějaký naše podezření, že ty omluvenky jsou vymyšlený, tak že hlásit nebudem, že spíš budem pracovat s tím dítětem, na tom, aby se sblížilo s tím školním systémem, než že bysme ho ještě víc jakoby z pohledu dítěte znechucovali, což se docela povedlo no. Že jsme se třeba doučovali, nebo jsme si zkoušeli trošku té školy v klubu,“

9.3.5 Zprostředkování kontaktu s institucemi, rodinou

Opakovaně bylo pracovníky zmíněno, že zprostředkovávají kontakt s OSPOD, školou či rodinou. Pracovníci například vysvětlují klientům, jak to funguje na OSPOD, hovoří s nimi o jejich obavách, které mají ze setkání, mohou je na toto setkání doprovodit, pomáhají zformulovat sdělení, v průběhu setkání na OSPOD vysvětlují klientům věci, kterým nerozumí, dbají na ochranu práv dítěte apod. Dále pracovníci zprostředkovávají návazné služby, včetně doprovodu. Nejčastěji bylo zmiňováno hledání alternativních volnočasových aktivit mimo klub a zajištění jejich financování skrze nadace či sociální dávky. Více bude k tématu spolupráce řečeno v dalších podkapitolách.

9.3.6 Nahlášení případu na OSPOD

V případě, že situaci klientů vyhodnotí pracovníci jako závažnou, ohlásí ji na OSPOD. Tomu obvykle předchází upozornění klienta na to, že bude věc oznámena a vysvětlení proč se to musí hlásit. V některých případech pak jde pracovník věc hlásit spolu s klientem. Pokud vše probíhá dobře, pracovník i v průběhu řešení situace spolupracuje s OSPOD i klientem. Tomuto tématu je věnovaná celá podkapitola, proto je zde nastíněno pouze stručně a bez citací (které budou uvedeny dále).

9.3.7 Ostatní

A co dále pracovníci zmiňovali jako důležité na své práci? Zde jsou uvedeny některé další oblasti, které byly v odpovědích zmíněny. Pracovník je pro klienty určitým vzorem, nositelem společensky přijatelného chování. Pracovníci učí děti základním normám, fungovat ve skupině a ve vztahy s vrstevníky (formou skupinové práce), snaží se pozitivně ovlivňovat jejich postoje a hodnoty.

9.4 Limity služby

Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež je službou, mezi jejíž zásady patří také dobrovolné využívání služby. Je na klientech, zda do klubu dochází pravidelně nebo nepravidelně, službu mohou kdykoli opustit. V rámci poradenství je kladen důraz na samostatné rozhodování klienta. Z těchto zásad vyplývají i určité limity služby opakovaně zmiňované pracovníky. Může se stát, že klient chodí na klub nepravidelně, a tak se pracovníci nedostanou k jeho skutečným problémům. S jiným klientem se zase pracuje na konkrétním problému, ten poté přestane klub navštěvovat a spolupráce se přeruší. Dále pracovníci

zmiňovali fakt, že mohou klienta pouze motivovat, aby změnil své chování, aby řešil svou situaci, nemohou ale žádným způsobem přimět klienta, aby tak činil. Nemají tak žádné „donucovací prostředky“.

R3: „*Limity služby jsou takový, že když člověk řeší nějaký těžký clientský téma, tak zjistí, že jediný co pracovníkovi v nízkoprahovém programu zbejvá je velmi dobře pracovat s klientem a namotivovat ho, aby tu situaci moh řešit dál, protože my to nemůžeme dělat. A nemyslím tím jako že neděláme věci za klienta, ale že nízkoprahový služby nemají žádný páky, kam dosáhnout, kam tu službu nasměrovat, že opravdu tahleto služba je náročná v tom, že potřebujeme namotivovat klienta tak, aby on se opravdu sám rozhod, kam to chce posunout.*“

R5: „*tohle už je takový...vzhledem k tomu, že nám sem chodí hodně klientů, tak jakože nepravidelně, máme nějaký pravidelný, u kterejch víme tu situaci, ale kolikrát se úplně takhle hluboko nedostanem, že bysme jako zjistili, že by něco bylo jako vyložene špatně.*“

Pracovníci dále viděli limity v situacích, kdy je těžiště problému jinde v samotném klientovi (obvykle v nepříznivém rodinném prostředí). Respondenti cítí, že v těchto případech mohou situaci jen málo ovlivnit, zejména pokud nelze komunikovat s rodinou.

R8: „*No hodně mi vadí, zvlášť poslední dobou, to že nedosáhnou kolikrát na rodiče, kor když nemaj zájem. Což je samozřejmě taky způsobený tím, že ta služba může bejt anonymní, a když ty děti nechťej, tak já ten kontakt na ty rodiče nedostanu.*“

I s ohledem na dosud zmíněné limity vyplývá, jak důležitá je spolupráce. Respondenti zmínili, že sami daleko nedosáhnou, a že se bez spolupráce nedá mnohdy nikam posunout. Mezi limity tak patří, pokud spolupráce nefunguje nebo funguje špatně či pokud je služba nepochopená a spolupracující tak mají rozdílná očekávání.

R1: „*zároveň s tím dítětem neuděláme nic právě bez spolupráce, nebo něco jako jo, ale neuděláme toho tolik kolik bychom mohli bez spolupráce těch návaznejch institucí, ať už je OSPOD, škola, trenér fotbalu, nebo ty lidi, který jsou kolem toho dítěte. Tak když jsme v tom jenom sami, tak za mě vlastně ten výsledek, nebo ten úspěch není v takový míře, v jaký by mohl bejt.*“

R3: „*limita je, když je špatně nastavená spolupráce s institucema, nebo vůbec obraz nízkoprahu jako takovej v návaznejch službách, což jsou školy, úřady, dětský domovy a tak. To je velká limita, se kterou se dá pracovat, dá se s tím hejbat, ale je to běh na dlouhou trať a často to trvá několik let než ten obrázek, než návazný instituce získají a pochopí, o co jde v nízkoprahovejch službách.*“

Mezi dalšími limity služby pak bylo zmíněno učení rizikového chování od dalších dětí na klubu, nedostatečný prostor pro individuální práci v případě velkého počtu na klubu, či prostorové limity klubu.

9.5 Spolupráce s dalšími subjekty (mimo OSPOD)

Již v předchozí kapitole týkající se limitů služby vyplynulo, jak je spolupráce s dalšími subjekty pro NZDM klíčová. Pro pracovníky je důležité mít síť služeb, na které se mohou v případě potřeby obrátit. Jeden z respondentů zmínil fakt, že NZDM není úzce specializovaná služba, ale že pracovníci v rámci rozhovorů s klienty řeší rozličná témata, pracovník se tak stává takovým koordinátorem, nutí ho to ke spolupráci s dalšími službami. Jiný pracovník zmínil, že není třeba zdvojovat jinou službu, která se věnuje konkrétní problematice, ale je lepší klienta do této služby přeposlat. Další pracovník zmiňuje, že by situace měla být řešena komplexně, tedy spoluprací více subjektů.

R1: „No takže, já vnímám, že prostě nízkoprah by měl být v maximální míře otevřený, spolupracující a jak jsme vlastně my takový multidisciplinární, nízkoprah není specifická služba jakoby něčím extra, setkáváme se tu s mnoha tématy, tak naopak nás to nutí k té spolupráci okolo, dávat dohromady to prostředí toho dítěte, aby se spojilo a pracovalo pro něj, aby se i to dítě naučilo to prostředí si používat, aby mu bylo prospěšný, tak to vnímám já.“

R6: „...často je odkazujem (klienty – pozn. autorky) na návaznou instituci, která s tím přímo pracuje, s tímhle tím tématem, protože si myslím, že když je někdo, kdo to dělá dobře, tak proč bysme jsme to zdvojova“

R8: „Myslím si, že prostě pokud, že situace toho dítěte by měla být řešená co nejkomplexnějc, a když se na tom sejdou alespoň tyhle dvě organizace (myšleno NZDM a OSPOD-pozn. autorky), plus když je v tom ještě škola a rodiče, tak to je podle mě ta cesta.“

A s kým tedy pracovníci NZDM spolupracují? Zmíněny byly školy; služby sociální, psychologické, či pedagogické povahy; služby nabízející volnočasové aktivity, městská část či policie. Spolupráce s rodinami dětí je spíše výjimečná.

9.5.1 Školy

Velká část respondentů zmínila spolupráci se školami v okolí. Spolupráce má různou povahu od vzájemné prezentace své práce, přes konkrétní spolupráci s učiteli nebo výchovnými poradci, po společné akce v lokalitě a spolupráci na prevenci. Pracovníci chodí

do škol představovat službu NZDM. Účelem těchto prezentací bývá vysvětlit své možnosti a roli učitelům, či získat nové klienty do služby. Byla zmíněna ale i opačná varianta, kdy je pozván do klubu učitel, aby mluvil o důležitosti školy.

Někteří respondenti zmínili příklady konkrétní spolupráce s učiteli a výchovnými poradci zaměřené na pomoc konkrétnímu dítěti, či řešení konkrétních jevů ve škole. Pracovníci například informují o trendech mezi dětmi, dávají rady, jak řešit některé situace apod.

R1: „Jsou to buď konkrétní učitele, kdy se ptáme těch učitelů, když máme svolení toho dítěte se ptát, tak se ptáme, co Pepíček potřebuje doučit, co jste už probrali, na co ho máme připravit. A nebo jsou to pak výchovní preventisti, když je nějaký průser, tak se jich ptáme. Často je to o šikaně, jak oni řešej ve škole šikanu, jak můžeme my pomoci řešit šikanu ve škole, jestli můžeme přijít a říct, jak pracovat s tou třídou nebo jak oni viděj tu situaci ve škole, toho Pepíčka nebo nějakýho jinýho dítěte, tak to asi nejvíc. A pak samozřejmě ta politická spolupráce, kdy třeba nějaký společný aktivity a takovýhle jiný srandy spolu děláme, tak to jsou školy.“

R2: „a se školama taky, když nám dítě dá souhlas, rodiče taky, tak si povídáme i s učitelama, třeba jo si vyslechnem ty frustrace co maj a něco jim radíme, jak na ty děti třeba, nebo co maj dělat jim někdy radíme, no takhle spolupracujem.“

9.5.2 Volnočasové služby

Několikrát byla zmíněna spolupráce se službami, které poskytují volnočasové aktivity: Základní uměleckou školou, či DDM. Zde je pak konkrétní příklad možné spolupráce:

R2: „Takže v podstatě my spolupracujem i s kroužkama. Pokud máme dovolení od rodičů, od dětí, tak se bavim i s trenérem na thai boxu, co ty děti dělaj, co potřebujou. To jako aby dostaly pěknou nakládačku teda, když si myslej, že jsou siláci, tak aby dostaly zpětnou vazbu a ty děti se ucej pokoře takhle třeba a pak míň jsou agresivní.“

9.5.3 Služby sociální, psychologické, pedagogické

Pracovníci v rozhovorech zmínili velkou škálu služeb sociální, psychologické či pedagogické povahy. Spolupráce probíhá na různých úrovních. Buď se jedná o spolupráci typu „víme o sobě a známe své možnosti“, případně mají pracovníci určitou síť služeb, které využívají v případě potřeby (např. pedagogicko-psychologická poradna, služby pro uživatele návykových látek, ubytovací služby, psycholog apod.). Někteří pracovníci pak zmínili

konkrétní zkušenosti – např. spolupráce s psychologkou nebo naopak problém nalézt vhodného psychologa pro děti, či zkušenost s návštěvou Bílého kruhu bezpečí.

R6: „*Spolupracuji s některými návaznými službami, asi nejvíc spolupracuji s nějakými službami, který jsou schopný ubytovat ty klienty, ať už teda krizově nebo dlouhodobě. Spolupracovali jsme s dětským domovem, když bylo potřeba, s diagnostickým ústavem*“

9.5.4 Městská část a regionální schůzky

Několik respondentů zmínilo spolupráci s městskou částí, např. s vedoucími sociálních odborů, včetně konkrétní formy spolupráce – organizace letních táborů pro MČ, komunikace o vzniku legálních ploch pro graffiti, vyjednávání konkrétních akcí.

Dále byla zmíněna účast některých NZDM na různých regionálních schůzkách, kterých se obvykle účastní právě městský úřad, dále sociální služby a další osoby, které přicházejí do kontaktu s dětmi a mládeží.

R1: „*no a pak je tu nějaká jakoby pravidelná měsíční schůzka s vedoucím sociálního odboru, kam i vedoucí OSPODu a vedoucí oddělení menšin, nebo něčeho takového, nevím přesně jak se to jmenuje, etnickým menšin nebo tak něco*“

R4: „*Jo je to tak, že třeba i radní pro zdravotní a sociální oblast, tak myslím, že je nám nakloněnej, že jsme spolu taky v osobním kontaktu, ale s ním si myslím, že jako nemůžu řešit děti a podobně, že to zas není úplně v jeho kapacitě a podobně. To je spíš co se týká vztahu organizace vůči městské části.*“

9.5.5 Policie

Respondenti dále častěji uvedli spolupráci s policií. Tato spolupráce obvykle probíhá v tom, že se policisté jednou za čas projdou v blízkosti klubu jako určitá prevence sociálně-patologických jevů. Jeden z respondentů také zmínil součinnost s policií v některých případech.

R1: „*a pak je to za mě nově i teď policie. My jsme tady měli situaci, kdy si tady stěžovali z okolí na projevy, nebo negativní jevy se tomu odborně říká, který tady prováděli naši loupežníci, a takže jsme museli k tomu přizvat i policii, aby se tu objevovala častěji a strašila uniformou, takže i v tomhle je naše spolupráce, o který ty děcka třeba ani jako nevěděj.*“

9.5.6 Rodina

Kontakt s rodiči není úplně častý, dochází k němu spíše výjimečně spíše ve vážnějších věcech či na přání dítěte (souhlas dítěte je v komunikaci s rodinou zásadní). Pracovníci primárně pracují se svou cílovou skupinou, děti například pracovníci podporují v komunikaci s rodinou. Kromě vážnějších případů či situací, kdy si dítě z nějakého důvodu přeje zprostředkovat kontakt s rodinou, pracovníci také informují rodiče o obecně o službě (seznamují ho s místem, kde jejich dítě tráví volný čas).

R2: „třeba můžeme radit, jak co říct, jak co vysvětlit rodiči, kterej třeba jedná impulzivně, nebo tu svoji péči realizuje způsobem, kterej je kontraproduktivní, třeba to svoje dítě zmlátí nebo jsou nějaký fyzický tresty za známky, jo. Vedem třeba to dítě k tomu, aby nějakým způsobem s tím rodičem zkusilo mluvit. Děláme takovýho mediátora bez přítomnosti rodiče, no.“

R8: „Takže takhle jsme tam fungovali jako prostředník, kterej provázel to dítě dejme tomu a nějak to tlumočil těm rodičům“

9.5.7 Jiné

Kromě předchozích jmenovaných osob a institucí, které byly pracovníky zmíněny častěji, byly zmíněny některé další subjekty, se kterými NZDM spolupracují. Jednalo o nadaci v případě získávání prostředků pro dobrovolné aktivity dětí, spolupráci s externími lektory, právníkem, gynekologem, spolupráci s veřejností či s další službou v rámci téže organizace.

9.6 Spolupráce s OSPOD – Konkrétní podoba spolupráce

A nyní se již přesuneme k tématu spolupráce s NZDM a OSPOD. Z dotazů vyplynulo, že dle odhadů pracovníků sdílejí s OSPOD velké množství klientů. Šest respondentů si myslí, že z jejich klientů má přes 50% nějakou zkušenost s OSPOD, ať již současnou či z minulosti, ať jednorázovou či dlouhotrvající. Zbývající respondenti se pohybují ve svých odhadech mezi 20-40% klientů. Pokud jsou odhady reálné a NZDM a OSPOD sdílejí velké množství klientů, pak je o to důležitější, aby mezi těmito subjekty fungovala alespoň nějaká spolupráce.

Téměř všichni dotazovaní respondenti mají s OSPOD navázanou alespoň nějakou spolupráci, pouze jedna respondentka zmínila, že by rádi spolupráci navázali, ale zatím se to nedaří. Další dvě respondentky zmínily, že se v současnosti nachází s OSPOD ve fázi vzájemného vyjasňování kompetencí a nastavování pravidel.

A na čem všem OSPOD a NZDM spolupracují? Zde uvádím nejčastěji jmenované

9.6.1 OSPOD doporučí službu NZDM

Dle respondentů pracovníci OSPOD doporučují službu NZDM svým klientům, u kterých vyhodnotí, že by jim mohla být prospěšná (například tráví volný čas na ulici, potřebují navázat vazby s vrstevníky, či zlepšit školní prospěch). Protože se jedná o doporučení, je obvykle na klientech a jejich rodině, aby se rozhodli, zda této nabídky využijí. Dva z respondentů pak dále zmínili, že dodávají na OSPOD svůj program, takže OSPOD může doporučovat klientům také konkrétní akce.

R5: „a pak my samozřejmě dávali jsme jim naše propagační materiály a oni ty pracovnice zároveň říkaly, že pokud k nim přijde nějaká rodina s dítětem, který spadá do naší cílové skupiny a i co se týká lokality, tak prostě doporučují ty kluby“

R7: „Jo počkej, ještě jsem zapomněla, že vlastně ještě se stává, že doporučej děckům, co k nim choděj nebo se s nima potkávají, pokud jsou v té cílovce, tak jim třeba doporučej klub nebo teréňáky, že se tady pohybují, takže tak. To ještě“

9.6.2 Pracovníci NZDM se mohou na OSPOD poradit

Někteří pracovníci mluvili o možnosti požádat OSPOD o radu, získat od nich obecné informace (např. jak získat peníze na kroužky pro děti), či zajištění vzdělání ze strany OSPOD.

Ve třech případech, kde je spolupráce velmi dobrá, byla vyzdvížena možnost pracovníků NZDM se na OSPOD neformálně ptát. Pracovník tak anonymizuje klienta a ptá se, co by se dalo v této situaci dělat, jak by OSPOD doporučil postupovat (včetně toho, zda případ hlásit či nehlásit) apod.

R4: „já myslím, že je fakt nadstandartní, že se můžeme na dámy na OSPODu obracet i neformálně. To znamená, že zcela anonymně se ptáme nebo anonymizuju kazuistiku a ptám se vlastně na možnosti nějakýho konkrétního řešení“

R7: „kdy tady mám pocit, že tady v té části Prahy nám to funguje docela dobře. Takže není problém tam třeba zavolat a tak jakoby nezávazně se zeptat "ok, jaký jsou možnosti tohodle a tohodle“

9.6.3 Pracovníci NZDM ohlásí závažné případy

V případě, že pracovníci NZDM vyhodnotí případy jako závažné (ať už sami nebo na doporučení OSPOD, viz. předchozí podkapitola), tak případ na OSPOD ohlásí a tam, kde spolupráce funguje dobře, na případu dále spolupracují.

R2: „Maminka prostě na to dítě nestačila, jo a my jsme na něj taky nestačili v podstatě, protože to dítě se nám pak ve volném čase toulalo, nechodilo do školy, už experimentovalo i s tvrdšíma drogama, takže jsme bili na poplach a to bylo dobrý, že jsme v podstatě urychlili ten proces OSPODu. Dokonce jsme tenkrát i ohlásili nějakou krádež, o který jsme se dozvěděli, abychom to dítě co nejrychleji dostali do diagnostáku, do výchovňáku.“

R6: „Ted'ka asi poslední případ, tak to bylo holčina, která žila s matkou a s otčímem a tam vlastně docházelo k tomu, že neměla jídlo doma pořádně a moc se o ní nestarali. Takže vlastně po nějaký naší intervenci ve spolupráci s OSPODem, tak byla svěřená do péče otce a je ted'ka s otcem“

9.6.4 Pracovníci NZDM a OSPOD spolupracují na konkrétních klientských případech

Většina respondentů zmínila, že s OSPOD spolupracují na konkrétních klientských případech, i když intenzita spolupráce se různí.

V několika případech, kde spolupráce funguje dobře, komunikují OSPOD i NZDM na partnerské bázi – vyměňují si informace o klientech (tomu obvykle předchází vyjasnění si s klientem, o čem se mohou pracovníci s OSPOD bavit a tedy souhlas klienta), společně probírají možnosti řešení situace. Jeden respondent zmínil, že se s OSPOD pravidelně scházejí a diskutují nad společnými klienty. Zajímavou formou spolupráce je například získávání prostředků na volnočasové aktivity, či to, že kurátorka omluví děti ze školy kvůli výjezdu.

Jiní respondenti mají zkušenost spíše se spoluprací na oficiálnější, formální bázi, kde OSPOD vystupuje spíše z role nadřazeného institutu, který žádá informace. Jedná se například o to, že si vyžádá vyjádření k případu konkrétního klienta.

Několikrát bylo zmíněno téma případových konferencí, které ale zatím nejsou ještě příliš častým jevem.

R2: „Pak tam jsou děti, který jako už jsou v péči OSPODu, takový, když o tom víme, dítě nám to samo řekne a pokud to dítě souhlasí s tím, že se o něm, o tom co se mu děje v životě, můžeme bavit s OSPODem, tak se normálně s OSPODem bavím. Povídáme si s tou úřednicí o tom, co by bylo dobrý, jaký páky zabíraj na ty rodiče a oni nám ty úřednice dodávají víc informací třeba a my zase jim řeknem nějaký věci, co se dějou na klubu.“

R4: „Případně se vlastně třeba aspoň jednou za čtvrt roku scházíme na nějaký poradě společně, schůzce nad klienty, téma, který jsou společný nám i jim.“

R6: Byli jsme na případový konferenci taky jednou, která teda byla specifická. Ona byla první, kterou dělali, takže chápou, že to nebylo úplně to ono a takže v tomhleto“

R8: „Jo tak v zásadě, naše taková hodně tradiční spolupráce s kurátory je, že náš klub pořádá takový resocializační pobyty, což je o tom s dětmi vyjet na týden někam mimo někam na chatu a tam probíhá nějaká intenzivnější práce než je možná v klubu. A tam nám pomáhá kurátorka v tom, že může omluvit děti ze školy, tak je teda na škole, jestli to přijme nebo přijme, ale přijme většinou.“

R9: „Jo, někdy se na nás obrátí, že nám pošlou přímo nějakou žádost písemnou, někdy se obrátí jako jenom skrz telefon, ale to jsou takové věci, který nechceme sdělovat po telefonu, takže prostě říkáme: „Tak pošlete oficiální žádost a pak se můžeme dál bavit“, takže zatím jenom takhle“

9.6.5 Pracovníci NZDM informují OSPOD o trendech mezi členy cílové skupiny

Respondenty bylo dále opakovaně uváděno, že informují OSPOD o trendech v lokalitě, o hromadnějším výskytu rizikového chování u cílové skupiny apod. I díky tomu, že řada služeb NZDM, jejichž pracovníci byli dotazováni, se často spojena i s terénní složkou, znají pracovníky dobře prostředí a trendy mezi klienty.

R3: „Ted' se nám zase stalo, že jsme přišli na OSPOD s nějakou věcí, kterou jsme vnímali jako potencionálně rizikovou ... šli jsme tam, protože jsme jim chtěli říct, že tady vzniká tahle věc, a že by mohla bejt špatně, není, ale mohla by bejt, a že je dobrý na tom začít pracovat“

R6: „Snažíme se bejt ve styku i s některými OSPODákama průběžně, to znamenám předávat si informace ne o konkrétních klientech, ale spíš o nějakých náladách v lokalitách, co tam vnímáme za nějaký jevy, tak tam je spolupráce“

9.6.6 Další služby NZDM, které využívá OSPOD

Pracovníci OSPOD dle respondentů dále využívají například tábory a různé typy výjezdů pořádaných kluby. Byly dokonce zmíněny případy, kdy se pracovníci OSPOD těchto výjezdů účastní. V neposlední řadě byla zmíněna možnost doučování v NZDM.

R1: „To je hodně o tom, že právě OSPOD má svoje děcka, který často teda choděj i sem a dělá pro ně jednou do roka tábory. Dělá je tak, že nám je vlastně zadá a my je uděláme.“

R4: „Potom přes doučování, které nabízíme také, ať už v rámci speciálního projektu, kterej vlastně stojí mimo klub, ale i v klubu jako takovým, což kurátorky velice kvitují a právě i tím se k nám děti hodně od kurátorů dostávají“

9.7 Spolupráce s OSPOD - Hodnocení spolupráce

Téměř všichni dotazovaní respondenti mají alespoň nějakou zkušenost se spoluprací (mimo jedné respondentky, jejíž klub navazování spolupráce zatím čeká), jejich pohledy na spolupráci se ale různí, každý z nich vyličil svou specifickou zkušenost, proto se tato kapitola nebude členit tolik tematicky jako předchozí, ale bude podáno několik ucelených zkušeností jednotlivých respondentů. Na úvod bude shrnuto několik poznatků a pak již bude dán prostor konkrétním respondentům.

Větší část dotazovaných (5 respondentů) hodnotí vztahy s OSPOD jako dobré (někteří pak jako velmi dobré). Mezi faktory, které uváděli ti, jež hodnotili spolupráci kladně, byly zmíněny následující: vzájemný respekt, partnerství, možnost se neformálně ptát, shoda s OSPODem v důležitých věcech, dlouhodobost spolupráce aj.

Z druhé strany lze z odpovědí respondentů naopak vyzorovat faktory, které vztahy ovlivňují negativně. Jedná se o nevyvážené role, kdy pracovníci NZDM nejsou bráni jako partneři a profesionálové, jsou od nich vyžadovány informace, ale na oplátku jim nikdo informace poskytnout nechce; nezájem o názor pracovníků; náročná komunikace; neprovázanost služeb (což vyplývá z neposkytování informací pracovníkům NZDM – pokud pracovník OSPOD řeší nějaké téma s klientem a pracovníci by o tom věděli, mohli by to klientovi připomenout).

Jednou respondentkou byla zmíněná věta, „že je to o lidech“. Tato věta by se dle mého názoru dala aplikovat na celou spolupráci, na to, zda to funguje nebo nikoli.

A zde již uvádím několik konkrétních zkušeností:

Respondent 2

Respondent 2 vnímá spolupráci s OSPOD jako dobrou. Vidí ještě prostor pro zlepšení, ale je si vědom toho, že na intenzivnější spolupráci nemají kapacitu. Jako pozitivní pracovník vnímá to, že se shodovali s OSPODem co se týče umisťování jejich klientů do ústavní výchovy, i v tom, že OSPOD rychle reaguje na jejich podněty ze strany NZDM.

- „*Tak určitě vztahy jsou dobrý, no. Ta spolupráce určitě by se mohla ještě prohlubovat dál, ale zas nemáme třeba úplně tolik kapacitu, abysme neustále byli v kontaktu*“

- „*No a pak když už je teda je zapotřebí bít na poplach, tak určitě je dobrý, že OSPOD rychle reaguje na podněty. Když je někde nějaký jako fakt zanedbávání, tak udělá to sociální šetření, když navrhuje, že opravdu ten život toho dítěte už jakoby tady na svobodě není možnej, tak ta ústavní výchova je taky docela rychlá*“

Respondentka 3

Respondentka 3 naopak líčila špatnou zkušenost s OSPODem. Zdůrazňovala, že je třeba komunikovat a spolupracovat, její zkušenost je ale zatím taková, že spolupráce nefunguje, protože OSPOD nerozumí jejich roli, nebere je jako partnery, vyžaduje po nich stoprocentní oznamovací povinnost v případech, kdy to nepovažuje za nutné, ale na oplátku s nimi nechce žádné informace sdílet. Pracovnice uvedla, že v současné situaci, jak je to nastavené, si ani nezavolá pro radu, protože by následovala salva otázek, na které nechce odpovídat. Pracovnice vnímá, že komunikovat věci s OSPODem se jim nevyplácí, a tak se snaží s nimi řešit jen to nejnutnější. Zároveň respondentka vyličila několik zkušeností, které považuje za negativní, co se týče řešení situace OSPODem. Zde je několik z nich:

- „*Měli jsme teď hodně živý případ, nebyl teda jako jedinej, ale byl hodně intenzivní, kdy jednoho klienta, on se vůbec neměl dobře doma, utíkal permanentně z domova, chodil hodně za školu, vlastně už do školy vůbec nechodil, chodil spíš jakože to bylo omylem, když tam zašel a bylo to kvůli rodinný situaci a on vůbec dobře nefungoval OSPOD v tu chvíli. Kurátorka se ním o ničem nebavila, jejich setkání trvalo dvacet minut... A tam jsme zkoušeli případové konference... vlastně pořád jsme se ztráceli na tom i v těch případovech konferencích, i v řešeních celý toho případu, že oni nechtějí sdělovat vůbec žádný informace, po nás by chtěli, aby my jsme jim říkali úplně všechno a přitom neumí komunikovat s žádnou návaznou službou, třeba škola nebo tak.*“

- „*My jsme třeba potkali kluka za školou, volali jsme do školy, že jsme ho viděli za školou, volali jsme to kurátorce, ale když on byl u ní, tak ona to nedala nikomu jinýmu vědět. Takže to bylo vlastně úplně zaseklý na nepochopení důležitosti toho komunikačního kanálu, že když řešíme jednoho kluka, tak všichni musíme vědět, co se s ním děje a vůbec vlastně tohleto nešlo nastavit a na tom jsme se hrozně moc zasekli.*“

- „*Ted' se nám zase stalo, že jsme přišli na OSPOD s nějakou věcí, kterou jsme vnímali jako potencionálně rizikovou a na OSPODu to zahlásili na kriminálku a ty lidi, který do toho byli natažený, tím úplně sundali. A my jsme tam šli jenom proto, protože jsme jim chtěli říct, že tady vzniká tahle věc, a že by mohla bejt špatně, není, ale mohla by bejt, a že je dobrý na tom začít pracovat, aby nebyla. No a oni to rovnou nahlásili na kriminálku, holky chodí na výsledky a je to prostě úplně na hovno celý, takže nepochopení, ne spolupráce*“

Respondent 4

Respondent 4 považuje vztahy s OSPOD za velmi dobré. Zdůrazňuje možnost se na OSPOD obracet neformálně s anonymizovaným případem, vzájemný respekt, partnerství, či to že mají jako klub na úřadu zastání.

- „Já myslím, že je fakt nadstandartní, že se můžeme na dámy na OSPODu obracet i neformálně. To znamená, že zcela anonymně se ptáme nebo anonymizuju kazuistiku a ptám se vlastně na možnosti nějakýho konkrétního řešení, a že nám tahle spolupráce v tomhle smyslu funguje a myslím, že chováme k sobě vzájemně respekt a vnímáme se jako profesionálové, že obě ty služby se vnímají jako kvalitní, teď teda mluvím i za OSPOD, ale tak předpokládám, že to bude dost podobný.“

- „Myslím, že na úřadě máme zastání, že přesně když zazní jméno našeho nízkoprahu, tak ty kurátorky vědí a jsou schopní za mě velice informovaně o tý službě něco říct, takže v tomhle to je to rozhodně dobrý.“

Respondent 6

Respondent 6 zmiňuje, že už několik let klub pracuje na rozvoji komunikace s OSPOD, vidí ale spíše pomalý posun, zejména proto, že dle jeho názoru jsou vnímání více jako nadšenci než profesionálové. Tento pracovník považuje spolupráci za nedostatečnou, měl by zájem o to, aby byla intenzivnější, ale je rád, že ke spolupráci dochází. Je pro něj ale těžké jednoznačně vyhodnotit, zda jí vnímá spíše kladně nebo záporně. Dle jeho názoru zažil, jak případy, kdy OSPOD zafungoval skvěle a na druhé straně případy, kdy vnímal postup OSPODu za katastrofický až ohrožující pro klienta.

- „Já jsem rád, že dochází ke spolupráci, že tam není uzavřená komunikace mezi náma, to je podle mě dobrý a je to důležitý k tomu, aby se to mohlo vyvíjet a posouvat. Každopádně myslím si, že jsme na nějakým začátku cesty, i když už tu spolupráci navazujem třeba čtyři roky si myslím, tak furt vidím, že jsme na začátku, protože furt ještě jsme brány jako ty nadšenci a nejsme brány úplně jako ty profesionálové, i když se úplně neprezentujem jako nadšenci, tak pořád to vnímám ze strany OSPODu.“

- „Tyjo, jako to je složitý, hodně, protože jsou případy, kde na spolupráce byla fakt jako sup a jsou případy, kdy byla katastrofická, ale jako vyloženě katastrofická, že to nebylo jenom špatný, ale opravdu, že si myslím, že to ohrožovalo klienta jejich počínání. Takže no jako nedokázal bych jako říct.“

- „Takže kdybych to měl shrnout, tak prostě spolupráce je různá podle toho, na koho narazíme, podle toho, co je to za téma, protože jsou taky témata, který OSPOD by řešil hned

viz. užívání alkoholu a kouření, což my bysme zas jako neřešili, protože bysme nedělali nic jinýho než jim nahlašovali lidi, který kouřej zrovna, když jim není 18 a na druhou stranu pak věci typu nějakýho podezření z týrání, tak mi přišlo, že měli občas potřebu to zamést trochu pod stůl, aby s tím neměli práci, že ani neudělali třeba šetření v tý rodině, i když bylo vlastně důvodný podezření.“

9.8 Spolupráce s OSPOD - Výhody spolupráce z pohledu pracovníků NZDM

V dalších otázkách respondenti odpovídali na otázku, jaké vidí výhody spolupráce pro OSPOD, NZDM a samotného klienta. Zde jsou shrnuté odpovědi.

9.8.1 Výhody spolupráce pro OSPOD

Pomoc s úsilím o zdravý vývoj dítěte

Pracovníci NZDM mohou pomoci OSPOD s plněním jeho úsilí o zdravý vývoj dítěte, dle slov Respondenta č. 2 mohou pracovníci OSPOD delegovat část svých kompetencí na pracovníky NZDM, dle mého názoru zejména v souladu s činností sociálních kurátorů. NZDM nabízí dětem možnost trávit smysluplně volný čas v bezpečném prostoru, některé kluby pomáhají svým klientům zajišťovat volnočasové kroužky, či zajišťují tábory pro děti. Dále mohou být pro OSPOD dle respondentů prospěšné preventivní programy realizované v NZDM či možnost pracovníků dlouhodobé práce s klienty na konkrétních cílech (např. rozvoji sociálních kompetencí, práci s agresivitou, prevence v oblasti návykových látek či rizikového sexuálního chování – viz. předchozí podkapitoly). V neposlední řadě byla jmenovaná nabídka doučování.

***R2:** „Nebo defacto může i částečně odlehčit tomu OSPODu v tom smyslu že úřednice taky by měly hledat kroužky pro děti, měly by zabezpečit všechny ty oblasti toho zdravýho vývoje dítěte a nějak to delegovat alespoň, ale ta kapacita toho OSPODu prostě není velká, tam prostě mají spoustu případů. Takže je dobrý, že vlastně můžem část těch kompetencí jakoby přebírat, nebo naplňovat my v rámci tý sociálně-právní ochrany a zajišťovat nějak ten rozvoj toho dítěte, nějakěj zdravej rozvoj, nebo k tomu přispívat, no“*

Informace (o klientovi, o trendech v lokalitě)

Pracovníci NZDM jsou dle svého názoru s dětmi v častějším kontaktu než pracovníci OSPOD, vidí tyto děti v „běžných situacích“, znají jejich reakce, schopnosti, znají jejich situaci. O některých oblastech tak mohou mít lepší informace než OSPOD. Pokud je spolupráce dobře navázaná, může pracovník poskytnout OSPOD některé informace, ukázat

jiný pohled na klienta apod. Dále mohou pracovníci NZDM poskytovat OSPOD informace o rizikových jevech v cílové skupině v lokalitě a dle svého uvážení tyto informace použít. Respondentka č. 3 například navrhuje, že by mohly být aktuální rizikové trendy zakomponované do primárních prevencí na školách, aby se předcházelo rozšíření tohoto jevu.

R3: „...terénní pracovníci i pracovníci v nízkoprahových klubech vidí věci, na který ten úředník nedosáhne ani omylem, protože se pohybují v té lokalitě, pohybují se mezi těma lidma a pohybují se tam a ví se o nich, ale nevadí tam, jsou přijímány většinou. Takže si všimnem opravdu věci, který jsou potenciálně rizikový a myslím si, že tohle je velká věc, na kterou by ten OSPOD mohl dobře reagovat a zanést ji i třeba jako primární prevence do škol, protože my si toho většinou všimnem než je to průšvih, ale když se s tím nepracuje tak velmi rychle to sklouzne k tomu, že je z toho průšvih.“

Rozkrytí vážných případů

Respondent č. 8 zmínil, že pracovníci NZDM mohou být první, komu se dítě svěřív s něčím těžkým. Pokud pracovníci zjistí některé závažné skutečnosti nebo mají podezření, předají tyto informace OSPOD. Díky tomu tak může dojít k rozkrytí více případů nepříznivého jednání dítěte či vůči dítěti.

R8: „Ale jako z těch zkušeností, co mám, a když jsem se takhle dostal do kontaktu s OSPODem nebo s kurátorem přes nějaký dítě, tak tam byla důležitá naše role v tom, že byly někdy ty první, komu se svěřily, neřekly to ani rodičům a u nás bylo potom dělat nějakýho prostředníka v komunikaci mezi rodičema a tím dítětem“

Snižování obav a předsudků vůči OSPOD

Častěji bylo dále zmíněno, že pracovník NZDM může být někdo, kdo klientovi vysvětluje roli OSPOD, snaží se snižovat jeho obavy či zkreslené představy o OSPOD. Pracovníci klienta podporují v návštěvě OSPOD, případně ho na tuto schůzku doprovodí.

R7: „Ale prostě to tak ještě nám pocit, že to tak nějak je v nějakým jakoby, v té informovanosti. No a už předtím jak jsem říkala, vůbec jako že můžem říct, jak vůbec tam pracujou a zároveň, že kdyby něco řešil, tak jak by to vypadalo. A že oni jsou tam pro něj stejně jako my, že to není jako, že by dělali něco, aby jim to eště víc zkazili, ale že právě jsou tam proto, aby jim pomohli. Což někdy mám pocit, že maj pocit jako, že ne, že spíš jdou potom, aby to bylo naopak“

Možnost se učit od NZDM

Respondent 6 se vyjádřil tak, že v některých věcech jsou pracovníci NZDM lepší, a tak by mohly své know how předat pracovníkům OSPOD. Ze své zkušenosti zmínil zejména rozvoj komunikačních dovedností, či vedení případových konferencí.

R6: „Takže si myslím, že bysme mohli OSPOD naučit vést rozhovory, myslím si, že bysme mohli být schopný naučit je dělat ty případový konference, protože zase jsme zvyklý na to spolupracovat s jinýma institucema.“

9.8.2 Výhody spolupráce pro NZDM

Propagace služby

OSPOD může dobře propagovat službu NZDM. Klienti OSPOD se mohou dozvědět o službě NZDM (když mu jí pracovníci OSPOD navrhnou/doporučí), i o konkrétních akcích a aktivitách klubu. Jednou z výhod spolupráce tak může pro NZDM být získávání nových klientů.

R4: „Jo, určitě je to za mě jako dobrej nebo nevím do jaký míry je to jako reálný, ale je to dobrej propagační prostředek. Myslím, že na úřadě máme zastání, že přesně když zazní jméno našeho nízkoprahu, tak ty kurátorky vědí a jsou schopní za mě velice informovaně o tý službě něco říct, takže v tomhleto je to rozhodně dobrý.“

Informace

Díky sdílení informací s OSPOD (od něj informace zejména z rodinného prostředí) mohou pracovníci lépe pracovat s konkrétním klientem či některými jevy (možnost reagovat například preventivním programem)

R2: „Že nám taky i poskytnou informace o rodině, jako aktuální dění v rodině. My vlastně se někdy dozvíme něco, co to dítě třeba samo neřekne, nebo zastírá, tak jakoby se to dozvíme od OSPODu“

Větší efektivita

I s předchozím bodem souvisí další bod a to je větší efektivita práce. Někteří respondenti zmínili, že díky spolupráci je možné efektivněji pracovat s klientem, dosáhnout dál, protože dle některých respondentů NZDM samo o sobě nikam nedosáhne (může pracovat s klientem, ale ne už s jeho rodinou apod.), zatímco OSPOD má možnost pracovat

s prostředím dítěte. K lepší efektivitě může patřit i příklad finanční podpory zajištěné i díky spolupráci s OSPOD.

R3: „Pro nás je to lepší efektivita práce a kratší doba trvání toho problému, někdy ne, podle toho, jak se klient rozhodne, žejo.“

Vědí co říct klientům

Respondentka 5 zmínila jako další plus spolupráce fakt, že díky zavázání osobních vztahů s pracovníci, vědí co mají říkat klientům o OSPOD a jeho pracovnících. Tento bod souvisí s jedním z předchozích bodů „Snižování obav a předsudků vůči OSPOD“

R5: „No, tak v první řadě asi i tím, co jsem říkala, že vlastně s nima máme spolupráci nebo ten kontakt navázaný dost dobře, takže víme, co říkáme těm klientům, víme, že pokud se to dostane do takové situace, kdy máme ohlašovací povinnost, tak víme do čeho půjdou, víme jaký jsou tam lidi, že je můžeme nějakým způsobem i na to připravit a pak samozřejmě záleží na tom, jak to ten klient vezme, ale zatím máme docela dobré zkušenosti s tím.“

Možnost se učit od OSPOD

Několik respondentů také hovořilo o tom, že se mohou některé věci od pracovníků OSPOD naučit (např. rada jak postupovat, aby rodiče dětí dostaly peníze na zájmové kroužky dětí či informace k oznamovací povinnosti).

R7: „A jinak jako max. třeba, když nějaký ještě vzdělávání, takže si třeba, když by se to týkalo něčeho spíš z téhle oblasti, tak že jsme si právě pozvali. Ted' nám třeba mluvila právě o oznamovací, ohlašovací povinnosti.“

9.8.3 Výhody spolupráce pro klienta

Přehlednější situace, více informací

Nejčastěji bylo respondenty uváděno, že pokud dochází ke spolupráci, je situace pro klienta přehlednější. NZDM může například informovat klienta o tom, jak bude vše probíhat, jaké jsou možnosti, může klienta na OSPOD doprovodit. Pokud dochází ke vzájemné výměně informací, klient je informovaný o jejich rozsahu.

R3: „A pro něj je to jednodušší, ví kam jde, co se stane, co se bude dít, jaký má možnosti, v případě, že ta komunikace není nastavená, tak tohle neví, ví co může, má hranice nějaký. Myslím si, že největší benefit v tomhle má asi klient.“

Klient je kotvený a není přeinstitutionalizovaný

Další výhodou dle pracovníků je fakt, že služby o sobě vědí, nezdvoují se, zároveň se vzájemně doplňují, mohou se podporovat při práci na konkrétní věci (např. pracovníci OSPOD se na něčem s klientem domluví a pracovník NZDM to může klientovi připomínat, motivovat ho). Dále je nad klientem jakýsi „větší dozor“, což dle respondenty 3 vede k tomu, že si klient připadá kotvenější a dělá méně hloupostí. Pracovníci OSPOD i NZDM společně usilují o to nejlepší pro dítě, to z toho ve výsledku má prospěch (i když se mu to tak nemusí zdát na první dojem)

R3: *„Takže je to určitě nějaká efektivita práce, zároveň ten klient se cítí mnohem kotvenější v tom nebo mám takovou zkušenost, pokud dobře komunikuje OSPOD a dějou se případové konference, tak se může stát, že ani ten klientskej případ nesklouzne do tak hodně rizikovýho chování, že se to třeba podnikne někde na začátku, to se taky stává docela často“*

Konkrétní výhody

V neposlední řadě byly zmíněny konkrétní výhody, které spíše zaznamená i samotné dítě – např. dítě má díky spolupráci zaplacený zájmový kroužek, je omluveno ze školy, aby se mohlo účastnit tábora, či dostane odkaz na konkrétní návaznou službu, která mu může pomoci

R8: *„Jako já se furt musím vracet k něm resocializačním pobytům, ale tam je to jako dobrýj příklad v tom, že tam je to pro výhodný jasně, paní kurátorka jim napíše omluvenku a s klubem pak jedou na tejden někam. Tak to vnímaj oni, my to vnímáme zase trošku jinak, ale takže to je pro ně dost často výhoda.“*

9.9 Spolupráce s OSPOD - Dilemata spojená se spoluprací

Z rozhovorů vyplynula dvě zřetelná témata a to problematika oznamovací povinnosti a dále pak dilemata spojená se sdílením dalších informací s OSPOD.

9.9.1 Oznamovací povinnost

Nejčastěji jmenovaná dilemata byla respondenty dávana do souvislosti s oznamovací povinností. Respondenti zvažují, zda již v některých případech „zatáhnout“ do věci OSPOD nebo ne, kde je hranice, kdy už věc ohlásit, zda se nejedná o krátkodobou nepříznivou situaci a zda tak nebude oznámení spíše zbytečnou zátěží pro dítě a rodinu, zda nebude kontraproduktivní. Mezi odpověďmi zaznělo, že pokud se jedná o trestnou činnost vůči klientovi, je jasné, že se věc musí ohlásit. Těžší je pak dle některých pracovníků rozhodování, zda oznámit rizikové chování klientů jako pití alkoholu, užívání marihuany, záškoláctví, či

dobrovolný sex pod 15 let. Mezi hlavními potížemi spojenými s oznámením jsou dle respondentů podraz důvěry klienta, anonymita služba, která má v některých případech za následek nedostatek informací o klientovi, jehož věc by chtěli pracovníci oznámit či fakt, že po ohlášení nemají pracovníci již takový vliv na sled událostí, které budou následovat.

Zejména v oblasti důvěry klienta Respondentka 7 zmínila možnost prevence a to mluvení s klientem o tom co je NZDM, jaké má jsou kompetence a povinnosti pracovníků.

R1: „*Někdy jako říkám vlastně, jestli není lepší, i když vim, že bych do toho mohl zatáhnout ten OSPOD, jestli není lepší ten OSPOD vynechat, že je to prostě nějaký období tohoto dítěte, tý rodiny, který si ono prožije díky tomu nízkoprahu s náma a prostě vim, že to potrvá rok dva a ten OSPOD tam neudělá za mě nic, možná něco spíš jako napáchá než aby jako udělal.*“

R4: „*No takže tam asi žádný další nevidím, myslím, že největší jsou právě v tý ohlašovací povinnosti a toho zvažování toho blaha a zájmu dítěte a jestli ohlašovací povinnost v tu chvíli není kontraproduktivní.*“

R5: „*V první řadě, co já jsem vždycky řešila nebo, co já řeším, když se něco takovýho děje, tak mám pocit, že toho klienta, že mu podrazím tu důvěru. Pokud to samozřejmě není přesně takový to ohrožující zvenčí, jak jsem mluvila třeba o tom týrání ze strany rodiny. Ale já nevím kluk hulí, chodí za školu, chodí na základku, ale chodí sem často a baví se s náma, takže prostě vim, že bych to měla nahlásit, ale prostě podrazím jeho důvěru a stojí to za to?*“

9.9.2 Sdílení dalších informací

Mimo oznamovací povinnosti pracovníci hovořili o problematice sdílení dalších informací, tj. jaké další informace s OSPODem sdílet, upozornili na riziko porušení mlčenlivosti i s ohledem na to, že OSPOD vyžaduje od NZDM informace o klientech. I zde je riziko porušení důvěry klienta. Respondent 6 zmiňuje, že je problém pokud se například klient dozví od pracovníka OSPOD informaci, kterou sdělil jen nám. Jako prevence vyšlo z odpovědí následující: úprava informací, které mohou pracovníci sdílet (na základě souhlasu daným klientem) a mimo tento rámec informace nesdělovat.

R1: „*to je takový to sdílet nesdílet, jo. Co jim jako říkat. Naštěstí my můžeme říct, že nemáme ten souhlas toho dítěte, nebo rodičů o tom sdílet. Samozřejmě jsou situace, kdy musíme, ale no to je asi to největší.*“

R6: „*Tak tam v tom vidím velkou past, do který se dá docela jednoduše chytit, a pak to může být velkej průšvih nějaký jako důvěryhodnosti služby pro klienta. Jo, když se pak dozví od OSPODáka něco, co on říkal jenom nám, tak to může být fakt jako hrozný*“

9.10 Spolupráce s OSPOD - Srovnání cílů

9.10.1 Společné

Všichni respondenti se shodli, že základní cíl mají obě služby společný a to jejich zájem o blaho dítěte, o jeho zdravý rozvoj, o to aby se nechovalo rizikově či se chovalo méně rizikově, aby odpovídajícím způsobem trávilo volný čas a obecně se mělo dítě lépe. Někteří z těchto respondentů pak hovořili o tom, že jsou tu obě tyto služby pro dítě, jsou zaměřené na dítě. Respondent 6 pak zmínil, že by obě služby měly dbát o to, aby byla zajištěna práva dítěte. Čtyři z respondentů uvedli, že se cíle OSPOD a NZDM potkávají a v zásadních věcech by mezi nimi neměl být rozpor.

R5: „No tak v první řadě se setkáváme určitě v tom, že jsme obě dvě, jakoby ty instituce nebo ty organizace jsou tady pro ty klienty a chtěj s nima nějakým způsobem pracovat tak, aby oni byli v pohodě, aby nějakým způsobem trávili svůj volnej čas, aby tady nepropadali patologickéjm sociálním jevům, který jsou tady ohrožující pro ně a zároveň, aby nenarušovali život tady v té lokalitě, v té komunitě těch lidí, který žijou tady v blízkosti. Tak to jsou takový naše určitě společný cíle.“

R6: „ale myslim si, že určitě na čem bysme se měli potkávat, tak je zajištění dodržení práv toho dítěte, tam si myslim, že obě ty služby nebo ta služba, ten odbor, že to by mělo bejt to hlavní, co dělají, takže na tom se určitě musíme potkávat“

R8: „Jako já si myslím, že ty cíle jsou v zásadě podobný, tím že naším oborem je kontaktní práce, tak prostě jenom máme jiný metody, ale cíle jsou dejme tomu shodný. Jako jednat v nejlepším zájmu, oni se říděj Úmluvou o právech dítěte, my se řídíme Úmluvou o právech dítěte, která se nějakým způsobem promítá do našeho etickýho kodexu, takže tam bych neviděl žádný body, který by měly bejt jako ze svý podstaty nějak v rozporu,“

9.10.2 V čem se služby liší

Mezi nejčastěji jmenované rozpory patřilo následující: OSPOD jako represivní, autoritativní, nadřazený orgán a NZDM jako nerepresivní služba, ve které je kladen důraz spíše na podporu, pomoci, komunikaci a partnerství. Dva z respondentů to zjednodušili na rozdělení: OSPOD jako ten „zlý“ a „přísný“ a pracovníci NZDM jako ti „hodní“ a „příjemní“. Dále bylo vícekrát jmenovaný jiný pohled těchto dvou služeb na určitá témata týkající je rizikového chování klientů (např. návykových látek a dalších). Kdy zatímco OSPOD má tyto záležitosti dle respondentů jasně ohraničené a přes určité věci „vlak nejede“, tak pracovníci NZDM nemají postoj k těmto věcem tak vyhraněný a spíše se snaží s těmito věcmi na bázi prevence pracovat.

A zde jsou další méně často jmenované rozdíly mezi službami: OSPOD jako úřední orgán, který musí některé věci plnit a je snadněji kontrolovatelný a NZDM, které vykonává méně úřednické práce a je hůře kontrolovatelný; OSPOD (kurátorky) mají hodně klientů, a proto na ně mají méně času, zatímco pracovníci NZDM mají klientů méně a tak se jim mohou více věnovat. NZDM má možnost specifické práce, kterou OSPOD vykonávat nemůže (práce se skupinou, práce venku v terénu). OSPOD, který představuje pro klienty určitý práh a NZDM, které usiluje o co nejnižší práh.

R3: „ OSPOD je orgán, kterej dělá restrikcí nebo může, má na to právo, Nizkoprah to nedělá, nemá na to právo, jakoby to je úplně nejzákladnější rozpor, kterej je mezi OSPODem. Oni mají právo říct: „Ne dost, já tě prostě pošlu do výchovňáku, protože ty se chováš jako hovado“. My tohle neděláme, my pracujeme úplně na jiným principu. My si s nima povídáme o tom, že se chovají jako hovada, ale bylo pro ně možná lepší se chovat trochu jinak a zkusit vymyslet, jakým způsobem, aby je to eště bavilo“

R4: „je to tak, že úřad působí trochu represivně, ať chce nebo nechce, i kdyby tam byly sebelepší pracovnice, tak zkrátka jako maj nějaký donucovací možnosti a ti klienti, ti uživatelé jsou prostě jako povinní s nima spolupracovat, kdežto u nás tohle není“

R6: „Na čem se potkávat nemusíme nebo myslím si, že i nepotkáváme, tak je právě to vedení toho nemravnýho života. Si myslím, že asi máme každě trochu jinej pohled na to, co je a není mravný na tý bázi samozřejmě, že OSPOD řeší to, že když to dítě má v sobě dvě piva, oni ho tak najdou, daj mu dejchnout, tak je to problém, kór když je to třeba už potřetí, jako poprvý si myslím, že to asi nehrotěj až tolik, ale potřetí. Zatímco u nás si myslím, že to není problém, protože to dítě není opilý, zase nebavim se o šestiletým dítěti, mluvím o tý cílovce, se kterou děláme, to znamená puberťáci a vejš, tak tam si myslím, že na tom se třeba nepotkáváme.“

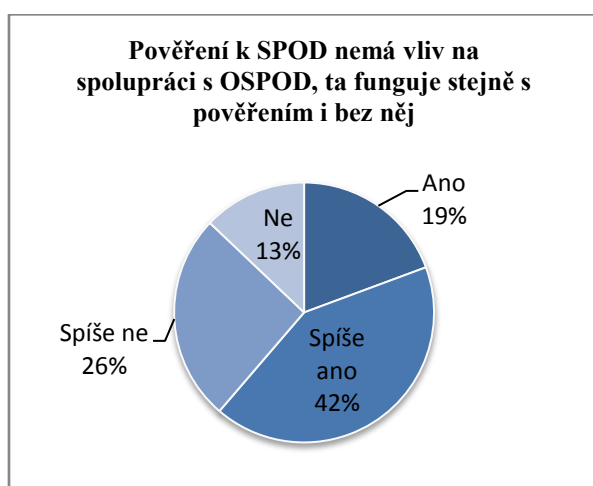
10 VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKŮ

V poslední části jsou předkládány výstupy z dotazníků, ty jsou tematicky děleny podobně jako rozhovory a ověřují či rozpracovávají vybraná témata a tvrzení, jež z rozhovorů vyplynula. Výstupy jsou doplněny několika grafy a tabulkami (ostatní grafy a tabulky k dotazníkům jsou pak k dispozici v příloze předkládané práce).

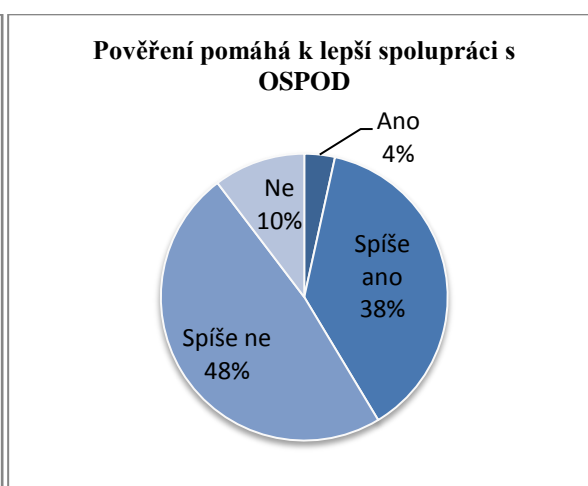
10.1 Pověření k SPOD

Ve shodě s rozhovory i z dotazníků vyplynulo, že není obvyklé, aby NZDM mělo pověření k SPOD. Pouze 1 klub ze 17 měl v době dotazování pověření k SPOD. Zajímavé pak je, že celá $\frac{1}{4}$ z dotazovaných osob nevěděla, zda jejich zařízení má pověření k SPOD.

Na základě třech tvrzení byl ověřován postoj pracovníků k Pověření. Z odpovědí vyplynulo, že 61 % dotazovaných souhlasí (19 %) nebo spíše souhlasí (42 %) s tvrzením, že „Pověření nemá vliv na spolupráci s OSPOD“. O trochu menší počet respondentů, tj. 58 % dotazovaných, nesouhlasí (10 %) či spíše nesouhlasí (47 %) s tvrzením, že „Pověření pomáhá k lepší spolupráci s OSPOD“. Tyto dvě složky spolu souvisí a lze konstatovat, že o trochu větší část respondentů si myslí, že spolupráce s OSPOD funguje stejně s pověřením i bez něj, a že pověření nepřispívá k lepší spolupráci. Zhruba 40 % dotazovaných má pak opačný názor. Přesto většina dotazovaných (63 %) vidí v pověření více výhod než nevýhod (graf č. 16 – příloha)

Graf č. 1 - Vliv pověření na spolupráci
(zdroj: Vlastní šetření)

Graf č. 2 – Vliv pověření na spolupráci
(zdroj: Vlastní šetření)

10.2 Role NZDM v systému SPOD

10.2.1 Typologie klientů

Pracovníci měli v této části hodnotit, jak často se setkávají s jednotlivými dětmi (na které se zaměřuje sociálně-právní ochrana) na klubu. Tuto četnost měli respondenti hodnotit známkami od 1 do 5, přičemž 1 znamenala, že se s těmito dětmi setkávají velmi často a 5, že se s nimi nepotkávají vůbec.

Pracovníci se v NZDM dle dotazníkového šetření potkávají nejčastěji s klienty požívající návykové látky (94 % označilo četnost číslem 1 nebo 2), zanedbávající školní docházku (82 % označilo číslo 1 nebo 2) a chovající se agresivně (77 % označilo číslo 1 nebo 2). Ve všech případech se jedná o rizikové chování klientů, dle zákona o děti „*které vedou zahálčivý nebo nemravný život*“ (z. č. 359/1999 Sb.). Z této kategorie „rizikového chování“ pak bylo jako středně časté označeno také páčání přestupků (57 % označilo číslo 1 nebo 2; 36% číslo 3) a rizikové sexuální chování (50 % označilo číslo 1 nebo 2; 32 % číslo 3), naopak jako málo časté bylo označeno páčání trestných činů (51 % označilo číslo 4 nebo 5; 32 % číslo 3).

Mimo rizikové chování klientů se dále často pracovníci ve své praxi setkávají s dětmi, jejichž rodiče zanedbávají péči o ně (62 % označilo číslo 1 nebo 2).

Z dalších kategorií pak jak středně časté pracovníci označili děti ohrožené násilím mezi blízkými osobami (30 % označilo číslo 1 a 2; 33 % číslo 3; 36 % čísla 4 a 5) a děti, jejichž rodiče zneužívají práva plynoucí z rodičovské odpovědnosti (6 % označilo číslo 2; 56% číslo 3; 38 % čísla 4 a 5).

Jako málo časté byly pak označeny děti, jejichž rodiče zemřeli (88 % označilo číslo 4 nebo 5), děti týrané a zneužívané (88 % označilo číslo 4 a 5), děti utíkající z domova či ústavní péče (71% označilo číslo 4 nebo 5) a děti v ústavní péči (62 % označilo číslo 4 nebo 5).

Výstupy z dotazníků potvrzují výroky z rozhovorů, že se pracovníci nejčastěji ve své praxi setkávají s klienty s tzv. rizikovým chováním. To se zdá být v souladu s cíli NZDM i preventivním nastavením služby a zároveň to poukazuje na odbornost NZDM zaměřeného právě na práci s touto specifickou skupinou (což dělá z NZDM vhodného partnera ke spolupráci pro řadu subjektů jako je OSPOD, škola, obecní úřad aj.).

DĚTI, NA KTERÉ SE ZAMĚŘUJE SPOD	1	2	3	4	5
...děti, které požívají alkohol či jiné návykové látky	65%	29%	6%	0%	0%
...děti, které zanedbávají školní docházku	52%	30%	18%	0%	0%
...děti, které se chovají agresivně vůči svému okolí	24%	53%	29%	0%	0%
...j. rodiče zanedbávají péči o dítě	24%	38%	29%	9%	0%
...děti, které páchají přestupky	21%	36%	36%	6%	0%
...děti, které mají rizikové sexuální chování	12%	38%	32%	15%	3%
...které jsou ohrožené násilím mezi rodiči, či jinými o.	6%	24%	33%	30%	6%
...j. rodiče zneužívají práva plynoucí z rodičovské odp.	0%	6%	56%	29%	9%
...děti, které páchají trestnou činností	3%	6%	39%	48%	3%
...děti umístěné do ústavní výchovy	0%	0%	38%	53%	9%
...děti utíkající z domova, či ústavní výchovy	0%	3%	26%	47%	24%
...jejichž rodiče zemřeli	0%	0%	12%	82%	6%
...děti týrané či zneužívané	3%	3%	6%	56%	32%

Tabulka č. 1 – Jak často se pracovníci setkávají s těmito dětmi (seřazeno od nejčastějších po nejméně časté; 1-velmi časté, 5- vůbec) (zdroj: Vlastní šetření)

10.2.2 Co může NZDM pro tyto děti udělat?

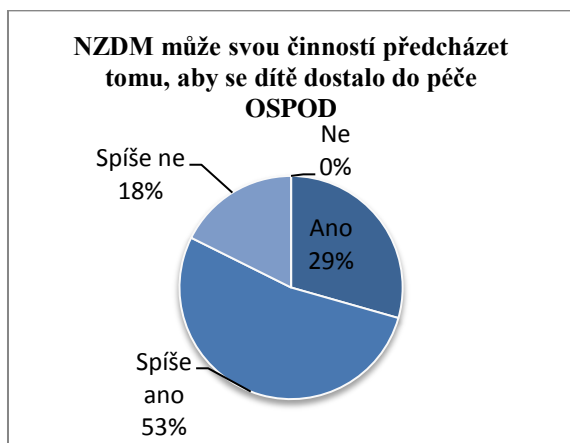
V další části je pozornost věnována otázce, v čem může být NZDM prospěšné pro klienty i samotný systém SPOD. To bylo ověřováno prostřednictvím dvou okruhů otázek: Otázkami zaměřenými na to, jak často pracovníci v rámci své praxe vykonávají některé vybrané činnosti a dále byl formou hodnocení čtyř tvrzení (jež vyplynuly z rozhovorů) ověřován postoj pracovníků k roli a limitům NZDM.

Pracovníci velmi často pomáhají klientům řešit jejich životní situaci (82 % respondentů označilo číslo 1 nebo 2) a dále často vedou individuální (76 % označilo číslo 1 nebo 2) skupinové (64 % označilo číslo 1 nebo 2) rozhovory na preventivní témata. Celkem časté je i doučování klientů (45 % označilo číslo 1 nebo 2; 29 % číslo 3). Naopak málo časté je zprostředkování kontaktu se školou a jinými institucemi (74 % označilo číslo 4 nebo 5), kontaktu s OSPOD (88 % označilo číslo 4 nebo 5) či rodinou (88 % označilo číslo 4 nebo 5). Výjimečně pak pracovníci ohlašují případ na OSPOD (97 % označilo číslo 4 nebo 5). (Více viz. tabulka č. 3, příloha práce).

Na základě hodnocení tvrzení, lze pak konstatovat, že dle většiny dotazovaných pracovníků může NZDM svou činností předcházet tomu, aby se dítě dostalo do péče OSPOD (82 % s tímto tvrzením souhlasí či spíše souhlasí) a velká část (70 %) také souhlasí či spíše souhlasí s tvrzením, že „Doučování dětí může sloužit jako prevence záškoláctví“. K dalšímu tvrzení, že „Pokud je těžiště problému v prostředí klienta (rodině), nemá pracovník NZDM na věc příliš velký vliv“ se ale většina dotazovaných staví spíše odmítavě (56 % spíše nesouhlasí; 9 % nesouhlasí). Podobný názor pak má o něco větší část dotazovaných i vůči

tvzení „Vnímám jako limit, že klienty mohu pouze motivovat, aby změnili své chování, ale nemám k tomu žádné „donucovací prostředky“.“ (29 % spíše nesouhlasí; 32 % nesouhlasí).

Tato část práce potvrdila, že gró práce NZDM je zejména v preventivní činnosti a individuální i skupinové práci s klienty. Naopak málo časté je zatím dle respondentů zprostředkování kontaktu s dalšími institucemi, v tom spatřuji zatím nevyužití potenciál, protože si myslím (i s ohledem na některé pozitivní příklady z rozhovorů), že NZDM může být pro dítě vhodným průvodcem i pomocníkem při kontaktu s institucemi či zprostředkovatelem komunikace s rodinou. Zajímavým faktem pak dle mého názoru je to, že pracovníci věří, že mohou svou činností předcházet tomu, aby se dítě dostalo do péče OSPOD (což je opět v souladu s výstupy rozhovorů).

Graf č. 3 – Role NZDM (zdroj: Vlastní šetření)

Graf č. 4 – Role NZDM (zdroj: Vlastní šetření)

10.2.3 Spolupráce s dalšími subjekty

V této části byla pozornost zaměřená na postoje ke třem tvrzením týkajících se spolupráce s dalšími subjekty. Podrobnějšímu rozboru konkrétní spolupráce se subjekty mimo OSPOD jsem se rozhodla nevěnovat, protože důraz je v práci kladen zejména na spolupráci s OSPOD. Většina respondentů považuje spolupráci s dalšími subjekty za důležitou (97 % s tímto souhlasí, či spíše souhlasí). Stejně tak většina dotazovaných souhlasí (50 %) či spíše souhlasí (38 %) s tvrzením, že „Jen díky spolupráci může být komplexně řešena situace klienta“. Téměř ¾ dotazovaných souhlasí (32 %) či spíše souhlasí (41 %) s tvrzením, že „NZDM není úzce specializovaná služba, proto je spolupráce nutností“. (Grafy jsou k dispozici v příloze práce – graf č. 19-21)

Zde je třeba poukázat zejména na to, že pracovníci jsou si vědomi limitů služby i toho, že pro komplexní řešení situace dítěte je spolupráce klíčová. To je zatím v rozporu se

současnou praxí, kdy z dotazníků vyplynulo, že ke zprostředkování kontaktu s dalšími institucemi a rodinou dochází spíše výjimečně.

10.3 Spolupráce s OSPOD

10.3.1 Konkrétní spolupráce – zkušenost pracovníků

Tato část výzkumu byla zaměřena na zkušenost pracovníků s OSPOD - na konkrétní formy spolupráce, které v jejich městské části probíhají a na zhodnocení vztahů s místním OSPOD. S ohledem na to, že ne všechny organizace s OSPOD spolupracují a ne všichni respondenti s touto spoluprací mají zkušenost, vychází výsledná čísla z menšího počtu respondentů, než předchozí i následné části. Průměrně ¼ respondentů na otázky týkající se konkrétních forem spolupráce s OSPOD neodpověděla nebo odpověděla, že neví. Na otázky týkající se konkrétních forem spolupráce odpovědělo průměrně 24 – 25 respondentů z 15 klubů (do tohoto počtu nejsou zahrnuti respondenti, kteří označili odpověď „nevím“). Z tohoto počtu také vychází následující výsledky. Na otázku zaměřenou na hodnocení vztahů s OSPOD odpovědělo celkem 29 respondentů a na tvrzení vystihující spolupráci s OSPOD odpovědělo celkem 28 respondentů.

A nyní se přesuneme již k samotným výsledkům. Respondenti měli označit, zda ke konkrétní formě spolupráce dochází či nikoli (formou odpovědí „Ano“, „Spíše ano“, „Spíše ne“, „Ne“). K častějším formám spolupráce patří dle respondentů možnost pracovníků NZDM požádat OSPOD o radu (91 % respondentů odpovědělo „Ano“ či „Spíše ano“) a to, že pracovníci OSPOD doporučují NZDM svým klientům (80 % odpovědělo „Ano“ či „Spíše ano“). Dále je celkem časté, že NZDM informují OSPOD o trendech u cílové skupiny (67 % odpovědělo „Ano“ či „Spíše Ano“) a poskytují OSPOD informace na základě oficiální žádosti (63 % odpověděla „Ano“ či „Spíše ano“). Zhruba v polovině případů pak OSPOD využívá tábory, které pořádají NZDM (52 % odpovědělo „Ano“ či „Spíše ano“) a dochází ke spolupráci na konkrétních klientských případech (52 % odpovědělo „Ano“ či „Spíše ano“). O něco méně časté je pak využívání doučování v NZDM ze strany OSPOD (42 % „Ano“ či „Spíše ano“; 58 % „Ne“ či „spíše ne“). Málo časté je pak ohlašování případů pracovníky NZDM na OSPOD (63 % označilo odpověď „Spíše ne“) a vzájemná výměna informací o klientech mezi NZDM a OSPOD (69 % označilo „Ne“ či „Spíše ne“). Velmi výjimečně pak dochází k realizaci případových konferencí (88 % odpovědělo „Ne“ nebo „Spíše ne“).

Ke spolupráci tedy dochází v mnoha důležitých oblastech (např. možnost požádat o radu, či sdílení informací o trendech u cílové skupiny), současně jsou zde zatím nevyužité možnosti spolupráce, zejména co se týče výměny informací o klientech (která je, jak vyplývá

z rozhovorů možná a prospěšná při dodržení některých zásad) a pořádání případových konferencí.

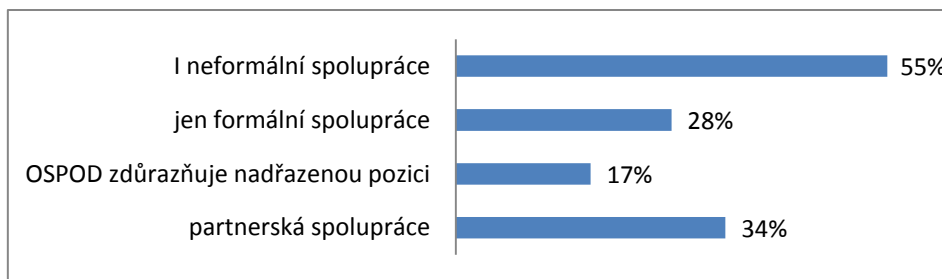
Typ spolupráce	Ano	Spíše ano	Spíše ne	Ne
Pracovníci NZDM mohou požádat OSPOD o radu	55%	36%	9%	0%
Pracovníci OSPOD doporučují naše NZDM svým klientům	42%	38%	13%	8%
NZDM informuje OSPOD o trendech u cílové skupiny	29%	38%	17%	17%
NZDM poskytuje informace na základě oficiální žádosti OSPOD	42%	21%	17%	21%
OSPOD využívá tábory, které pořádá NZDM	35%	17%	13%	35%
Spolupracujeme na konkrétních klientských případech	16%	36%	24%	24%
OSPOD využívá možnost doučování v NZDM	23%	19%	27%	31%
Pracovníci NZDM ohlašují případy na OSPOD	25%	13%	63%	0%
Pracovníci NZDM a OSPOD si vzájemně vyměňují informace o klientech	4%	27%	38%	31%
Probíhají společné případové konference	8%	4%	50%	38%

Tabulka č. 2 – Konkrétní forma spolupráce s OSPOD (zdroj: Vlastní šetření)

Vztahy s OSPOD respondenti hodnotí převážně pozitivně, 79 % respondentů je považuje za dobré (34 %) či spíše dobré (45 %), zbylých 21 % respondentů z pěti pražských NZDM hodnotí vztahy jako spíše špatné (Graf č. 22 – Příloha práce)

Ze zkušenosti pracovníků pak vyplývá, že 34 % z nich spolupracuje s OSPOD na partnerské bázi (možné sdílení informací, vzájemný respekt se svým rolím), 17 % respondentů má naopak zkušenost s tím, že OSPOD během spolupráce zdůrazňuje svou nadřazenou pozici (oni jsou ti co rozhodují, mají právo na informace od pracovníků NZDM apod.). Celkem 24 % dotazovaných označilo, že dochází ke spolupráci pouze na formální bázi. Dle 55 % respondentů v rámci kontaktu s OSPOD funguje i neformální spolupráce (tedy mají možnost se doptávat na anonymizované osoby; radit se, jak by se dala konkrétní situace řešit apod.).

Až na jednu výjimku všichni, kteří označili vztahy jako „spíše špatné“ spolupracují s OSPOD pouze na formální bázi nebo mají zkušenost s tím, že OSPOD zdůrazňuje svou nadřazenou pozici. Naopak všichni, kteří označili vztahy jako „dobré“ mají zkušenost se spoluprací na partnerské bázi a neformální spoluprací.

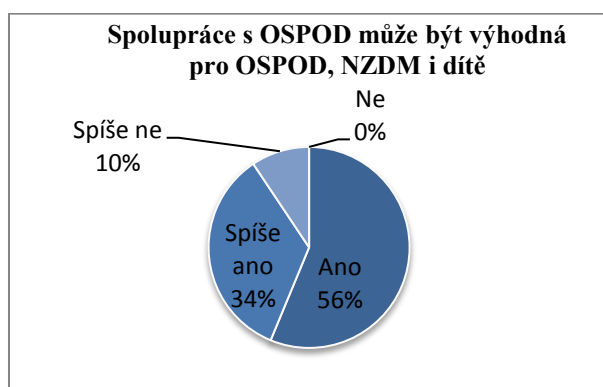

Graf č. 5 – Zkušenost se spoluprací s OSPOD (zdroj: Vlastní šetření)

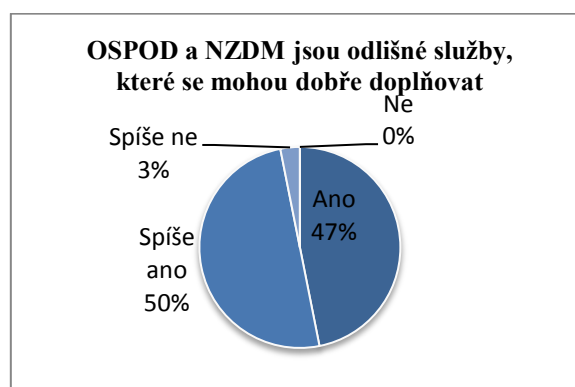
Na otázku, zda mají „Kontakt s OSPOD, včetně toho, jaké informace sdílet, upravený v metodikách“ odpovědělo 56 % respondentů „Ano“, 31 % respondentů „Ne“ a „13 % „nevím“ (Graf č. 27 – Příloha práce)

10.3.2 Možné výhody a nevýhody vzájemné spolupráce

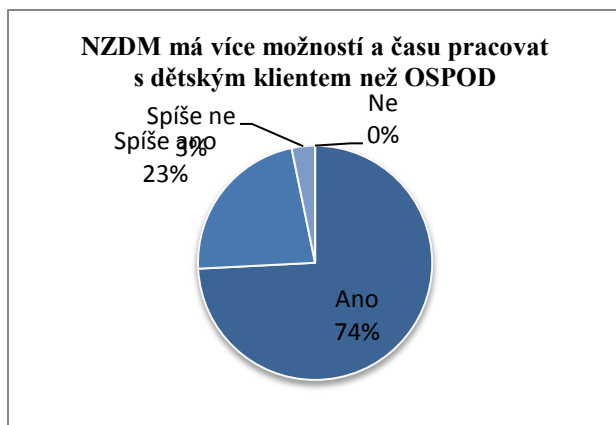
Na základě vyjádření k tvrzením pracovníci hodnotili možné výhody a nevýhody vzájemné spolupráce. Většina se shoduje na tom, že spolupráce může být výhodná pro všechny zúčastněné, tedy pro OSPOD, NZDM i dítě (90 % s tímto tvrzením souhlasí nebo spíše souhlasí), že se činnost OSPOD a NZDM může vzájemně doplňovat (97 % souhlasí či spíše souhlasí) a jejich pracovníci se od sebe mají co naučit (93 % souhlasí či spíše souhlasí). Respondenti dále převážně souhlasí s tvrzeními, že „NZDM má více možností a času pracovat s dětským klientem než OSPOD“ (97 % souhlasí, či spíše souhlasí), a že „OSPOD má více možností pracovat s prostředím dítěte než NZDM“ (87 % souhlasí či spíše souhlasí). To jen potvrzuje předchozí, tedy, že se mohou tyto služby dobře vzájemně doplňovat a zároveň to nahrává dalšímu tvrzení, že „OSPOD může delegovat část svých kompetencí na NZDM (zejména co se týče přímé práce s klientem)“. S tímto tvrzením souhlasí či spíše souhlasí ¾ dotazovaných.

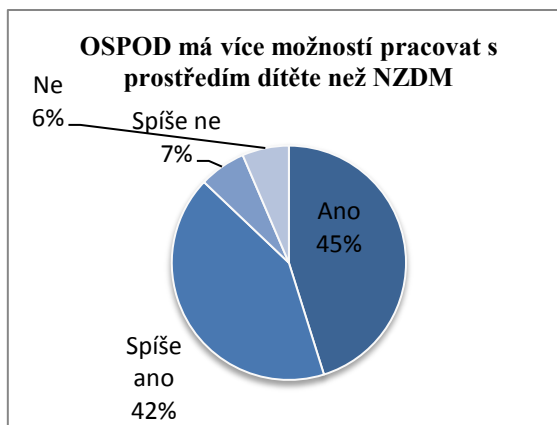
Graf č. 6 – Výhody spolupráce
(zdroj: Vlastní šetření)

Graf č. 7 – Výhody spolupráce
(zdroj: Vlastní šetření)

Graf č. 8 – Specifika NZDM
(zdroj: Vlastní šetření)

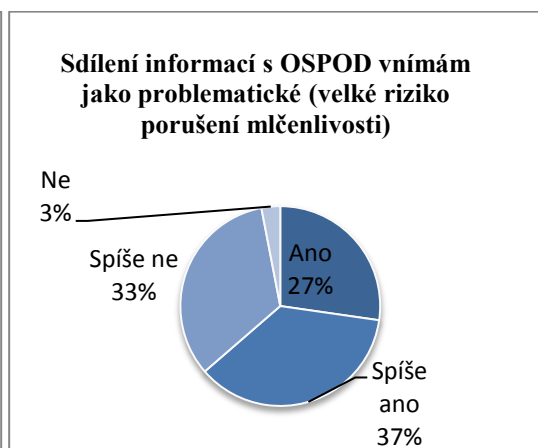

Graf č. 9 – Specifika OSPOD
(zdroj: Vlastní šetření)

Jako problematické se pak ukazuje sdílení informací a oznamovací povinnost, což je v souladu s výstupy z rozhovorů. Zhruba 2/3 dotazovaných si sice myslí, že lze s OSPOD sdílet informace, zároveň ale 66 % (28 % ano a 38 % spíše ano) vnímá sdílení informací s OSPOD jako problematické z důvodu velkého rizika porušení mlčenlivosti). Oznamovací povinnost mají téměř všichni pracovníci spojenou s dilematy (94 % - 50% ano; 44 % spíše ano) a většina respondentů (91 % - 41% ano; 50 % spíše ano) má v případě oznámení případu na OSPOD obavu ze ztráty důvěry klienta.

Graf č. 10 – Oznamovací povinnost
(zdroj: Vlastní šetření)

Graf č. 11 – Sdílení informací
(zdroj: Vlastní šetření)

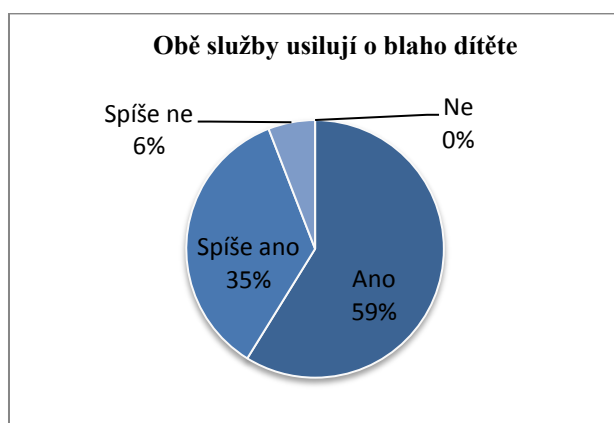
Dotazníky potvrdili výstupy rozhovorů, že spolupráce s OSPOD může být dle respondentů prospěšná pro všechny zúčastněné, kdy NZDM i OSPOD se mohou vzájemně doplňovat, učit a plnit úkoly v rámci možností, které mají. NZDM pak zejména při přímé práci s dětským klientem (např. formou preventivních programů či dlouhodobé práce s klientem či určitou skupinou klientů na konkrétních cílech, jak se objevilo v rozhovorech).

Potvrdila se také dilemata, jež se objevila v rozhovorech, spojená zejména s oznamovací povinností a sdílením informací. Zejména otázku sdílení informací je pak dle mého názoru důležité mít s OSPOD vyjasněnou. Současně odpovědi z rozhovorů ukázaly, že pokud je věc důkladně probrána s klientem a jsou domluveny oblasti, které mohou OSPOD i NZDM sdílet, měla by být obava z porušení mlčenlivost zmírněna.

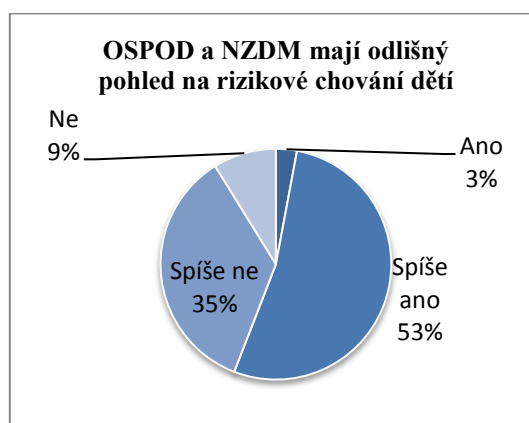
10.3.3 Srovnání cílů OSPOD a NZDM

V poslední části dotazníku pracovníci srovnávali službu OSPOD a NZDM formou vyjádření ke konkrétním tvrzením. Celkem 59 % dotazovaných souhlasí (12 %) či spíše souhlasí (47 %) s tvrzením, že „Základní cíle NZDM a OSPOD jsou stejné“. Převážně větší část respondentů pak souhlasí, že v obou případech se jedná o služby zaměřeny na dítě (91 % souhlasí či spíše souhlasí) a služby usilující o blaho dítěte (94 % souhlasí či spíše souhlasí). Lišit se pak tyto služby mohou svým odlišným vnímáním rizikového chování dětí (62 % dotazovaných souhlasí či spíše souhlasí s tímto tvrzením). Dalším rozdílem mezi službami se pak jeví odlišné metody práce s klienty. Celých 100 % souhlasí (41 %) či spíše souhlasí (59 %) s tvrzením, že „OSPOD je spíše represivní, autoritativní orgán“ a 91 % dotazovaných souhlasí (59 %) či spíše souhlasí (32 %) s tvrzením, že „NZDM je nerepresivní a důraz je kladen na podporu a partnerství“. Současně ale většina respondentů odmítla (62 % odpovědělo ne či spíše ne) tvrzení, že „OSPOD je ten „zlý“ a NZDM je ten „hodný“.

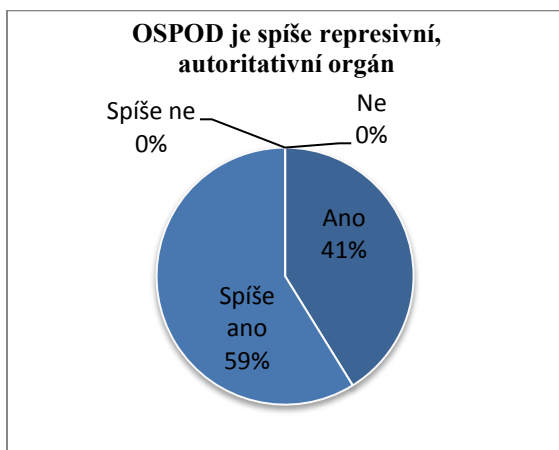
Také srovnání cílů tedy převážně prokázalo výstupy z rozhovorů. Pracovníci převážně vnímají, že základní cíle mají obě služby společné (jedná se o služby zaměřené na dítě, jež usilují o jeho blaho), lišit se mohou různým pohledem na rizikové chování dětí (např. v oblasti návykových látek aj.), když tento názor nebyl přijat zcela jednotně. Služby se spíše než cíli pozicí v systému a s tím spojenými povinnostmi a metodami práce.

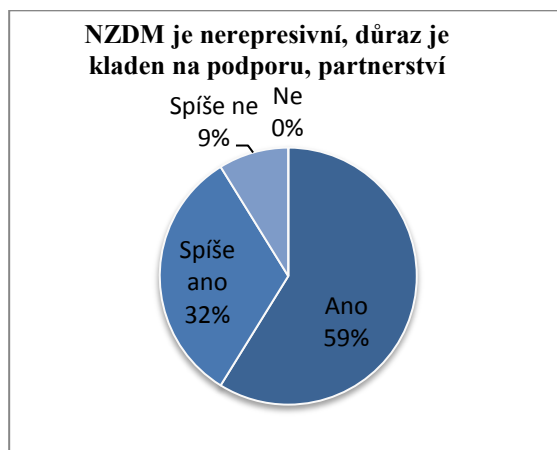
Graf č. 12 – Srovnání cílů – společné
(zdroj: Vlastní šetření)

Graf č. 13 – Srovnání cílů - odlišné
(zdroj: Vlastní šetření)

Graf č. 14 – Srovnání služeb – OSPOD
(zdroj: Vlastní šetření)

Graf č. 15 – Srovnání služeb - NZDM
(zdroj: Vlastní šetření)

ZÁVĚR

Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež je službou sociální prevence pracující s dětmi a mládeží ohroženými společensky nežádoucími jevy. NDZM není pouze místem, kde mohou mladí lidé trávit volný čas, ale je také profesionální službou usilující o předcházení či zmírňování jejich rizikového chování, jejich lepší orientaci v sociálním prostředí a řešení jejich nepříznivé situace. Tyto cíle jsou v souladu s cíli orgánů sociálně-právní ochrany usilující o ochranu dítěte a jeho zájmů. V současné době je stále více zdůrazňována důležitost spolupráce mezi jednotlivými subjekty systému pečujícího o dítě. Trendem je úsilí směřující k větší jednotnosti systému, k větší propojenosti a sdílení informací mezi aktéry. V oblasti sociálně-právní ochrany by pak měl OSPOD převzít roli jakéhosi koordinátora řídicího intervence ve prospěch dítěte a spolupracujícího s dalšími subjekty, např. v rámci individuálního plánování, případových konferencí, týmů pro mládež aj. Dále je kladen větší důraz na služby preventivního typu, současně OSPOD nemá dostatek prostoru, aby tyto preventivní aktivity realizoval. V těchto dvou trendech vidím příležitost pro NDZM jako možné partnery OSPOD a zejména pak sociálních kurátorů pro děti a mládež.

Cílem výzkumu bylo zkoumat roli NZDM v oblasti SPOD, jeho možnosti, limity a spolupráci s dalšími subjekty s důrazem na OSPOD. V rámci výzkumu byly postupně identifikovány tři základní oblasti zabývající se pověřením k SPOD, konkrétní rolí NZDM pro SPOD a možnostmi spolupráce s OSPOD.

Z rozhovorů i dotazníků vyplynulo, že není běžné, aby kluby měli pověření k SPOD. Respondenti se necítí nijak omezení kvůli tomu, že pověření nemají, dle většiny z nich nemá pověření vliv na spolupráci s OSPOD a nepomáhá tedy k lepší spolupráci.

Pracovníci NZDM se ve své praxi nejvíce setkávají (na základě výsledků z rozhovorů i dotazníků) s dětmi a mladými, kteří se chovají se rizikově (tj. požívají návykové látky, zanedbávají školní docházku, chovají se agresivně či páchají přestupky) a dětmi, jejichž rodiče zanedbávají výchovu. Pracovníci převážně souhlasí s tím, že mohou svou činností předcházet tomu, aby se dítě dostalo do péče OSPOD a také, že doučování může sloužit jako prevence záškoláctví. Mezi limity se v rámci rozhovorů objevilo například to, že pracovníci mohou klienty pouze motivovat ke změně chování, ale nemají k tomu žádné donucovací prostředky či že pokud je těžiště problémů v prostředí klienta, má NZDM jen malý vliv. Většina s těmito tvrzeními ale v rámci dotazníkového šetření nesouhlasila, jako limity je pak považovalo zhruba 40% dotazovaných.

Zajímavé je, že na jedné straně je mezi pracovníky velká shoda ohledně spolupráce s dalšími subjekty (respondenti považují spolupráci za důležitou a většina dokonce za nutnost;

dle většiny může být situace klienta komplexně řešena pouze díky spolupráci), současně ale dle výstupů z dotazníků dochází ke spolupráci s dalšími subjekty spíše málo.

Dle odhadů pracovníků účastnících se rozhovorů až kolem 50% jejich klientů jsou nebo někdy byli v kontaktu s OSPOD, pokud jsou jejich odhady správné, mají tyto dvě služby velké množství společných klientů a tak je spolupráce nevyhnutelná.

Většina dotazovaných pak alespoň nějakou spolupráci s OSPOD v současnosti má a vztahy s OSPOD považuje spíše za dobré, i když se mezi odpověďmi respondentů objevily i negativní zkušenosti. A jak vypadá konkrétní podoba spolupráce? Nejčastěji mohou pracovníci dle výstupů z dotazníku požádat OSPOD o radu, OSPOD doporučuje NZDM svým klientům a NZDM informují OSPOD o aktuálních trendech v lokalitě s ohledem na svou cílovou skupinu. Kde je naopak prostor ke zlepšování je sdílení informací o klientech a zejména pak pořádání případových konferencí, které jsou nedostatečně využívány.

Z odpovědí respondentů vyplývá, že spolupráce může být prospěšná pro všechny její aktéry. OSPOD i NZDM jsou dvě odlišné služby, které mají jiný pohled na klienta, či kompetence, které se mohou ale vzájemně doplňovat. Mohou sdílet informace, vzájemně se od sebe učit či si přerozdělit práci, kdy zatímco gró práce NZDM spočívá v individuální práci s klientem, či se skupinou klientů, OSPOD může mít zase jakousi koordinační roli a zároveň má větší přehled o rodinné situaci dítěte a jeho prostředí. Kurátoři pro děti a mládež sice pracují se stejnou cílovou skupinou jako NZDM, dle pracovníků mají ale na klienty méně času, proto i v tomto případě může být spolupráce s NZDM nápomocná.

Při srovnání služeb OSPOD a NZDM se pak dá na základě výstupů výzkumu kontaktovat, že zásadní cíle mají NZDM s OSPOD stejné, liší se pak jinou agendou, způsobem a metodami práce, náhledem na určité jevy (s ohledem na jejich roli v systému), či počtem klientů.

Výzkum poukázal na roli NZDM v oblasti SPOD, a to z pohledu pracovníků pražských NZDM (zejména pak z pohledu NZDM, které jsou součástí České asociace streetwork). Práce ukázala, že NZDM má své místo v systému SPOD a dle mého názoru může v budoucnosti zastávat ještě významnější roli, pokud bude docházet k většímu propojení s OSPOD a delegaci některých kompetencí na NZDM zejména v oblasti preventivní činnosti s klienty. Zajímavé by pak bylo podívat se na problematiku také z pohledu pracovníků OSPOD pro širší záběr a komplexnější pohled na problematiku, práce tak může v tomto směru sloužit jako inspirace k dalšímu bádání.

POUŽITÉ ZDROJE:

Použitá Literatura:

- BABICKÁ, R.. Pomoc a kontrola. In: Česká asociace streetwork (dále ČAS). *Kontaktní práce*. 2007, s. 249-254.
- ČECHOVSKÝ, J., RACEK, J. Kořeny vzniku nízkoprahových zařízení pro děti a mládež v České republice. In: ČAS. *Kontaktní práce*. 2007, s. 303-306.
- ČAS. *Pojmosloví: Nízkoprahových zařízení pro děti a mládež (NZDM)*. Praha. 2008
- HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: Základní teorie, metody a aplikace*. 2.vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-485-4
- HERZOG, A. Nízkoprahovost v praxi aneb jak pracovat s prahy. In: ČAS. *Kontaktní práce*. 2007a. s. 177-188.
- HERZOG, A. Strategie specifické sociální prevence rizikového chování v rámci nízkoprahové práce s klienty. In: *Kontaktní práce*. 2007b, s. 257- 265.
- JANEBOVÁ, R. Sociální práce. In: ČAS. *Kontaktní práce*. 2007. s. 75-83.
- KLÍMA, P., JEDLIČKA, R. Sociálně pedagogická práce s dětmi a mládeží v tíživých životních situacích v nízkoprahovém kontextu. In: *Speciální pedagogika*. 2002, 12, č. 4, s. 226-241.
- KLÍMA, P. Nízkoprahově organizovaná výchovná a sociální práce. In: JEDLIČKA, R. et al. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. Praha: Themis, 2004, s. 355-401.
- KRAUSOVÁ, L., NOVOTNÁ, V. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: ASPI, a. s. 2006
- MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. 2.vyd. Praha:Portál, 2008
- PEMOVÁ, T., PTÁČEK, R. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. Praha: Grada. 2012
- SHAW, Ian et al. An Exemplary Scheme? An Evaluation of the Integrated Children's System. *British Journal of Social Work*. 2009, 39, 613-626.
- STANÍČEK, J., SYROVÝ, J. (text). HERZOG, A. (poznámky). Definování cílové skupiny v rámci pojetí práce zaměřené na člověka. In: ČAS. *Kontaktní práce*. 2007. s. 87-92.
- ÚLEHLA, I. *Umění pomáhat: Učebnice metod sociální práce*. 3. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. ISBN 80-86429-36-9.
- ZAHRADNÍK, M. Kontaktní pracovník a jeho kompetence v sociálním poli, in: *Kontaktní práce*, 2007, s. 145-156.

Elektronické zdroje:

- Adresář nízkoprahových služeb. *Česká asociace streetwork* [online] [cit. 2016-04-13].
Dostupné z:
http://www.streetwork.cz/index.php?option=com_content&task=category&id=16
- About ISMO. *International society for mobile youth work* [online] [cit. 2016-04-13].
Dostupné z:
http://www.ismoonline.de/logicio/pmws/indexDOM.php?client_id=ismo&page_id=ismo&lang_iso639=en
- Asociace. *Česká asociace streetwork* [online]. 2006 [cit. 2016-04-13]. Dostupné z:
http://www.streetwork.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=79&site=cas
- ČAS. *Etický kodex České asociace streetwork* [online]. 2014 [cit. 2016-04-13].
Dostupné z:
http://www.streetwork.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=152&site=cas
- ČAS. *Standardy kvality sociálních služeb pro NZDM* [online]. 2006 [cit. 2016-04-13].
Dostupné z: <http://www.streetwork.cz/content/view/195/157/>
- Činnost MPSV v oblasti sociálně-právní ochrany. *MPSV* [online]. 2014 [cit. 2016-04-13]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/19923>
- EUROPEAN COMMISSION. *Working with young people: the value of youth work in the European Union* [online]. ICF GHK, 2014 [cit. 2016-04-13]. Dostupné z:
http://www.streetwork.cz/images/download/youth-work-report_en.pdf
- *General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1)* [online] [cit. 2016-04-13].
Dostupné z:
http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/TBSearch.aspx?Lang=en&TreatyID=5&DocTypeID=11
- Historie a výroční zprávy asociace. *Česká asociace streetwork* [online]. 2015 [cit. 2016-04-13]. Dostupné z:
http://www.streetwork.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=125&site=cas

- International society for Mobile Youth Work (ISMO). *The Concept of mobile youth work* [online]. 2004, 11 p. [cit. 2016-04-13]. Dostupné z: <http://www.ismo-online.de/logicio/client/ismo/file/downloads/myw.pdf>
- JANEBOVÁ, Radka. Dilemata mezi právem a etikou aneb Právo nezavazuje odpovědnosti. *Sociální revue* [online]. , 22 s. [cit. 2016-04-13]. ISSN 1801-6790. Dostupné z: http://socialnirevue.cz/media/docs/Janebova_DilemaPravoEtika.pdf
- MACELA, M. (ředitel odboru rodiny a dávkových systémů). *Informace Ministerstva práce a sociálních věcí ve věci možného rozporu zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí/ pověřená osoba k výkonu sociálně-právní ochrany dětí a zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách /poskytovatel sociálních služby/ v některých oblastech* [online]. 2011 [cit. 2016-04-13]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/11724/0232_001.pdf
- *Metodické doporučení MPSV č. 10/2009 k práci s dětmi s výchovnými problémy* [online] [cit. 2016-04-13]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/14895/Metodicke_doporuceni_10.pdf
- MPSV. *Manuál k případovým konferencím* [online]. 2011 [cit. 2016-04-13]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/13087/manual.pdf>
- MPSV. *Analýza sítě služeb pro práci s rodinami a dětmi: Podklad k návrhu optimalizace řízení a financování systému péče o ohrožené děti a rodiny* [online]. SocioFactor s.r.o., 2014a [cit. 2016-04-13]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/17905/analyza.pdf>
- MPSV. *Manuál implementace Standardů kvality sociálně-právní ochrany pro orgány sociálně-právní ochrany* [online]. 2014b [cit. 2016-04-13]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/18313/manual_OSPOD.pdf
- MPSV. *Manuál implementace STANDARDŮ KVALITY SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY pro pověřené osoby podle § 48 odst. 2 písm. d) až f) zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. rodiny* [online]. 2014c [cit. 2016-04-13]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/19081/manual_PO.pdf
- MPSV. *Manuál implementace: Vyhodnocování situace dítěte a rodiny a tvorby individuálního plánu ochrany dítěte pro orgány sociálně-právní ochrany* [online]. 2014d [cit. 2016-04-13]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/18887/manual_010415.pdf

- MVČR, *Systém včasné intervence* [online prezentace] [cit. 2016-04-13]. Dostupné z: www.mvcr.cz/soubor/system-vcasne-intervence-pps.aspx
- *Návrh opatření k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti – základní principy* [online]. 2008 [cit. 2016-04-13]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/9556/Navrh_opatreni_k_transformaci.pdf
- *Národní akční plán k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti na období 2009 až 2011* [online] [cit. 2016-04-13]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/7440/NAP.pdf>
- *Národní strategie ochrany práv dětí a Akční plán k naplnění Národní strategie* [online] [cit. 2016-04-13]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/14308>
- Styl "Tady a teď". *Individuální plánování v sociálních službách* [online]. [cit. 2016-04-13]. Dostupné z: <http://www.individualniplanovani.cz/priklady-individualnich-planu/styl-tady-a-ted/>
- Týmy pro děti a mládež a Systém včasné intervence. *Agentura pro sociální začleňování* [online]. 2016 [cit. 2016-04-13]. Dostupné z: <http://www.socialni-zaclenovani.cz/tymy-pro-deti-a-mladez-a-system-vcasne-intervence>
- Vše o členství v ČAS. *Česká asociace streetwork* [online]. 2014 [cit. 2016-04-13]. Dostupné z: http://www.streetwork.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=755&site=cas
- Výbor pro práva dítěte. *Závěrečná doporučení Výboru pro práva dítěte ke 3. a 4. periodické zprávě* [online]. 2011. [cit. 2016-04-13]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/ppov/rlp/dokumenty/zpravy-plneni-mezin-umluv/umluva-o-pravech-ditete-42656/>

Právní předpisy:

- Listina základních práv a svobod (zákon č. 2/ 1993 Sb.)
- Úmluva o právech dítěte (z. č. 104/1991 Sb.)
- Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů
- Vyhláška 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona 108/2006 Sb.
- Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník
- Zákon č. 401/ 2012 Sb., novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí

SEZNAM GRAFŮ:

Graf č. 1: Vliv pověření na spolupráci.	79
Graf č. 2: Vliv pověření na spolupráci.	79
Graf č. 3: Role NZDM.	82
Graf č. 4: Role NZDM.	82
Graf č. 5: Zkušenost se spoluprací s OSPOD.	85
Graf č. 6: Výhody spolupráce.	85
Graf č. 7: Výhody spolupráce.	85
Graf č. 8: Specifika NZDM.	86
Graf č. 9: Specifika OSPOD.	86
Graf č. 10: Oznamovací povinnost.	86
Graf č. 11: Sdílení informací.	86
Graf č. 12: Srovnání cílů – společné.	87
Graf č. 13: Srovnání cílů – odlišné.	87
Graf č. 14: Srovnání služeb – OSPOD.	88
Graf č. 15: Srovnání služeb – NZDM.	88

SEZNAM TABULEK:

Tabulka č. 1: Jak často se pracovníci setkávají s těmito dětmi?	81
Tabulka č. 2: Konkrétní forma spolupráce s OSPOD.	84

SEZNAM PŘÍLOH:

Příloha č. 1: Okruh otázek – rozhovor	I
Příloha č. 2: Přepisy rozhovorů	II
Příloha č. 3: Hlavní kategorie a jejich subkategorie	II
Příloha č. 4: Dotazník – otázky	IV
Příloha č. 5: Ostatní grafy a tabulka	VII

Příloha č. 1 – Okruh otázek – rozhovor

OKRUH	OTÁZKY
Pověření k SPOD	<p>1) Má tvá organizace pověření k sociálně-právní ochraně dětí? → ANO – Jak dlouho? Jakým způsobem se to promítá do vaší práce, do činnosti organizace? → NE – Cítíš se tím nějak při své práci omezení?</p> <p>2) Jaké vidíš v pověření výhody a nevýhody?</p>
Role NZDM pro oblast SPOD	<p>3) Když se podíváme na zákon o SPOD a děti, kterých se týká (§6), se kterými z nich se v NZDM setkáváš? – vždy se u každého bodu zastavit – zda ANO, NE, jak často, příklad</p> <p>4) Které oblasti, které dle Tebe spadají do problematiky SPOD, řešíte na klubu nejčastěji?</p> <p>5) A kdybys měl/a vybrat teď nějaké konkrétní příklady, co podle Tebe může NZDM pro tyto děti udělat?</p> <p>6) Cítíš nějaké limity ve své práci?</p> <p>7) S kým (s jakými dalšími subjekty) při výkonu činnosti ve prospěch dětí spolupracujete?</p>
Spolupráce NZDM a OSPOD	<p>8) Dokážeš odhadnout, jak velké množství dětí, které chodí do NZDM jsou také v kontaktu s OSPOD?</p> <p>9) Spolupracuje váš klub s místním OSPOD? → ANO – Jak konkrétně spolupracujete? - Jak bys spolupráci zhodnotil? → NE – Jaký je dle tvého názoru důvod? - Byl by o spolupráci z Vaší strany zájem?</p> <p>10) Co dle Tebe může NZDM nabídnout OSPOD?</p> <p>11) V čem je prospěšná spolupráce s OSPODem pro NZDM?</p> <p>12) V čem spatřuješ výhody spolupráce pro dítě a jeho rodinu?</p> <p>13) Napadnou tě nějaká dilemata spojená se spoluprací s OSPODEM?</p> <p>14) Když srovnáš základní cíle, hodnoty NZDM a OSPOD, kde se mohou potkávat? A vidíš i nějaké oblasti, ve kterých si mohou rozporovat?</p>

15) Když bys to měl/a na závěr shrnout, v čem spatřuješ hlavní význam NZDM pro SPOD?

Příloha č. 2 - Přepisy rozhovorů:

S přihlédnutím k anonymitě pracovníků jsou přepisy všech rozhovorů součástí pouze neveřejné verze práce.

Příloha č. 3 - Hlavní kategorie a jejich subkategorie (analýza rozhovorů)

1) Pověření k SPOD

- Zda mají pověření
- Výhody a nevýhody

2) Typologie dětí v NZDM s ohledem na SPOD

- Rodinné prostředí (rodiče zemřeli, neplní nebo zneužívají své povinnosti, násilí mezi rodiči,
trestný čin vůči dítěti)“
- Rizikové chování dítěte („zahálčivý nebo nemravný život“; útěky z ústavu či z rodiny)
- Jiná nepříznivá situace (vyjma rodinného prostředí a jeho rizikového chování)
- Specifika cílové skupiny a jeho prostředí

3) Role NZDM

- co může NZDM pro tyto děti udělat (včetně způsobu práce, konkrétních služeb)
- limity a možná negativa klubu
- role v systému SPOD

4) Spolupráce s dalšími subjekty (mimo OSPOD)

- školy, včetně výchovných poradců
- volnočasové aktivity
- sociální, psychologické, zdravotnické služby
- městská část
- policie
- spolupráce s rodinou
- v rámci organizace

5) Spolupráce s OSPOD

- konkrétní podoba spolupráce
- hodnocení vztahů; návrhy ke zlepšení
- četnost společných klientů a spolupráce
- možné výhody spolupráce
 - pro OSPOD
 - b) pro NZDM
 - c) pro klienty
- nevýhody spolupráce, dilemata
- srovnání cílů, srovnání služeb
 - společné
 - problematické; protikladné atd.

Příloha č. 4– dotazník

1) Má váš klub pověření k SPOD (Sociálně-právní ochraně dětí)?

Ano – Ne – Nevím

2) Jaký máš postoj k těmto tvrzením týkajících se pověření k SPOD? Souhlasíš s těmito tvrzeními?

Pověření k SPOD nemá vliv na spolupráci s OSPOD, ta funguje stejně s pověřením i bez pověření	Ano	Spíše ano	Spíše ne	Ne
V pověření vidím více nevýhod než výhod	Ano	Spíše ano	Spíše ne	Ne
Pověření pomáhá k lepší spolupráci s OSPOD	Ano	Spíše ano	Spíše ne	Ne

3) Jak často se setkáváš na klubu s těmito dětmi? 1 = velmi často; 5= vůbec

...jejichž rodiče zemřeli	1	2	3	4	5
...j. rodiče zanedbávají péči o dítě	1	2	3	4	5
...j. rodiče zneužívají práva plynoucí z rodičovské odpovědn.	1	2	3	4	5
...které jsou ohrožené násilím mezi rodiči, či jinými o.	1	2	3	4	5
...děti týrané či zneužívané	1	2	3	4	5
...děti, které zanedbávají školní docházku	1	2	3	4	5
...děti, které požívají alkohol či jiné návykové látky	1	2	3	4	5
...děti, které se chovají agresivně vůči svému okolí	1	2	3	4	5
...děti, které páchají přestupky	1	2	3	4	5
...děti, které páchají trestnou činností	1	2	3	4	5
...děti, které mají rizikové sexuální chování	1	2	3	4	5
...děti utíkají z domova, či ústavní výchovy	1	2	3	4	5
...děti umístěné do ústavní výchovy	1	2	3	4	5

4) Jaký máš postoj k těmto tvrzením? Souhlasíš s těmito tvrzeními?

NZDM může svou činností předcházet tomu, aby se dítě dostalo do péče OSPOD	Ano	Spíše ano	Spíše ne	Ne
Doučování dětí může sloužit jako prevence záškoláctví	Ano	Spíše ano	Spíše ne	Ne
Pokud je těžiště problému v prostředí klienta (rodině), nemá pracovník NZDM na věc příliš velký vliv	Ano	Spíše ano	Spíše ne	Ne
Vnímám jako limit, že klienty mohou pouze motivovat, aby změnili své chování, ale nemám k tomu žádné „donucovací prostředky“	Ano	Spíše ano	Spíše ne	Ne

5) Jak často v rámci své práce s dětmi vykonáváš tuto činnost – 1=velmi často; 5= vůbec

Individuál. rozhovory s klienty na preventivní témata	1	2	3	4	5
Skupinové rozhovory s klienty na preventivní témata	1	2	3	4	5
Pomoc klientovi s řešením jeho životní situace	1	2	3	4	5
Doučování klientů	1	2	3	4	5
Zprostředkování kontaktu s OSPOD	1	2	3	4	5
Zprostředkování kontaktu s rodinou	1	2	3	4	5
Zprostředkování kontaktu se školou a jinými institucemi	1	2	3	4	5
Ohlášení případu klienta na OSPOD	1	2	3	4	5

6) Jaký máš postoj k těmto tvrzením týkajících se pověření k spolupráci s dalšími subjekty? (školou, návaznými sociálními službami aj.?) Souhlasíš s těmito tvrzeními?

Spolupráce s dalšími subjekty považuji za důležitou	Ano	Spíše ano	Spíše ne	Ne
Jen díky spolupráci může být komplexně řešena situace klienta	Ano	Spíše ano	Spíše ne	Ne

NZDM není úzce specializovaná služba, proto je spolupráce nutností	Ano	Spíše ano	Spíše ne	Ne
---	-----	-----------	----------	----

Pokud vaše organizace nespolupracuje s OSPOD přeskoč na otázku č. 10, jinak pokračuj dál

7) Jaká je tvá zkušenost ohledně forem konkrétní spolupráce s OSPOD? V rámci spolupráce...

Pracovníci OSPOD doporučují naše NZDM svým klientům	Ano	Spíše ano	Spíše ne	Ne	Nevím
Pracovníci NZDM mohou požádat OSPOD o radu	Ano	Spíše ano	Spíše ne	Ne	Nevím
Pracovníci NZDM ohlašují případy na OSPOD	Ano	Spíše ano	Spíše ne	Ne	Nevím
Spolupracujeme na konkrétních klientských případech	Ano	Spíše ano	Spíše ne	Ne	Nevím
Pracovníci NZDM a OSPOD si vzájemně vyměňují informace o klientech	Ano	Spíše ano	Spíše ne	Ne	Nevím
Probíhají společné případové konference	Ano	Spíše ano	Spíše ne	Ne	Nevím
NZDM poskytuje informace na základě oficiální žádosti OSPOD	Ano	Spíše ano	Spíše ne	Ne	Nevím
NZDM informuje OSPOD o trendech u cílové skupiny	Ano	Spíše ano	Spíše ne	Ne	Nevím
OSPOD využívá možnost doučování v NZDM	Ano	Spíše ano	Spíše ne	Ne	Nevím
OSPOD využívá tábory, které pořádá NZDM	Ano	Spíše ano	Spíše ne	Ne	Nevím

8) Jak bys zhodnotil vzájemné vztahy s OSPOD? Dobré – spíše dobré – spíše špatné- špatné

9) Které z následujících tvrzení vystihuje dle tvého názoru vaši spolupráci s OSPOD? Je možné označit i více tvrzení

S OSPOD spolupracujeme na partnerské bázi (vzájemné sdílení informací, respekt ke svým rolím)
Pracovníci OSPOD během spolupráce zdůrazňují svou nadřazenou pozici (oni rozhodují, mají právo na informace od pracovníků NZDM apod.)
Spolupráce funguje pouze na formální bázi
V rámci kontaktu funguje i neformální spolupráce (např. možnost se doptávat na anonymizované osoby; radit se, jak by se dala konkrétní situace řešit apod.)

10) Jaký máš postoj k těmto tvrzením týkajících se výhod a nevýhod vzájemné spolupráce?

Souhlasíš s tímto tvrzením?

Spolupráce s OSPOD může být výhodná pro OSPOD, NZDM i dítě	Ano	Spíše ano	Spíše ne	Ne
OSPOD a NZDM jsou odlišné služby, které se mohou dobře doplňovat	Ano	Spíše ano	Spíše ne	Ne
OSPOD a NZDM mohou vzájemně sdílet informace	Ano	Spíše ano	Spíše ne	Ne
Pracovníci OSPOD a NZDM se mají od sebe vzájemně co naučit	Ano	Spíše ano	Spíše ne	Ne
NZDM má více možností a času pracovat s dětským klientem než OSPOD	Ano	Spíše ano	Spíše ne	Ne
OSPOD má více možností pracovat s prostředím dítěte než NZDM	Ano	Spíše ano	Spíše ne	Ne
OSPOD může delegovat část svých kompetencí na NZDM (zejména co se týče přímé práce s klientem)	Ano	Spíše ano	Spíše ne	Ne
S oznamovací povinností mám spojenou řadu dilemat	Ano	Spíše ano	Spíše ne	Ne
V případě oznámení případu klienta mám obavu ze ztráty důvěry klienta	Ano	Spíše ano	Spíše ne	Ne
Sdílení informací s OSPOD vnímám jako problematické (velké riziko porušení mlčenlivosti)	Ano	Spíše ano	Spíše ne	Ne
Kontakt s OSPODem, včetně toho, jaké informace sdílet, máme	Ano	Ne	Nevím	

upravený v metodikách				
-----------------------	--	--	--	--

11) Jaký je tvůj postoj k tvrzením týkajících srovnání služeb? Souhlasíš s těmito tvrzeními?

Základní cíle NZDM a OSPOD jsou stejné	Ano	Spíše ano	Spíše ne	Ne
Obě služby usilují o blaho dítěte (jeho zdravý rozvoj, aby se nechovalo rizikově apod.)	Ano	Spíše ano	Spíše ne	Ne
OSPOD i NZDM jsou obě služby zaměřené na dítě	Ano	Spíše ano	Spíše ne	Ne
OSPOD je spíše represivní, autoritativní orgán	Ano	Spíše ano	Spíše ne	Ne
NZDM je nerepresivní, důraz je kladen na podporu, partnerství	Ano	Spíše ano	Spíše ne	Ne
OSPOD je ten „zlý“ a NZDM je ten „hodný“	Ano	Spíše ano	Spíše ne	Ne
OSPOD a NZDM mají odlišný pohled na rizikové chování dětí (např. v oblasti návykových látek aj.)	Ano	Spíše ano	Spíše ne	Ne

12) Doplnující otázky

Pohlaví	Muž	Žena	
Věk	Do 24 let (včetně)	25-30 (včetně)	Nad 30

Jak dlouho jsem v NZDM službách	Méně než 0,5 r.	0,5 – 1 rok	1-2 roky	2-4 roky	Nad 4 roky
Jak dlouho jsem v tomto NZDM	Méně než 0,5 r.	0,5 – 1 rok	1-2 roky	2-4 roky	Nad 4 roky

Příloha č.5 – Ostatní grafy a tabulka

1) Pověření k SPOD (k bodu 10.1)

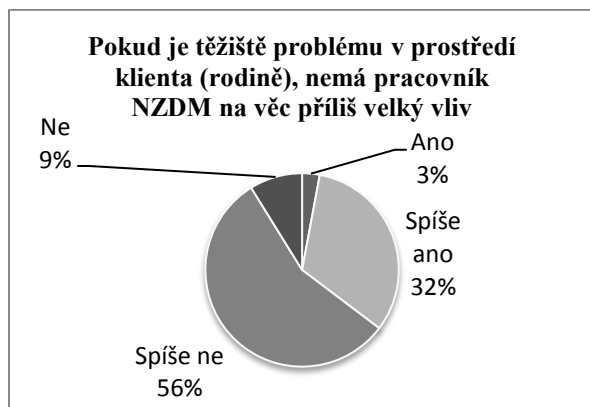

Graf č. 16 – Výhody a výhody pověření
(zdroj: Vlastní šetření)

2) Co může NZDM pro tyto děti udělat (k bodu 10.2.2)

Vykonávaná činnost	1	2	3	4	5
Pomoc klientovi s řešením jeho životní situace	44%	38%	15%	3%	0%
Individuál. rozhovory s klienty na preventivní témata	26%	50%	24%	0%	0%
Skupinové rozhovory s klienty na preventivní témata	32%	32%	29%	6%	0%
Doučování klientů	24%	21%	29%	18%	9%
Zprostředkování kontaktu se školou a jinými institucemi	6%	9%	12%	56%	18%
Zprostředkování kontaktu s OSPOD	3%	0%	9%	44%	44%
Zprostředkování kontaktu s rodinou	3%	3%	6%	38%	50%
Ohlášení případu na OSPOD	0%	3%	0%	44%	53%

Tabulka č. 3 – Jak často pracovníci vykonávají tuto činnost? (1= velmi časté; 5= vůbec)

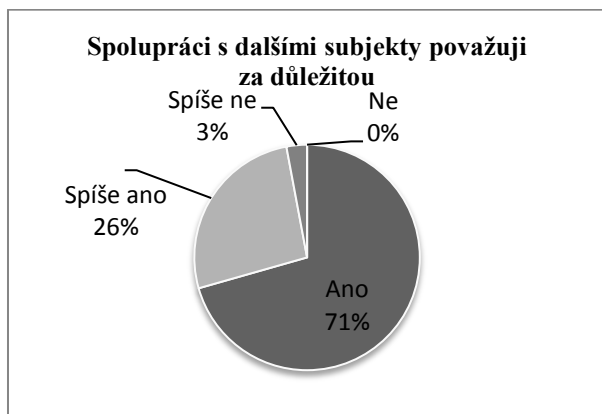

Graf č. 17 – Limity práce
(Zdroj: Vlastní šetření)

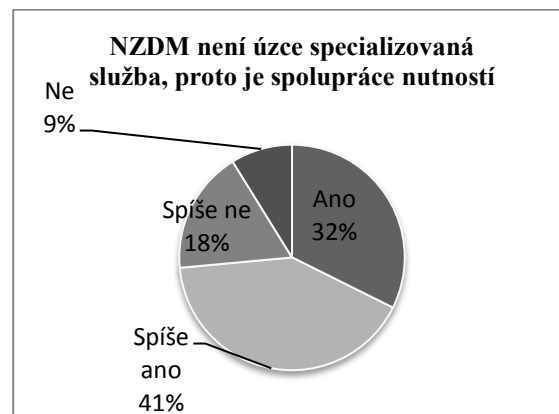

Graf č. 18 – Limity práce
(zdroj: Vlastní šetření)

3) Spolupráce s dalšími subjekty (k bodu 10.2.3)

Graf č. 19 – Spolupráce
(zdroj: Vlastní šetření)

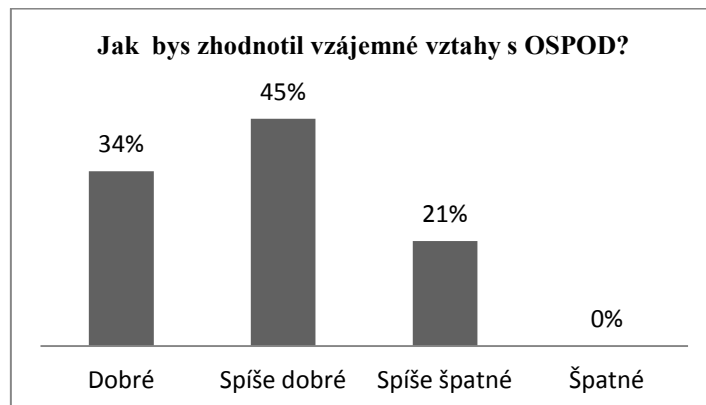

Graf č. 20 - Spolupráce
(zdroj: Vlastní šetření)

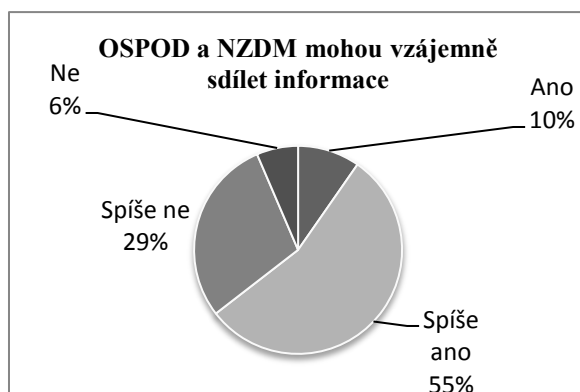
Graf č. 21 – Spolupráce
(zdroj: Vlastní šetření)

4) Konkrétní spolupráce s OSPOD – zkušenost pracovníků (k bodu 10.3.1)

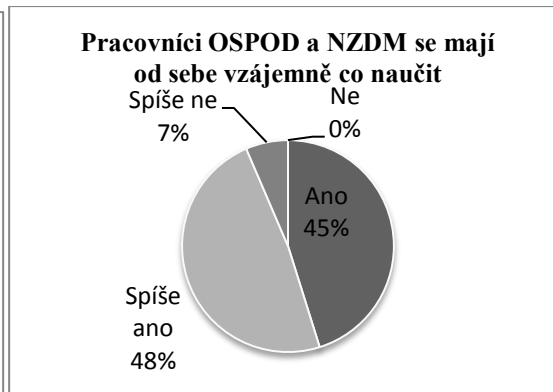

Graf č. 22 – Hodnocení vztahů s OSPOD
(zdroj: Vlastní šetření)

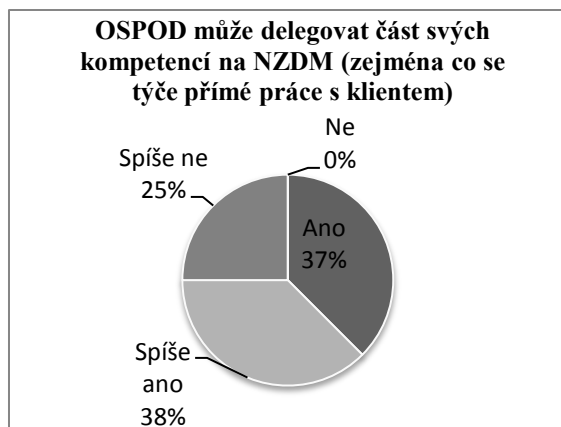
5) Možné výhody a nevýhody vzájemné spolupráce (k bodu 10.3.2)

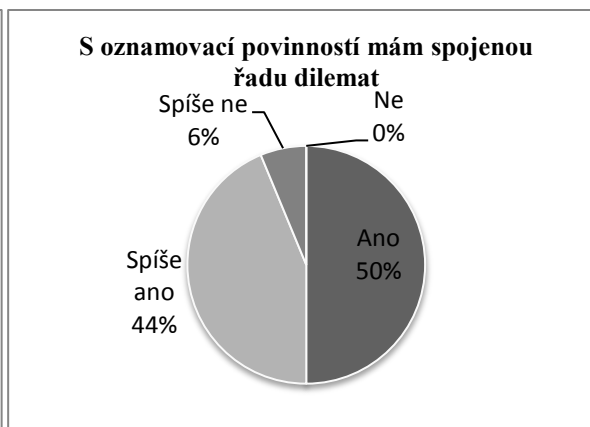
Graf č. 23 – Výhody spolupráce
(zdroj: Vlastní šetření)

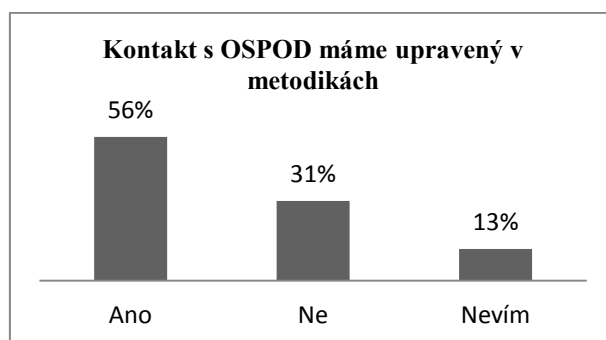
Graf č. 24 – Výhody spolupráce
(zdroj: Vlastní šetření)

Graf č. 25 – Výhody spolupráce
(zdroj: Vlastní šetření)

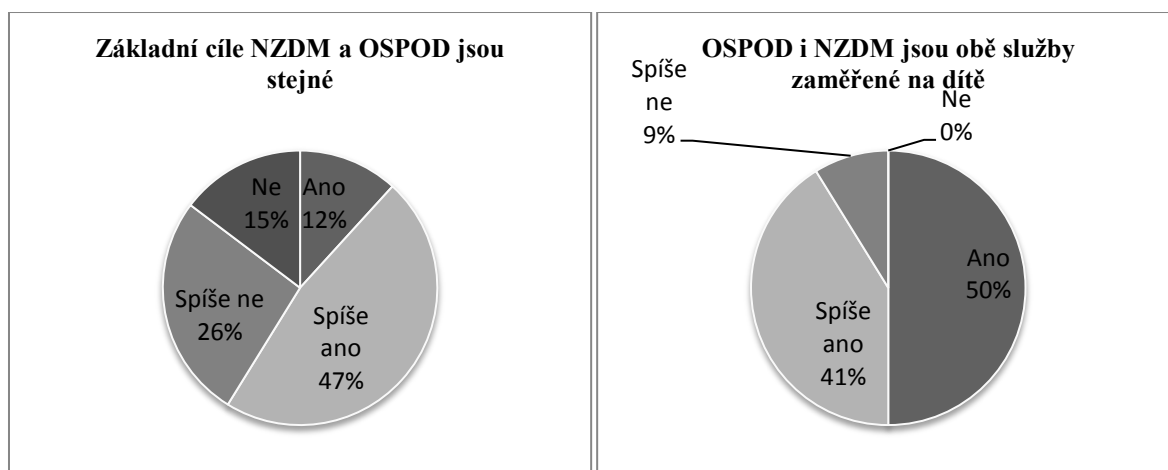

Graf č. 26 – Dilemata spojená se spoluprací
(zdroj: Vlastní šetření)

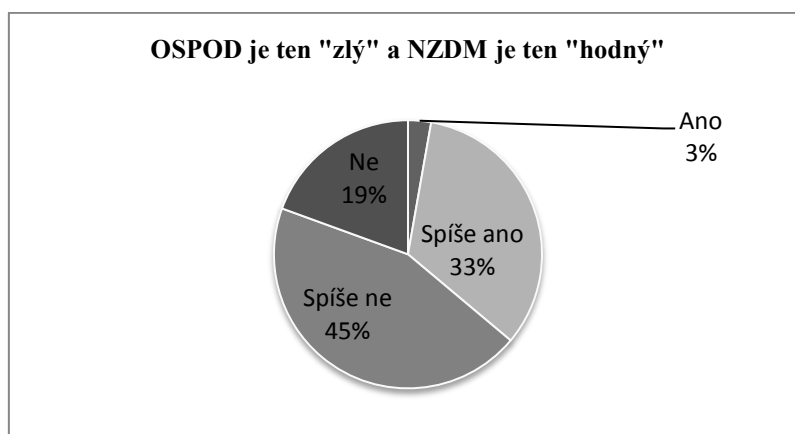
Graf č. 27 – Kontakt s OSPOD v metodikách
(zdroj: Vlastní šetření)

6) Srovnání cílů OSPOD a NZDM (k bodu 10.3.3)

Graf č. 28 – Srovnání cílů
(zdroj: Vlastní šetření)

Graf č. 29 – Srovnání cílů
(zdroj: Vlastní šetření)

Graf č. 30 – Srovnání služeb
(zdroj: Vlastní šetření)

